

چکیده مقالات

کنگره بین‌المللی غدیر

اول و دوم آبان ۱۳۹۲

مرکز تحقیقات امام علی (ع)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

آبان ۱۳۹۲

واقعه غدیر نزد اکثریت مسلمانان اهمیت بسیار دارد. اما این حادثه بزرگ چندان که باید در میان مسلمانان شناخته نشده است و باید که ابعاد مختلف آن تبیین و روشن شود. با توجه به شرایط و مقتضیات و نیازهای کنونی جامعه مسلمانان و به منظور شناساندن ابعاد مختلف این واقعه بزرگ، مرکز تحقیقات امام «علی» (ع) پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی کنگره بین‌المللی غدیر را در تاریخ اول و دوم آبان‌ماه ۱۳۹۲ برگزار می‌کند.

محورهای این کنگره به شرح ذیل است: غدیر و امت اسلامی، غدیر و تمدن اسلامی، غدیر و جهان اسلام، غدیر و وحدت امت اسلامی، از غدیر تا صلح جهانی، آموزه‌های سیاسی و حکومتی غدیر، بررسی تاریخی ماجرای غدیر، چگونگی انعکاس ماجرای غدیر در تاریخ با محوریت این موضوعات و فراخوان عمومی، مقالات متعددی از داخل و خارج کشور به دبیرخانه این کنگره واصل گردید که پس از داوری آنها از سوی استادان حوزه و دانشگاه مقالاتی به زبان‌های فارسی، عربی و انگلیسی انتخاب شد که چکیده آنها در این مجموعه گردآمده است.

فهرست اعضای شورای علمی کنگره بین‌المللی غدیر

– دکتر حمیدرضا آیت‌اللهی

– دکتر محمدعلی لسانی

– دکتر علیرضا میرزاحمد

– دکتر مریم قبادی

– دکتر شهرام یوسفی‌فر

– دکتر محمدعلی فتح‌اللهی

– دکتر علاء‌الدین شاهرخی

– مصطفی دلشاد تهرانی

– سیدفخرالدین مؤیدی

تدوین: به کوشش فرهاد زیویار

معاون امور اجرایی: محمدعلی معتضدیان

فهرست مطالب

- تجلی غدیر در هنر و معماری شیعی با تأکید بر مکتب هنری اصفهان صفوی
مهرداد آقاشریفیان اصفهانی ۱
- انعکاس سیمای امام علی(ع) در آیین فتوت و فتوت‌نامه‌های صنفی
مهرداد آقاشریفیان اصفهانی، عبدالرسول احمدیان ۳
- بررسی تحلیلی معاد در خطبه غدیر
مریم ابراهیم‌پور، اقدس شایسته ۴
- بررسی تحلیلی نقش واقعه غدیر در زمینه سازی برای ظهور
مریم ابراهیم‌پور، اقدس شایسته ۵
- جایگاه غدیر در ادبیات شیعی سده های دهم تا دوازدهم
فاطمه ابوحمزه ۶
- طراحی مدل خطبه غدیر با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری
سید مرتضی احمدی‌تبار، محمدحسن محسن نسب ۸
- بررسی موضع زیدیه در مسئله غدیر و امامت علی(ع) براساس منابع
متقدم زیدیه
پروین اصغری، سمیه بختیاری ورنوسفادرانی ۹
- راهبردهای سه گانه: تقریب اسلامی، همگرایی دینی و اتحاد عموم
بشری در گفتمان غدیر
حجه الاسلام و المسلمین بهمن اکبری ۱۰
- فهم غدیر مستلزم نگاهی کل‌گرایانه
احمد اکبری، زینب اجلالی، ملیحه اکبری ۱۲
- آموزه غدیر؛ اوج ابلاغ ولایت به عنوان یک تفکر
گلاره امیری ۱۴

نسبت غدیر با رسالت انبیاء

- ۱۵..... فاطمه امین صفت.....
- بزرگداشت غدیر خم تلاشی برای احیای فرهنگی شیعی در دوره آل بویه
پریسا امینیان، کیمیا کشتی آرا ۱۶.....
- غدیر در آیین اشعار شاعران لبنانی
حدیث باقری ۱۷.....
- نسبت خطبه غدیر به آیات منتسب به آن واقعه
احمد باقریان ساروی..... ۱۸.....
- تأملی بر خاستگاه مشروعیت سیاسی دولت شیعی با اتکای بر روایت غدیر
مهدی براتعلی پور..... ۲۰.....
- پیوند واقعیت با آرمان در الگوپردازی رهبری دینی؛ حرکت از سرآمدی
به شایستگی
مهدی براتعلی پور، علی زیرکی ۲۳.....
- نسبت خطبه غدیر با آیات منتسب به آن واقعه
مهدیه بمانی..... ۲۵.....
- تبیین تأثیرات و توانمندی های غدیر در برپایی صلح جهانی و کاستن از
تفرقه و خشونت
طاهره بیژنی ۲۶.....
- مفهوم ولایت در خطبه غدیر
فریبا پروانه، شهناز آبیاری، علی ابراهیمی بایپروند، زهرا پروانه، عزت‌اله اکبرزاده، شهریار پروانه... ۲۷.....
- انعکاس حماسه غدیر در ادبیات منظوم فارسی
حسین پریراد، محمدعلی نجفی..... ۲۸.....
- احتجاج امیرالمؤمنین (علیه السلام) به واقعه غدیر و خطابه آن
احسان پوراسماعیل، سمیه خلیلی آشتیانی..... ۲۹.....
- نقد و بررسی دیدگاه مستشرقان در مورد واقعه غدیر خم
ریحانه پورخلیلی ۳۰.....

	جهانی‌شدن و غدیر (راه‌های جهانی کردن اسلام امامت)
۳۱.....	محمدجواد پیرمرادی.....
	غدیر در آئینه اسناد و مدارک شیعه و اهل سنت
۳۴.....	نقیسه ثباتی.....
	تصویر جشنواره غدیر فاطمیان در منابع دوره اسلامی
۳۵.....	فاطمه جان‌احمدی، سید ناصر موسوی.....
	مراسم جشنواره غدیر در مصر عصر فاطمی
۳۷.....	فاطمه جان‌احمدی، سید ناصر موسوی.....
	آموزه‌های سیاسی و حکومتی غدیر خم
۳۹.....	ساره جمالی زواره، سلاله اخلاقی.....
	تبیین مفاهیم رهبری در خطبه غدیر
۴۱.....	محمدحسین جمشیدی.....
	انعکاس نقش منافقین در تاریخ در مقابله با ماجرای غدیر
۴۲.....	محمدعلی چلونگر، محمد جزینی.....
	واکاوی رویداد غدیر از چشم‌انداز بنیادهای دانش سیاست جنایی
۴۳.....	جلال‌الدین حسانی.....
	غدیر و آموزه شایسته‌سالاری
۴۴.....	عبدالرحمن حسنی فر، فرهاد زیویار.....
	بررسی نشانه‌شناختی گفتمان‌های ناشی از چالش‌های مفهومی و مصداقی مضامین خطبه غدیر
۴۶.....	اکرم‌السادات حسینی.....
	غدیر پژوهی سیستماتیک؛ ضرورت تحلیل فرا رویداد تاریخی
۴۷.....	سیدحسین حسینی.....
	تحلیل راهبردی شبکه‌های ماهواره‌ای وصال و کلمه پیرامون غدیر
۴۹.....	زینب‌السادات حسینی، علی‌اصغر اصغری ولوجائی.....

از غدیر تا صلح جهانی

- ۵۰..... مینا حسامی
علامه امینی، وحدت اسلامی و الغدیر
- ۵۱..... حسین حلیان
خطبه غدیر
- ۵۲..... مجید حمیدثالث، مینا امن الهی
تبیین آموزه‌های اخلاقی در آینه آخرین حج (حجۃ الوداع)
- ۵۳..... غلامحسین خدری
تاریخ نگاری غدیر در آیین حجۃ الوداع
- ۵۵..... هادی خسروی زاده
واقعہ غدیر
- ۵۶..... رامین داداش‌اف
مفهوم «ولایت» در حدیث غدیر از دیدگاه اهل سنت
- ۵۸..... فتانه درتاج، مریم محمودی
بازتاب و تحلیل جریان غدیر خم در تواریخ عمومی قرون هفتم و هشتم هجری
- ۶۰..... نیره دلیر
نقش غدیر در وحدت امت اسلامی
- ۶۱..... محمد دهقانی
بررسی و تبیین واقعہ غدیر خم در منابع تاریخی اهل سنت؛ حوزه عراق و شامات
- ۶۲..... سید محمدرحیم ربانی زاده
نگاهی به الغدیر فی الکتاب و السنه و الادب
- ۶۳..... طاهر رحمانی
شایسته سالاری در واقعہ غدیر
- ۶۵..... سیده اکرم رخشنده نیا

- جایگاه غدیر در منظومه فکری و اعتقادی اسلام
 ریحانه زارع بیدکی، فاطمه محمد پور امین آبادی..... ۶۶
- بینامتنی قرآنی در خطبه الغدیر
 حسن سفارشی بیدگلی، محمد غفوری فر..... ۶۷
- غدیر خم؛ بنای نظریه حکومت مطلوب در اسلام
 احسان شاکری خوئی..... ۶۸
- استخراج چارچوب مؤلفه‌های مفهومی توحید در خطبه غدیریه
 اقدس شایسته، مریم ابراهیم‌پور، زهره نصیری..... ۷۰
- جایگاه غدیر در منظومه فکری و اعتقادی اسلام
 مینا شمخی، جلیل بیت مشعلی..... ۷۱
- بازتاب واقعه تاریخی غدیر در آثار تصویرگری در نسخ خطی اسلامی
 آيسان شیوا..... ۷۳
- آموزه‌های حکومتی غدیر در تحقق معیارهای شایسته‌سالاری اسلامی
 وجیهه صالحی..... ۷۵
- تأثیر عید غدیر در اشعار فارسی تا قرن ۷
 زهرا صالحی ساداتی..... ۷۶
- تحلیل گفتمان خطبه غدیر
 روح الله صیادی نژاد، مریم نیک فخر..... ۷۷
- تمدن اسلامی و غدیر
 صدیقه طیبی..... ۷۹
- بررسی و تحلیل واقعه غدیر در آثار مستبصرین
 علی‌اکبر عباسی..... ۸۰
- تبیین دال‌ها و نشانه‌ای گفتمانی غدیر از منظر فقه امامیه و معنادهی آن
 در آثار اندیشمندان و مورخان اهل سنت
 کرامت عبدلی..... ۸۱
- تبیین تأثیرات آموزه‌های غدیر در مفصل‌بندی دال‌های گفتمانی انقلاب اسلامی

- ۸۲..... کرامت عبدلی، طاهره بیژنی
انعکاس ماجرای «غدیرخیم» در نگارگری ایران
- ۸۳..... مرضیه علیپور
بررسی جایگاه غدیر در منظومه فکری و اعتقادی اسلام
- ۸۳..... مرضیه و میکائیل علی‌پور، نادر غلامی، بنفشه آقاجانی ریکنده، حمیده حسنخانی
جریان‌شناسی سیاسی در سقیفه بنی ساعده و غدیرخیم
- ۸۵..... ابوالحسن عمرانی
از آموزه‌های غدیر: حکومت اسلامی و پاسخ به شبه‌آفرینان بر اساس احادیث موثق
- ۸۶..... نعیم عموری
بررسی و نقد دیدگاه‌های رابرت گلیو پیرامون جانشینی امام علی(ع) و رخداد غدیر
- ۸۷..... سعادت غضنفری
تبیین نگرش‌های اخلاقی پیام غدیر
- ۸۸..... نادر غلامی، حمیده حسنخانی، پرهام غلامی
خطبه غدیر و مهدویت
- ۹۰..... حسینعلی فاتحی
غدیر سمبل تداوم رهبری در اسلام
- ۹۲..... سیده خورشید فاطمه حسینی
نقد رساله مناظر المحاضر للمناظر الحاضر
- ۹۳..... جواد فتحی، بهمن علامی
موقف من فقیه بارز حنفی تجاه شبهة فی حدیث الغدیر
- ۹۳..... رضا فرشچیان
درنگی تاریخی در تبارشناسی برگزارکنندگان مراسم غدیر عهد بویه
- ۹۴..... احمد فلاحزاده
نسبت غدیر با رسالت انبیا

- ۹۶.....مریم قبادی.....
- الغدیر و علامه امینی؛ نمونه‌ای از پژوهش و پژوهشگر امین**
- ۹۸.....فرج‌الله علی‌قنبری.....
- مفهوم غدیر در شعر شریف رضی و عمرو عاص**
- ۱۰۰.....مصطفی کمال‌جو، رضا ساعد جلیل.....
- واقعه غدیر آزمون بصیرت‌سنجی خواص**
- ۱۰۱.....محمدابراهیم مالمیر، شیرین قادری.....
- غدیر خم و ولایت‌پذیری مردم**
- ۱۰۳.....منیژه محمدی.....
- تاریخ‌گذاری نزول آیه «اکمال» از رهگذر معناشناسی واژه «دین»**
- ۱۰۴.....جواد محمدی.....
- آموزه‌های غدیر**
- ۱۰۵.....یوسف محمدی، امین محمدی قناتستانی، علی محمدی سلیمانی.....
- دلالت حدیث غدیر بر امامت امیر المومنین (ع)**
- ۱۰۷.....معین معروفی.....
- نشانه‌شناسی در منظر فرهنگی غدیر**
- ۱۰۸.....اصغر مولائی.....
- جستاری در غدیریه ابن‌منیر طرابلسی موسوم به تتریه**
- ۱۰۹.....عطیه میرزایی، مرضیه آباد.....
- چگونگی انعکاس ماجرای غدیر در تاریخ**
- ۱۱۱.....طیبه نادعلی.....
- غدیر در آینه شعر بولس سلامه**
- ۱۱۳.....سمیه نوروزی، حدیث باقری، مسعود باوان‌پوری.....
- بررسی واقعه غدیر و وحدت مورد نیاز امت اسلام**
- ۱۱۴.....علی نوری.....
- نقش واقعه غدیر در بازسازی تمدن اسلامی**

- ١١٥.....الهام نیری
- بازتاب ماجرای غدیر در ادب فارسی**
- ١١٦.....عبداله ولی پور، رقیه همتی
- غدیر و مهدویت**
- ١١٧.....جمیله هادیزاده، مهدی یزدانی، اسماعیل صالحی
- نسبت خطبه غدیر با آیات منتسب به آن واقعه**
- ١١٩.....فریدون یزدانی
- الغدیر نهاییة و بدایة**
- ١٢٠.....رزاق عبد الأمير مهدی الطیّار، تغرید عبد فلحی کطوم
- خلفیات، ملابسات و تداعیات**
- ١٢١.....مسعود فکری
- واقعة الغدیر**
- ١٢٣.....طارق زین العابدین الشریف عایس
- ١٢٤.....موقف الشیعة فی کتب أهل السنة و الجماعة

تجلی غدیر در هنر و معماری شیعی با تأکید بر مکتب هنری اصفهان صفوی

مهرداد آقاشریفیان اصفهانی^۱

بنا بر روایات در تفسیر نعمت ظاهر و باطن در آیه ۲۰ سوره لقمان، نبوت پیامبر اکرم نعمت ظاهر و ولایت نعمت باطن است. همچنین است در هنر شیعی، که معتقد به ساحت ظاهر و صورت و هم عرصه باطن و معنا است و ظاهر راهی است به سوی باطن، چنانکه نماز بی‌ولای او عبادتی است بی‌وضو. هنر شیعه، هنر اسلام حقیقی است که چنین هنرمندی اعتقاد به باطن کتاب خدا دارد. هنر شیعه از غدیر سرچشمه یافته و از طریق اولیاء و در راس ایشان امیرالمؤمنین (ع) و خاندان آن حضرت محقق می‌شود. هنرمندان خلیفه‌گان خدا روی زمین هستند. در هنر شیعی وحدت اصل است و از هر دری که برویم رو به سوی خداست و هنر نیز کشف حقیقت است. این تجلی باطن، در ساحت معماری مکتب اصفهان صفوی و میدان امام (نقش جهان) که از شاهکارهای هنری جهان است هم در نقش و نگارها هم در سیره سازندگان و هم روح حاکم بر این معماری خود را نشان می‌دهد. به نظر نگارنده این شاهکارهای ایرانی شیعی محصول و برآیند چندین عامل و زمینه است که در این مقاله به روش کتابخانه‌ای به تحلیل آنها خواهیم پرداخت؛ موضوعاتی مانند، ابتناء هنر بر شاکله و مهندسی نفس قدسی، هنر مبتنی بر اخلاق و آداب معنوی، باور راستین به خاتمیت فرهنگی توسط فرهنگ

۱. هیئت علمی گروه معارف دانشگاه هنر اصفهان، (m.aghasharifian@au.ac.ir)

اسلامی ایرانی و تجلی حُسن، وحدت، حیا، تذکر، امید، جامعیت، ظهور در هنر شیعی. به
سروده حکیم ملاصدرای شیرازی:

زاهد زبہشت خان و مان می‌سازد / عابد به عمل بدان جهان می‌نازد

عارف به عمارت درون می‌نازد / عاشق ز برای دوست جان می‌نازد

کلیدواژه‌ها: غدیر، معماری، مکتب هنری اصفهان، هنر شیعی

انعکاس سیمای امام علی(ع) در آیین فتوت و فتوت‌نامه‌های صنّی

مهرداد آقاشریفیان اصفهانی^۱

عبدالرسول احمدیان^۲

آیین فتوت و فتیان از جمله گروه‌های اجتماعی و آیینی در گستره تاریخ اسلام و ایران است که بر اصول اخلاقی و جوانمردی در روابط انسانی تأکید دارد. اصول و قوانین اخلاقی و آیین‌های اهل فتوت در فتوت‌نامه‌ها نوشته شده است. در این آثار علی بن ابیطالب (ع) به عنوان الگو و اسوه فتوت معرفی می‌شود. اهل صناعت نیز دارای فتوت صنّی بودند؛ ایشان بر این اعتقاد بودند که تمامی پیشوایان توحیدی (پیامبران پیشین و امامان) هر کدام صاحب حرفه‌ای بوده‌اند. هر صنّف، یک «ولی» داشت که معرفت آن ولی کسب را حلال می‌گرداند. ایشان نیز حضرت علی (ع) را به عنوان سرسلسله صنّی خویش می‌دانستند. در این پژوهش بر سر آن هستیم تا بر اساس تدقیق در برخی از این آثار برجای‌مانده به روش کتابخانه‌ای و توصیف و تطبیق محتوای آنان نشان دهیم، اعتقاد به ولایت و سرسلسله‌گی امام علی در فتوت و فتوت صنّی از کجا نشأت گرفته و چه تأثیری بر آیین و مرام ایشان داشته است.

کلیدواژه‌ها: فتوت، فتوت‌نامه‌ها، علی بن ابیطالب، جوانمردی، فتوت صنّی

۱. هیئت علمی دانشگاه هنر اصفهان (m.aghasharifian@au.ac.ir)

۲. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی

بررسی تحلیلی معاد در خطبه غدیر

مریم ابراهیم پور^۱

اقدس شایسته^۲

اهمیت واقعه سرنوشت‌ساز غدیر در جهان اسلام بر کسی پوشیده نیست، واقعه‌ای که به وسیله آن، خداوند دین خود را کامل ساخت. خطبه غدیر که در بردارنده سخنان گرانبار پیامبر اسلام راجع به ولایت حضرت علی (ع) و جانشینی و خلافت بعد از پیامبر (ص) از سوی ایشان است، خطبه‌ای است که در بردارنده بسیاری از اصول دین اسلام نیز هست؛ یکی از مسائل موضوع معاد است. هدف پژوهش حاضر، تحلیل محتوای خطبه غدیر از منظر میزان توجه به مسئله معاد در آن است. روش انجام پژوهش، تحلیل محتوا است. در نتایج حاصله از پژوهش به میزان اشاره و توجه به مسئله معاد در خطبه غدیر پرداخته شده و مصادیق و مؤلفه‌های مربوط به آن را استخراج گردیده است.

کلیدواژه‌ها: تحلیل محتوا، خطبه غدیر، معاد، مؤلفه، مصادیق.

۱. کارشناس ارشد علوم تربیتی دانشگاه شاهد تهران (نویسنده مسئول)

(mep1391@gmail.com)

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه شاهد

(a.shayesteh2@gmail.com)

بررسی تحلیلی نقش واقعه غدیر در زمینه سازی برای ظهور

مریم ابراهیم پور^۱

اقدس شایسته^۲

اساسی‌ترین پایه یک حکومت زمامداری رهبری شایسته بر آن است. در جامعه توحیدی، رهبر تمام ملاک‌های رهبری یک حکومت دینی را باید دارا باشد. معرفی حضرت علی (ع) به عنوان جانشین پیامبر (ص) در واقعه غدیر، در مقام شخصیتی که دارای تمام خصوصیات و ملاک‌های زمامداری یک جامعه دینی است، مسلمین جهان را به این نکته رهنمون می‌سازد که به دنبال رهبری دینی و مصلح برآیند، از این رو، توجه به واقعه غدیر موجبات زمینه‌سازی و آماده‌سازی ذهنی مردم به مسئله مهدویت و مقدمه‌ای برای حرکت آنان برای تشکیل حکومت دینی جهانی و مهیا نمودن بستر ظهور و حاکمیت حضرت مهدی (عج) به عنوان مصلح جهانی، می‌تواند به‌شمار آید. هدف پژوهش حاضر، بررسی تحلیلی واقعه غدیر و نقش آن در زمینه‌سازی ظهور حضرت مهدی (عج) است. روش انجام پژوهش، توصیفی و از نوع تحلیل اسنادی است. در یافته‌های پژوهش به چگونگی تأثیرگذاری واقعه غدیر در مهیا نمودن زمینه‌های ظهور می‌پردازیم.

کلیدواژه‌ها: واقعه غدیر، زمینه‌سازی، ظهور، مهدویت.

۱. کارشناس ارشد علوم تربیتی دانشگاه شاهد تهران (نویسنده مسئول)

(mep1391@gmail.com)

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه شاهد

(a.shayesteh2@gmail.com)

جایگاه غدیر در ادبیات شیعی سده های دهم تا دوازدهم

فاطمه ابوحمزه^۱

این نوشتار در صدد تبیین جایگاه غدیر در منظومه های فکری و اعتقادی ادبیات شیعی است. غدیر در ادبیات شیعی نمود درخشانی دارد. با گسترش مذهب شیعه در ایران از قرن دهم به بعد، شاعران به صورت اختصاصی به اعتقادات شیعی پرداخته اند. شاعران به دو صورت به شرح واقعه غدیر و دفاع از امامت حضرت امیرالمؤمنین (ع) پرداخته اند.

۱. با سرودن غدیرهایی به مناسبت عید غدیر

۲. شرح واقعه غدیر و تصریح جانشینی حضرت علی (ع) بعد از پیامبر اکرم (ص) در ضمن اشعاری که در منقبت حضرت امیرالمؤمنین (ع) و دیگر ائمه معصومین (ع) به ویژه مناقب حضرت رسول الله (ص) سروده اند.

در این مقاله به بررسی شاعرانی همچون اهلی شیرازی، همای شیرازی، فیاض لاهیجی، میرزا محمد محیط قمی، میرزا عبدالرسول مداح شوشتری، وفایی شوشتری، سروش اصفهانی، طرب شیرازی، صبوری شیرازی، نجیب کاشانی، شفایی اصفهانی، عرفی شیرازی، زلالی خوانساری و... پرداخته شده است.

مهم ترین محورهایی که درباره واقعه غدیر و شخصیت بی همتای حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب مورد توجه شاعران قرار گرفته است، عبارت اند از:

۱. شرح واقعه غدیر و ابلاغ پیام الهی

۲. تاکید بر امامت و ولایت بلا فصل حضرت امیرالمؤمنین (ع)

۱. دکترای زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه تهران (aboohamzeh@ut.ac.ir)

۳. وصف شخصیت والای حضرت علی بن ابی طالب (ع)

۴. لزوم تبری از دشمنان حضرت علی (ع)

۵. ذکر کلام و اعتقادات و معارف شیعی از جمله نص و تعیین ائمه (ع) پس از رسول

اکرم (ص)، آیاتی که در واقعه غدیر نازل شده است.

طراحی مدل خطبه غدیر با تاکید بر بیانات مقام معظم رهبری

سید مرتضی احمدی تبار^۱

محمدحسن محسن نسب^۲

عنوان این تحقیق طراحی مدل مفهومی خطبه غدیر با تاکید بر بیانات مقام رهبری است. روش تحقیق به صورت میدانی بوده و از منابع دست اول و دوم استفاده شده است. خطبه غدیر شامل نکاتی چون توحید، نبوت، ولایت امام علی (ع)، ائمه اطهار، فضائل اهل بیت و امام علی است. همچنین با توجه به بیانات مقام عظمای ولایت در خصوص غدیر نکاتی هم چون ولی امر مسلمین، «عید متعلق به همه مسلمانان»، نصب الهی، عظمت امام علی، دو جنبه امامت امام علی، تحقق وعده الهی، و «مسئله همه انسان‌ها» است. با توجه به نکات خطبه غدیر و بیانات رهبری مدل مفهومی خطبه غدیر طراحی گردید. این مقاله نتیجه می‌گیرد که غدیر والاترین صورت فعل الهی و انسانی است که در قالب زعامت و امامت امام علی (ع) شکل گرفت. در این راستا پیشنهاد می‌گردد: واحدی به نام زهرانشناسی به دروس دانشگاهی اضافه شود. کلیدواژه‌ها: غدیر خم، خطبه غدیر، امام علی (ع)، امامت، مقام معظم رهبری

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات خوزستان

(morteza_ahmaditabar@yahoo.com)

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد شوشتر و دانشجوی دکتری تخصصی مدیریت

(nasab_mohsen@yahoo.com)

بررسی موضع زیدیه در مسئله غدیر و امامت علی (ع) بر اساس منابع متقدم زیدیه

پروین اصغری^۱

سمیه بختیاری ورنوسفادرانی^۲

در آغازین سال‌های سده دوم هجری/ هشتم میلادی، مذهب تشیع با انشعابی مواجه گردید که تحت عنوان زیدیه، در پی قیام زید بن علی بن حسین (ع)، از سوی هوادارانش شکل گرفت و راه خویش را از شاخه اصلی تشیع، یعنی امامیه که بر رسالت معنوی خود اتکا داشت، جدا نمود و قیام بالسیف را برگزید. از طرفی برخی عقاید زیدیه از نظر فقهی با مذهب حنفی و از نظر کلامی با مکتب معتزله همخوانی دارد. از این رو، در طول تاریخ اسلام تلاش‌هایی صورت گرفته تا این فرقه شیعی را به مذهب تسنن پیوند دهند. در حالی که زیدیه حائز شرایط یک فرقه شیعی بوده و به مهم‌ترین اصل نظریه امامت الهی شیعه، یعنی اندیشه منصوص بودن امامت و جانشینی بلافصل حضرت علی (ع) پس از رسول خدا (ص)، معتقد است. همین اعتقاد نقطه پیوندی است که زیدیه و امامیه را تحت عنوان عام «تشیع» قرار می‌دهد. این پژوهش بر آن است تا در جهت اثبات این مطلب، بر اساس منابع متقدم زیدیه که طی قرون دوم تا پنجم هجری تألیف شده، موضع زیدیه را در برابر مسئله غدیر و امامت علی (ع) بررسی و تحلیل نماید.

کلیدواژه‌ها: غدیر، زیدیه، نص، امامت، شیعه.

۱. دانشجوی دکتری تاریخ اسلام

۲. دانشجوی دکتری تاریخ ایران اسلامی

راهبردهای سه گانه: تقریب اسلامی، همگرایی دینی و اتحاد عموم بشری در گفتمان غدیر

بهمین اکبری^۱

پیامبر(ص) در ۱۲ رمضان سال نخست قمری، وقتی آیه «أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ اخْوَه» (به درستی که مؤمنان با یکدیگر برادرند؛ حجرات، آیه ۱۰) نازل شد، میان اصحاب خود از مهاجران که از مکه همراه پیامبر به مدینه آمده بودند و انصار که اهل مدینه و به یاری مهاجران برخاسته بودند، عقد اخوت برقرار کرد و هر یک از مهاجران را با یکی از انصار برادر ساخت و در پایان آن نشست، علی(ع) را به برادری خویش برگزید؛ اما مهم آنکه دامنه پیمان برادری از مرز مسلمانی هم گذشت، تا آنجا که مردم غیرمسلمان مدینه نیز خواستار پیمان برادری با پیامبر(ص) و مسلمانان شدند. از اینرو؛ علاوه بر برادری و اتحاد میان مسلمانان، تشنج و دشمنی با غیرمسلمانان نیز از میان رفت که این راهبرد اخلاقی- انسانی امنیت و آسایش فراوانی برای جامعه آن روز فراهم می‌ساخت؛ و این همان ویژگی مکتبی آرمانی است که در پی طراحی و ساخت آرمان شهر بزرگ ایمان و امنیت است و در راه پایه‌ریزی تمدنی سترگ، خود را محصور زمان و محدود به مکان نمی‌بیند و متعهد است که اختلاف‌ها را از میان بردارد. پیامبر(ص) با این پیمان، علاوه بر تقویت روحیه ایثار و گذشت، برتری‌جویی‌های قومی و قبیله‌ای را نیز از میان برد. حال ما هستیم و غدیر؛ ما هستیم و اوضاع کنونی جهان و جنگ‌های داخلی، عصبیت‌های کور دینی و مذهبی؛ رواج تروریسم قساوت آمیز به ظهور گروه‌ها و جریان‌های افراط‌گر که به شیوه اقوام وحشی تاریخ، سینه انسان‌ها را می‌شکافند و قلب

۱. رئیس مرکز ساماندهی ترجمه و نشر معارف اسلام و علوم انسانی

آنان را با دندان می‌درند که متأسفانه در مواردی این جنایات شرم‌آور به نام و زیر پرچم دین انجام می‌شود.

به نظر شما اگر امروز پیامبر اکرم (ص) در جمع ما بود، دوباره سامانه پیمان برادری را احیا نمی‌کرد؟ و آیا در آغاز «دوران بیداری و هویت یابی مسلمانان» نمی‌توان از راهبردهای سه‌گانه: تقریب اسلامی، همگرایی دینی و اتحاد عموم بشری در ارائه و معرفی «گفتمان غدیر» بهره گرفت؟

این مقاله درصدد تحلیل و تقویت این نوع گفتمان‌ها در ژئوپلوتیک جهان اسلام است.

کلیدواژه‌ها: برادری، غدیر، همگرایی، بیداری اسلامی و هویت مسلمانی

فهم غدیر مستلزم نگاهی کل‌گرایانه

احمد اکبری^۱
زینب اجلالی^۲
ملیحه اکبری^۳

نخستین انشعاب مسلمانان در مسئله امامت و رهبری است که آنها را به دو گروه بزرگ شیعه و سنی تقسیم کرده است. متکلمان شیعه شرط مشروعیت رهبری را الهی می‌دانند، حال آنکه اهل سنت رهبری را مقامی عادی و نیازمند تأیید مردم قلمداد می‌کنند، بررسی چرایی این مهم با روش فلسفی نشان می‌دهد واقعه غدیر از دو منظر درونی و بیرونی و هر یک از این دو بُعد نیز به دو شکل فردی و اجتماعی بررسی شده است. چهار شکل بررسی در این حالت عبارت‌اند از: ۱- بررسی از منظر درونی - فردی (من) که بر اساس آن حدیث غدیر مبتنی بر برداشت‌های شخصی مبتنی بر توانایی‌های عقلانی هر فرد مورد واکاوی قرار گرفته است. ۲- بررسی از منظر درونی- اجتماعی (ما) که در این حالت اندیشه‌های مرتبط و سازگار بستری برای تفسیر حدیث غدیر بوده و در تفسیر و تبیین این مهم نقش داشته‌اند. ۳- بررسی از منظر بیرونی فردی (آن) که بر اساس آن حادثه غدیر به واقعه بی‌جان و صرفاً بر اساس نگاهی عینی مد نظر قرار گرفته است. ۴- بررسی از منظر بیرونی اجتماعی (آنها) و در آن به گفتمان‌های صورت گرفته در این خصوص و افراد دخیل در حادثه غدیر پرداخته می‌شود. نتایج نشان می‌دهد که فهم درست از واقعه غدیر مستلزم رسیدن به نگاهی کل‌گرایانه است که در آن همه ابعاد ذکر شده (من - ما - آن و آنها) به صورت همزمان مورد توجه قرار گیرند.

۱. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی بردسکن، نویسنده مسئول (akbari.180@gmail.com)

۲. دبیر آموزش و پرورش شهرستان زاوه

۳. مدرس دانشگاه علم و فرهنگ شعبه کاشمر

کلیدواژه‌ها: غدیر، امامت، شیعه، سنی، نگاه کل‌گرایانه

نسبت غدیر با رسالت انبیاء با تکیه بر آیه ۶۷ سوره مائده

مهدی اکبر نژاد^۱

علی دشتی^۲

عباس رسولی^۳

چکیده

واقعه‌ی غدیر یکی از وقایع مهم تاریخ اسلام است که در آن اساسی‌ترین برنامه‌ی پیامبر برای تداوم و عزت اسلام صورت پذیرفت. این روز به صراحت آیه قرآن، روز اکمال دین و اتمام نعمت بر تمام مسلمین است که به نوبه‌ی خود رسالت انبیاء الهی نیز در این روز به نتیجه‌ی واقعیش رسید. در این پژوهش سعی شده با تکیه بر آیه‌ی ۶۷ سوره‌ی مائده، پیوند میان رویداد غدیر و رسالت انبیاء الهی بررسی شود. روش تحقیق در این پژوهش، اسنادی- کتابخانه‌ای است و مراحل سه‌گانه‌ی توصیف، تحقیق و تبیین در آن اجرا شده است. این پژوهش بیانگر این است که رسالت همه‌ی انبیاء الهی در واقعه‌ی غدیر تبلور یافته است و تداوم دین حقیقت، بدون شکل‌گیری این واقعه غیر ممکن می‌شد به طوری که رسالت پیامبران نیز ناتمام و بی‌نتیجه می‌ماند.

کلید واژه‌ها: واقعه‌ی غدیر، رسالت انبیاء، آیه‌ی تبلیغ

^۱ . دانشیار علوم قرآن و حدیث، گروه الهیات، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ایلام

^۲ . نویسنده مسئول: ۰۹۳۳۳۳۵۰۲۳۰۹ Email:alidashti1214@yahoo.com

^۳ . دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، گروه الهیات، دانشکده ادبیات و علوم انسانی،

دانشگاه ایلام

موزه غدیر؛ اوج ابلاغ ولایت به عنوان یک تفکر (با تأکید بر ضمانت‌بخش بودن استمرار وحدت اسلامی)

گلاره امیری^۱

غدیر یک رخداد تاریخی صرف یا تنها یک سرزمین نیست، بلکه یک سرفصل اعتقادی و یک تفکر است، نشانه و رمزی است که از تداوم خط نبوت حکایت می‌کند، درون‌مایه همه طاعت‌ها از آن منشأ می‌گیرد و رسالت همه پیامبران در آن مفهوم می‌یابد. غدیر نقطه تلاقی کاروان رسالت با طلایه‌داران امامت است. بدیهی است که این عوامل موجب شده غدیر را حلقه میانی رسالت و امامت بشناسیم و ولایت را تداوم نبوت بدانیم. با توجه به مسائل ذکرشده، می‌توان آموزه‌های غدیر را چنین بیان کرد که امامت مکمل تبلیغ رسالت الهی، مایه تکمیل دین، عامل نومیدی دشمنان اسلام و همچنین ضامن استمرار وحدت اسلامی است. از این رو، شناخت غدیر، از ضروری‌ترین و بنیادی‌ترین شناخت‌های اعتقادی است.

در این مقاله تلاش بر آن است تا با استفاده از متون مقدس اسلامی، شواهد تاریخی و به‌کارگیری شیوه‌های پژوهش تاریخی، آموزه‌های سیاسی و حکومتی غدیر را به عنوان یک تفکر مورد بررسی قرار دهیم.

کلیدواژه‌ها: آموزه‌های غدیر، امامت، ولایت، تکمیل دین

۱. دانشجوی دکترا تاریخ اسلام، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه علوم تحقیقات تهران
(glareh.amiri@yahoo.com)

نسبت غدیر با رسالت انبیاء

فاطمه امین صفت

پیامبران الهی هر کدام وظایف مخصوص به خود را داشتند که این وظایف با توجه به عوامل گوناگون مانند زمان رسالت و مخاطبانشان متفاوت بود و همین امر منجر به منحصر بودن معجزه هر پیامبر نسبت به دیگری شده است. اما آنچه که در میان وظایف پیامبران مشترک بوده هدایت انسان‌ها به سوی کمال مطلق، یعنی حق تعالی است. با توجه به محدود بودن عمر انبیاء و خاتمه یافتن نبوت با پیامبر گرانقدر اسلام (ص) نمی‌توانیم تصور کنیم که خداوند بعد از ایشان انسان‌ها را به حال خود رها کرده است، و چون دیگر پیامبری حضور نداشته، راه هدایت انسان‌ها مسدود گشته است. به همین دلیل ماجرای غدیر مهر محکمی بر تداوم رسالت مهم انبیاء (هدایت انسان‌ها) است که بعد از پیامبر توسط جانشینان بر حق ایشان، یعنی امامان معصوم (ع) صورت پذیرفته است.

کلیدواژه‌ها: پیامبران، رسالت، هدایت، غدیر

بزرگداشت غدیرخم تلاشی برای احیای فرهنگی شیعی در دوره آل بویه

پریسا امینیان^۱
کیمیا کشتی آرا^۲

با تأسیس حکومت آل بویه در سال ۳۲۱ هـ ق، اوضاع شیعیان و مذهب شیعه تغییر یافت. آل بویه اولین حکومت شیعه مذهب در ایران بود و با قدرت فراوان موفق شد بر خلیفه عباسی در بغداد تسلط یابد و بر کلیه امور چیره گردد. دوران حکومت ۱۲۷ ساله آل بویه موجب شد که این حکومت شیعه مذهب علاوه بر فرمانروایی مقتدرانه سیاسی، در ترویج فرهنگ و آیین‌های شیعی تلاش کند و برخی از سنت‌ها و مناسبت‌های شیعی را که مدت‌ها به علت تسلط اهل سنت و خلفای عباسی ممنوع گشته و به فراموشی سپرده شده بود، زنده کند. غدیرخم از جمله این آیین‌ها بود که اگرچه مدت‌ها قبل از سوی بسیاری از دانشمندان اعم از شیعه و سنی صحت آن مورد تأیید قرار گرفته بود، اما به علت فشار و تعصب از سوی اهل سنت صحبتی از آن در میان مسلمانان نبود. معزالدوله از مهم‌ترین فرمانروایان آل بویه برای اولین بار پس از مدت زیادی که از این واقعه گذشته بود در سال ۳۵۲ هـ ق در روز هجدهم ذی‌الحجه دستور داد که به مناسبت واقعه غدیرخم جشن و شادی برپا شود که این کار در سال‌های بعد نیز تکرار گردید و غدیر از آن پس به یکی از اعیاد مهم مسلمین مبدل شد.

کلیدواژه‌ها: غدیرخم، آل بویه، شیعیان، عباسیان

۱. کارشناس تاریخ ایران اسلامی (Parisa_am20042003@yahoo.com)

۲. کارشناس ارشد تاریخ ایران اسلامی

غدیر در آینه اشعار شاعران لبنانی

حدیث باقری^۱

ادبیات یکی از ابزارهایی است که پیوسته در خدمت مردم بوده و نویسندگان و شاعران از آن به عنوان ابزاری برای بیان افکار و عقاید خویش سود برده‌اند. غدیر تنها واقعه‌ای است که در میان تمام وقایع اسلام، از همان ابتدا مورد توجه شاعران قرار گرفت و در گذر قرن‌ها در ادب و فرهنگ مردم حضور داشته و شاعران مذاهب گوناگون را بر آن داشته درباره آن شعریابی کنند.

ادبیات عرب بعد از ظهور اسلام راهی پر فراز و نشیب را طی کرده و دست‌آوردهای چشم‌گیری را در مضامین شعری خود جای داد. یکی از این دستاوردها، توجه به واقعه غدیر است که در شعر اکثر شاعران عرب متجلی است. مقاله حاضر بر آن است تا این رویداد تاریخی (غدیرخم) را در خلال اشعار شاعران لبنانی به تصویر کشد.

کلیدواژه‌ها: غدیرخم، ادبیات عرب، شعر، امام علی (ع)، شاعران لبنانی.

۱. کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه آزاد قم (bagheri.hadis@live.com)

نسبت خطبه غدیر به آیات منتسب به آن واقعه

احمد باقریان ساروی

پیامبر (ص) در سال ۱۰ هجری برای انجام فریضه و تعلیم مناسک حج به مکه عزیمت کردند. حضرت در جز دو حکم حج و ولایت در طی دوران رسالت خویش همه احکام شریعت را به مردم ابلاغ فرمودند. از این رو، جبرئیل نزد رسول خدا (ص) آمد و از جانب خداوند از پیامبر خواست این دو حکم الهی را به مردم ابلاغ کند. در موقف حج، جبرئیل پس از قرائت آیات نخست سوره عنکبوت بر پیامبر فرمود: خداوند به تو دستور می‌دهد که بعد از خود علی بن ابی طالب را به جانشینی خویش بر امت منصوب کنی، وحی خود را معرفی نموده و هر آنچه از علم و میراث انبیای پیشین نزد توست به وصی و خلیفه پس از خویش، علی بن ابی طالب تسلیم نمایی. پس از پایان حج کاروان به سوی غدیر حرکت کرد. جبرئیل در مسیر حرکت به سمت مدینه بارها بر پیامبر نازل شد و دستور اعلان ولایت را برای پیامبر آورد و در نهایت طی آیات ۹۰-۹۵ سوره حجر دستور داد آنچه به تو امر شده ابلاغ کن و از مشرکان روی گردان، ما تو را از شر مسخره کنندگان حفظ خواهیم کرد.

پیامبر با نزول این آیات به سمت منبر رفت و امیر المومنان را فراخواند. درحالی که دست پیامبر بر شانه آن حضرت بود فرمود «الهم وال من والاه و عاد من عاداه من کنت مولاه و هذا علی مولاه». خطبه غدیر حضرت آمیخته با آیاتی از قرآن بود که بیش از یک ساعت به طول انجامید. حضرت در ضمن سخنان خویش به آیاتی از قرآن اشاره کرد که در آن میان آیاتی به ولایت و امامت علی (ع) و آیاتی در ارتباط با مأموریت خاص آن واقعه بود.

پژوهش حاضر با موضوع نسبت خطبه غدیر با آیات منتسب به آن واقعه در صدد است که با توجه به اقوال مفسران و روایات متواتر موجود بالاخص در منابع اهل سنت به این سوال اصلی پاسخ دهد که مفسران و راویان اهل سنت چه آیاتی را به خطبه غدیر

نسبت داده و چه تفسیری از آن آیات ارائه می‌دهند. همچنین، نظر مفسران و راویان اهل سنت راجع به ۲ آیه «یا ایها الرسول بلغ ما أنزل الیک من ربک و ان لم تفعل فما بلغت رسالتہ، واللہ یعصمک من الناس» و «انما ولیکم اللہ و رسوله والذین آمنوا الذین یقیمون الصلاۃ و یؤتون الزکاۃ و هم راکعون» چیست. در این راستا، راقم، پژوهش خویش را به دو بخش اصلی تقسیم کرده است. در بخش نخست به تفاسیر موجود در این راستا خواهد پرداخت و در بخش دوم با توجه به سیره و تاریخ به روایاتی می‌پردازد که آیاتی از قرآن را به واقعه غدیر منتسب می‌کند. در پایان آنچه از پژوهش به دست خواهد آمد بازتاب نگرش اهل سنت است در انتساب آیاتی از قرآن به واقعه غدیر و تفاسیر آنها از این واقعه عظیم، واقعه‌ای که پیامبر گرامی اسلام (ص) علی (ع) را با فرمان خداوند به عنوان جانشین و وصی و ولی زمامدار مسلمانان برای پس از رحلت خود معرفی و منصوب فرمود.

تأملی بر خاستگاه مشروعیت سیاسی دولت شیعی با اتکای بر روایت غدیر

مهدی براتعلی پور^۱

در همه دوره‌های تاریخی دلایل گوناگونی برای اطاعت افراد جامعه سیاسی از قدرت‌های حاکم وجود داشته است. این دلایل موجب می‌شود تا از کاربرد اجبارآمیز قدرت و توسل به زور عربان جلوگیری شود و افراد با انگیزش درونی و اختیار کامل به فرامین حکومتی تن دردهند. اما ورای فریب عمومی و استنادجویی‌های دروغین که واقعیت پنهان بسیاری از دلایل مشروعیت بخش حکومت‌های ضد‌مردمی و استبدادی به‌شمار می‌آید، پذیرش و اهمیت بخشیدن به فردیت افراد و حق آنان در اعمال حاکمیت سیاسی در جامعه، از واقعیتی حکایت می‌کند که امتیاز برجسته رژیم‌های مردم‌سالار است. بر این اساس، اراده همگانی نقش تعیین‌کننده در مشروعیت سیاسی پیدا کرده و بهره‌مندی از آن ثبات و امنیت عمومی را به ارمغان می‌آورد. این پرسش چه بسا تکراری به نظر آید که آیا اراده عمومی عنصر مشروعیت بخش در حاکمیت دولت شیعی تلقی گردیده یا صرفاً به کارآمدی حکومت ارتباط می‌یابد. پذیرش هر یک از این دو مبنا پیامدهای مهم اجتماعی و سیاسی به همراه دارد. در فرض نخست، هیچ حکومتی بدون رأی و خواست مردم مشروعیت و حقانیتی برای تصدی قدرت سیاسی را دارا نیست. در این جا، تنها منبع مشروعیت بخش اراده همگانی تلقی می‌شود و هیچ عنصر دیگری نمی‌تواند جایگزین آن شود. بدین ترتیب، فارغ از شیوه اداره امور و رعایت حقوق مردم یا به بیان دیگر، مردم‌داری، بالاترین و مهم‌ترین مسئله، حق و خواست مردم در تشکیل حکومت سیاسی است. اما در فرض دوم، استقرار و کارآمدی

۱. استادیار دانشگاه خوارزمی تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم سیاسی

رژیم سیاسی در گرو رأی و خواست مردم دانسته می‌شود و سایر منابع مشروعیت‌بخش اولویت پیدا می‌کنند.

در الگوی دولت اخلاقی‌گرای علوی، غایت کسب و حفظ قدرت سیاسی اقامه عدل و تحقق بخشیدن به هدف‌های متعالی و معنوی است. این نگرش اخلاقی نافی انحصارطلبی‌های غیر شایسته‌سالار و صرفاً متعصبانه و منفعت‌طلبانه گروهی در عرصه سیاست است. کسب قدرت سیاسی برای تحقق بخشیدن به اهداف متعالی معنوی و برقراری عدالت اجتماعی می‌تواند ارزشمند تلقی گردد و قدرت سیاسی به خودی خود ارزشمند به شمار نمی‌آید. در این الگو، اهداف الهی حکومت با خواست همگانی گره‌خورده است. همان‌گونه که حکومت‌ها باید ارزش‌های دینی را پاس بدارند، تأمین رضایت عمومی و بهره‌مندی حکومت از حمایت عمومی نیز در شمار این ارزش‌ها نه تنها امری پسندیده و نیکو، بلکه ضروری و بایسته تلقی شده است. به گونه‌ای که با فقدان اعتماد عمومی مشروعیت نظام سیاسی نیز دست‌خوش آسیب خواهد شد.

به واقع، پیوند بین مشروعیت سیاسی و اراده همگانی در الگوی دولت دینی از باورمندی به انسان‌شناسی خردباور سرچشمه می‌گیرد. اگر این مفهوم به ویژگی خردگرای انسانی دلالت دارد و در تقابل با خواست‌های شخصی نفع‌گرایانه، بر خیر همگانی و رفتار بر اساس اصول راستین عقلانی تأکید دارد، چه بسا بتوان به شواهد درون دینی نیز برای اثبات آن استناد کرد. در انسان‌شناسی دینی، عقل و خرد بشری موهبتی الهی است که به وسیله آن آدمی مسیر هدایت و نجات را خواهد پیمود و به این دلیل، رفتار درست را می‌توان در ویژگی خردگرای آدمی یافت. افزون‌تر، انسان با بهره‌مندی از عقل می‌تواند بر شهوت خود غلبه یابد و با پیروزی عقل بر شهوت، در جهان آفرینش به جایگاهی برتر از فرشتگان دست پیدا کند. امام علی (ع) شهوت‌پرستی، و به بیان دیگر، دنیاپرستی را در تقابل با خردگرایی می‌داند. انسان افزون بر هدایت این رسول باطنی، نیازمند بهره‌جستن از رسول ظاهری نیز هست. به این دلیل، هدف از بعثت انبیا بیدار کردن فطرت انسان‌ها دانسته شده است، زیرا پیامبران الهی گنجینه‌های خرد را بر روی انسان‌ها آشکار می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: خاستگاه مشروعیت سیاسی، اراده همگانی، کارآمدی، مردم‌داری، دولت شیعی، روایت غدیر، انسان‌شناسی خردباور، مفهوم فردیت، خردگرایی.

پیوند واقعیت با آرمان در الگوپردازی رهبری دینی؛ حرکت
از سرآمدی به شایستگی

مهدی براتعلی پور^۱

۱. استادیار دانشگاه خوارزمی تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم سیاسی

علی زیرکی حیدری

در جامعه‌شناسی سیاسی واژه «سرمادان» به کسانی اطلاق می‌گردد که «دارای خصوصیتی استثنایی و منحصر به فرد یا دارای استعداد و قابلیت‌هایی عالی در زمینه کار خود یا در بعضی فعالیت‌ها هستند». بر این اساس، آنان در نتیجه قدرتی که به دست می‌آورند و تأثیری که برجای می‌گذارند یا به وسیله تصمیماتی که اتخاذ می‌کنند یا به وسیله ایده‌ها، احساسات و هیجاناتی که به وجود می‌آورند، در کنش تاریخی جامعه مؤثر واقع می‌شوند. مفهوم سرآمدی بر این پیش فرض استوار بود که انسان‌ها، چه از جهت جسمانی و چه از نظر فکری و اخلاقی، با یکدیگر برابر نیستند. در کل جامعه و در هر یک از قشرها و گروه‌های آن، برخی کسان از دیگران با استعدادترند. بر اساس الگوپردازی رهبری دینی در واقعه غدیر، سرآمدگرایی شکل کاملاً ارزشی به خود می‌گیرد و به آن دسته از شایستگی‌های افراد اشاره دارد که از بارور شدن و شکوفایی ظرفیت‌های درونی و اخلاقی آنان نشأت گرفته و مستلزم برتری یافتن در موقعیت اجتماعی و سیاسی است. بدین ترتیب، نخست توانمندی‌های درونی افراد در جریان تلاش فرد به کمالات اخلاقی و ارزشی منجر می‌شود. و ثانیاً، به جایگاه برتر اجتماعی و سیاسی آنان مشروعیت می‌بخشد. از این رو، در این الگوپردازی سرآمدی به شکل شایسته‌سالاری نمایان می‌شود و تلاش می‌گردد تا دست‌اندرکاران حوزه عمومی جامعه از میان شایستگان الهی برگزیده شوند. این امر نشانگر تلاش برای فروکاستن از سویه‌های دموکراتیک‌ستیز سرآمدی و حرکت به سوی شایستگی است. در این معنا، آرمان مطلوب شایستگی با واقعیت نه چندان مطرود سرآمدی پیوند می‌خورد. در الگوپردازی ولایت شیعی، شایستگان اخلاق‌مدار بر عدالت اجتماعی پای‌فشرده و سیاست‌گذاری رفاهی دولت دینی را با انجام اصلاحات گسترده اجتماعی همراه می‌سازند. عدالت هم‌چنان که ویژگی برتر فرد است، در جامعه نیز عینیت می‌پذیرد. بر این اساس، هم‌چنان که فرد باید عادل باشد، جامعه نیز باید در مسیر عدالت حرکت نماید. از این منظر، می‌توان به وظایف عدالت‌محورانه کارگزاران حکومتی و گروه‌های

سیاسی اشاره داشت. امیرالمومنین(ع) نقش خود را در جامعه پس از حضرت رسول(ص) ایفای مسئولیت اجتماعی دانسته و آن را با آرمان عدالت خواهانه پیوند می دهد. این آرمان در بازستاندن حقوق از دست رفته و پایمال شده ضعیفان جلوه گر می شود. ایشان سر منشأ فقر و ناداری اجتماعی را روابط ناعادلانه اقتصادی و سلطه افراد یا گروه های زیاده طلب می داند. این امر بر ضرورت اجتناب ناپذیر تغییرات گسترده اجتماعی دلالت دارد و عمران و آبادانی را به مثابه مبارزه ریشه ای با فقر و محرومیت مورد توجه قرار می دهد.

کلیدواژه ها: غدیر، الگوپردازی رهبری دینی، دموکراتیک ستیزی، سرآمدگرایی، شایسته سالاری، نابرابری ذاتی، کمالات اخلاقی، عدالت اجتماعی، سیاست گذاری رفاهی.

نسبت خطبه غدیر با آیات منتسب به آن واقعه

مهديه بمانی^۱

۱. مربی دانشگاه غیر انتفاعی کار (bmmala@yahoo.com)

بحث را با یک سؤال آغاز می‌کنیم. آیا آیات ۳ و ۶۷ مائده در روز غدیر نازل شده است یا خیر؟ برای این بحث دو نظریه موافق و مخالف وجود دارد. ابتدا نظر مخالفان همچون ابن تیمیه و ابن کثیر را بررسی می‌کنیم و با بررسی رجالی سند پاسخ محکمی خواهیم داد. سپس نظر موافقان را حول سه محور: ۱- جایگاه غدیر در منابع روایی و اسلامی ۲- نظر برجسته بزرگان شیعی و سنی ۳- رابطه الیوم با آیه اكمال بررسی خواهیم کرد.

اقوال و روایات وارد از طریق اهل سنت همگی گواهی می‌دهند آیه «الیوم اکملت» در روز غدیر نازل شده است و روایات شیعه درباره شان نزول آیه در کتب امامت و تفاسیر معتبر موجود است.

کلیدواژه‌ها: مائده، خطبه، غدیر، شیعه و سنی

تبیین تأثیرات و توانمندی‌های غدیر در برپایی صلح جهانی و کاستن از تفرقه و خشونت

طاهره بیژنی^۱

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، تاریخ جهان، دانشگاه آزاد اسلامی داراب

واقعه غدیر اتفاق بس بزرگ و پرمعنا است، به گونه‌ای که پیامبر اکرم (ص) این روز بزرگ را در حضور هزاران نفر از همراهان خود در بازگشت از سفر حج اعلام نمود تا پایان رسالت خویش و آغاز دوران جدیدی را برای مسلمانان رقم بزند. پیامبر با ولایت‌مداری حضرت علی (ع) ریاست امور سیاسی و مذهبی را به ایشان و فرزندانش واگذار کرد تا با امتداد امامت توسط ائمه اطهار (ع) و مطابق با قاعده لطف خداوند و با هدف برپایی عدالت، زمین هیچ‌گاه از رحمت و لطف خداوندی بی‌بهره نماند. نگارنده در این مقاله در پی آن است تا با تبیین مبانی و آموزه‌های رحمانی و صلح‌آمیز غدیر، به توانمندی‌ها و تأثیرات و پیامدهای این واقعه در برپایی و حفظ و گسترش صلح جهانی بپردازد. مهم‌ترین محور این مقاله بررسی نقش و تأثیرات غدیر در برپایی صلح جهانی و کاستن از تفرقه و خشونت است.

کلیدواژه‌ها: اسلام، غدیر، صلح جهانی، تفرقه و خشونت

مفهوم ولایت در خطبه غدیر

فربیا پروانه^۱

شهنواز آبیاری، علی ابراهیمی باپیروند

زهرا پروانه، عزت‌اله اکبرزاده

(tka@aol.comijani.B)

۱. نویسنده مسئول

شهریار پروانه

واژه «ولایت» جامعیت دارد و مفاهیم دیگری چون امامت و خلافت را نیز شامل می‌گردد، در خطبه غدیرفراز «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ...»، به این نکته اشاره دارد که فلسفه ارسال رسل با اصل امامت تداوم می‌یابد و همواره باید در میان امت اسلامی کسی باشد که از سوی خدا راهنمایی بشر را بر عهده گیرد.

جامعیت معنای «ولایت» و نیز اهمیت موضوع، سبب گردیده تا گروه کثیری از شیعیان و غالب اهل سنت گمان کنند که در این خطبه فقط همین فراز در اشاره به شأن و جایگاه امیرالمؤمنین(ع) مطرح شده و همین گمان نیز سبب گردیده تا برخی سعی کنند با تشکیک در معنا و مفهوم واژه «ولایت» و ترجمه آن به دوستی و ...، مدعی شوند که معنای ولایت دوستی است و ربطی به خلافت ندارد.

در این مقاله سعی شده تا با استفاده از روش اسنادی علاوه بر معنای واژه ولایت و اثبات ارتباط آن با خطبه غدیر، جایگاه حضرت رسول اکرم(ص) به لحاظ تکوینی مورد بررسی قرار گیرد و در پایان چند پیشنهاد جهت شناساندن اهمیت روز غدیر و خطبه غدیر ارائه گردیده است.

انعکاس حماسه غدیر در ادبیات منظوم فارسی

حسین پریزاد^۱

محمدعلی نجفی^۲

۱. دکترای ادبیات فارسی و مدرس دانشگاه

۲. پژوهشگر پژوهشکده باقرالعلوم(ع) قم

عظمت حادثه غدیر بدان اندازه است که بهرغم نگارش صدها و بلکه هزاران کتاب پیرامون آن، هنوز به آن حادثه شگرف و عظیم تاریخ بشر از زوایای جدید می‌توان نگریست. علامه امینی کتاب مشهور «الغدیر» خویش را در سه اقلیم قرآن، سنت و ادبیات عرب به نگارش در آورده است و یکی از مباحثی که می‌تواند در بیان چگونگی طرح مسئله غدیر در درازای تاریخ باعث روشن شدن سیر تبیین ماجرای غدیر گردد، نگرش به نگاه ادیبان و شاعران زبان‌های رایج در تمدن اسلامی است. نویسندگان در مقاله کنونی در زمینه بررسی غدیر و مباحث مرتبط با آن، به جستجوی ذکر این حادثه و بیانات مختلف شاعران و ادیبان پارسی گوی در طول تاریخ دوازده قرنی ادبیات فارسی پرداخته و با بررسی بیش از یکصد دیوان شعر، مصادیقی را از تصریح یا اشاره به این حکایت متواتر و شگفت‌انگیز تاریخی که در جهت ائتلاف امت و همگرایی مسلمانان مؤثر است، ذکر نموده‌اند. در انتها پس از ریخت‌شناسی حالات شاعران در اشاره به حماسه غدیر، از برخی خالهای تاریخ ادبیات فارسی نسبت به این حماسه یادشده و با ارائه راهکاری مقایسه‌ای و برگرفته از ادبیات عظیم عربی در وادی غدیر، مقاله به اتمام رسیده است.

کلیدواژه‌ها: غدیر، شعر و ادبیات فارسی، سیر انعکاس حماسه غدیر.

احتجاج امیرالمؤمنین (علیه السلام) به واقعه غدیر و خطابه آن

احسان پوراسماعیل^۱

۱. استادیار دانشگاه قرآن و حدیث، پردیس تهران، (info@ehsanpouresmaeil.com)

سمیه خلیلی آشتیانی^۱

از نصوص متعدد بر امامت و خلافت بلافصل حضرت علی (ع) خطابه‌ای است که پیامبر اکرم (ص) در منطقه غدیر خم و در حجه‌الوداع ایراد فرمودند؛ صراحت الفاظ رسول خدا (ص) بر جانشینی امیرالمؤمنین (ع) در این خطبه و شرایط خاص ایراد آن، اهمیت این نص را نسبت به سایر نصوص دو چندان ساخته است. در این میان، آنچه نسبت به این واقعه و خطابه مغفول مانده است، استناد و احتجاج امیرالمؤمنین (ع) نسبت به آن است که با بررسی اسناد روایی و تاریخی روشن می‌شود ایشان در موقعیت‌های متعدد و حساس تاریخی - سیاسی نسبت به این واقعه تاریخی و موضعی از خطبه پیامبر اکرم (ص) در این روز احتجاج داشته‌اند که این استنادها پاسخگوی برخی شبهات همچون برداشت‌های مختلف از واژه مولی و نیز تشکیک نسبت به حضور امیرالمؤمنین (ع) در این واقعه خواهد بود.

کلید واژه‌ها: امامت، غدیر، خطبه غدیر، احتجاج، امیرالمؤمنین (علیه السلام)

نقد و بررسی دیدگاه مستشرقان در مورد واقعه غدیر خم

ریحانه پورخلیلی^۲

۱. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی
(Smh.khalili@gmail.com)

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، baranashk543@yahoo.com

از دو قرن گذشته، مستشرقان به اسلام‌پژوهی برخاستند و در این مسیر گاهی اوقات به علل مختلف چهره ناقصی از مسائل را ارائه دادند. یکی از موضوعاتی که به دلیل گستردگی و اهمیت خاصش مورد توجه مستشرقان قرار گرفت، مسئله امامت و خلافت پس از پیامبر اکرم (ص) بوده است. اساسی‌ترین مسئله در این محور، مسئله امامت و جانشینی امام علی (ع) است.

مستشرقان با استفاده از دیدگاه معاندان شیعه در مسئله واقعه غدیر خم شبهه‌ای وارد ساخته‌اند. در این مقاله پس از بیان نظرات خاورشناسان در این زمینه به نقد و بررسی این نظرات با توجه به دیدگاه‌های ائمه اطهار (ع) و اندیشمندان اسلامی می‌پردازیم.

کلیدواژه‌ها: مستشرقان، امامت، غدیر، امام علی (ع)، واقعه غدیر خم، شیعه.

جهانی‌شدن و الغدیر (راه‌های جهانی کردن اسلام امامت)

محمدجواد پیرمرادی^۱

۱. عضو هیئت‌علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)

آیا رابطه‌ای بین *الغدیر* و جهانی‌شدن وجود دارد؟ این نوشتار برداشتی اسلامی از جهانی‌شدن دارد که به بعضی جنبه‌های ادبیات موجود در این باره بی‌شبهت نیست و بر این باور است با توجه به آنچه امروزه در باره جهانی‌شدن مطرح است *الغدیر* و محتوای آن که اثبات حقانیت سند اسلام راستین (اسلام امامت = شیعه) است، با جهانی‌شدن رابطه‌ای جدی دارد. از سویی آن را به چالش می‌کشد و در عین حال خود نیز داعیه‌دار نوعی جهانی‌شدن است. حاصل این نوشتار این است که علامه امینی پایه‌های اسلام راستین را تثبیت نموده است. اسلام یک دین جهانی است ولی با فاصله گرفتن از کانال اصلی فهم اسلام، یعنی اهل بیت رسول خدا (ص) روح کلی این پیام آسمانی آسیب‌دیده و رنجور شده است، به گونه‌ای که زبان بین‌المللی دفاع از خود را بدون معلمان واقعی‌اش فاقد است. علامه امینی سند حقانیت اسلام امامت را در معرض افکار جهانی قرار داده است. علامه امینی با نوشتن دایره‌المعارف *الغدیر* توانست سند رسمی ولایت امیرالمؤمنین را که با اثبات آن شرایط جهانی‌شدن اسلام فراهم می‌شود به کرسی بنشاند و پس از این کتاب است که دانشگاه الازهر تشیع را به عنوان یکی از مذاهب اسلامی به حساب می‌آورد. اکنون به‌ویژه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی با آموزه‌های شیعی، تشیع نه تنها برای همه مسلمین بلکه برای کل بشر پیام دارد، پیامی که جوهر رسالت انبیاء را تشکیل می‌دهد، «ان عبدوا الله واجتنبوا الطاغوت». تشکیل حکومت بر اساس اصل امامت نیز برای تحقق همین هدف است. تشیع برای تحقق این هدف با پیروی از معلمان واقعی دین، یعنی اهل بیت رسول‌الله از آموزه‌هایی برخوردار است که عملیاتی کردن آنها زمینه جهانی‌شدن اسلام را فراهم می‌کند. تشیع از طریق اهل بیت رسول‌الله و با استفاده از قرآن و کلمات رسول خدا شالوده جهان‌بینی توحیدی جهانی خود را بنا می‌کند و آن این است که معرفت منحصر به معرفت حسی نیست و در نتیجه دین نیز منحصر در ظاهر الفاظ نیست، پس برای فهم باطن آن بشر نیازمند معلمانی شبیه رسول خداست (اصل امامت). از آنجا که اسلام آخرین دین الهی است و رسول خدا آخرین پیامبر الهی و معجزه آن نیز کلمه و از جنس تفکر است تنها با روش تشیع، یعنی اسلام امامت است که می‌توان اسلام را آنچنان که رسول‌الله عرضه کرد فهمید و به سایر ملل و اقوام نیز ابلاغ کرد. دیگر فرق اسلامی فاقد زبانی بین‌المللی هستند که بتوانند دیگر مردمان را به اسلام دعوت نمایند و به دلایلی که در مقاله آمده

است اسلام را تحریف می‌کنند. اسلام آخرین قانون سعادت بشر است که با رسول‌الله بر بشر ابلاغ شده است و می‌خواهد با اصلاح دنیای مردمان سعادت اخروی آنها را تأمین نماید و اجرای این قانون جز توسط مجربانی میرا از خطا در فهم دین و عمل به آن و الگوهای تمام‌عیار برای بشر ممکن نیست و این الگوها به وسیله رسول خدا معرفی شده‌اند و تنها تشیع است که به این الگوها تمسک جسته است. اما اسلام امامت از سویی در اثر تبلیغات دشمنان تاریخی‌اش و از سوی دیگر به جهت تهدیدات عملی دشمن در گذشته نتوانسته عرض‌اندام نماید و لذا نتوانسته نقش محوری خود را در جهان اسلام ایفا نماید. بنابراین، جایگاه علامه امینی در اثبات حقانیت اسلام امامت زمینه رهبری این اسلام با امامت اهل‌بیت پاک رسول‌الله را برای امت اسلام و ایفای آن نقش حیاتی را مهیا ساخته و در درازمدت با روش حکیمانه‌ای که تشیع به برکت پیروی از امیرالمؤمنین و فرزندان پاکش بدست آورده است می‌تواند قلب‌های ملت‌ها را تسخیر و زمینه ایجاد امت واحده جهانی را به رهبری اهل‌بیت رسول‌الله ایجاد نماید.

آموزه‌های اسلام امامت یا تشیع که می‌توانند اسلام را جهانی سازند عبارت‌اند از:

معرفت منحصر به حس نیست، بنابراین دین و جهان و انسان همگی ظاهرباطن دارند. عقل حجتی در کنار حجت ظاهره یعنی نبی است.

دین برای شکوفایی عقل آمده و هردو در کمال آدمی نقش جدی دارند.

اسلام برای اجرا به مجربان معصوم نیاز دارد و اولین این مجربان بعد از رسول‌الله (ص) امیرالمؤمنین (ع) و آخرین آنها حضرت مهدی (عج) است.

دیانت از سیاست جدا نیست همان‌طور که دنیا از آخرت جدا نیست.

شهادت یک اصل جاودانه برای حفظ ایمان و ارزش‌های دینی و اخلاقی در شرایطی است که دشمن خباثت را به اوج رسانده است و تمام راه‌ها به بن بست رسیده است.

الگوی شهادت امام سوم شیعیان حضرت اباعبدالله (ع) است که خود و خانواده‌اش را فدای آرمان‌های اسلامی کرده است (عاشورا).

عاقبت از آن پاکان است و سرانجام مردی از آل رسول‌الله جهان را از عدل و داد پر می‌کند ولی امت باید شرایط ظهور را آماده نماید (مهدویت) و این از طریق ایجاد حکومت و فضاسازی در عصر غیبت توسط اشبه الناس به امام (ولی فقیه) و ایجاد

وحدت اسلامی و مبارزه با مظاهر شرک و کفر از طریق اجرای صحیح عبادات اسلامی همچون حج و جهاد و سایر برنامه‌های عبادی است. اجتهاد زنده در تشیع نقش مهمی در بازخوانی مکرر اسلام و پاسخ‌گویی به پرسش‌های جدید متناسب با زمان است. و این اسباب جلب توجه سایر مسلمین به عالمان پیرو مکتب اهل بیت است. میراث معنویت تشیع با الگوهای معصوم در طی ۲۵۰ سال بعد از بعثت توانسته است راه‌های سیر و سلوک و تقرب به خداوند را برای بشر آسان سازد و امروزه در دنیای غبارگرفته از مادی‌گری این چراغ‌های فروزان معصومانند که با مناجات عاشقانه خود با خدای سبحان رمز و راز آشتی با سرچشمه هستی و بلکه عشق و محبت‌ورزی به او و کمال‌جویی و تقرب از این طریق را به بشر سرگشته در وادی غفلت برخاسته از جاهلیت مدرن می‌آموزند. کسانی که با مناجات شعبانیه؛ دعای کمیل و عرفه و ابوحمزہ ثمالی و مناجات پانزده‌گانه در کتب دعا آشنا کنید به‌خوبی مستندات این ادعا را در ذهن خویش می‌یابند.

کلیدواژه‌ها: اسلام امامت، تشیع، الغدیر، علامه امینی، جهانی شدن

غدیر در آینه اسناد و مدارک شیعه و اهل سنت

نفیسه ثباتی^۱

حادثه غدیر یکی از موضوعات اصلی و اساسی است که مورد اختلاف بین دو گروه بزرگ اهل سنت و شیعه است. کمتر واقعه تاریخی در جهان، بسان رویداد غدیر مورد توجه طبقات مختلف از محدث، مفسر، متکلم، فیلسوف، خطیب، شاعر، مورخ و سیره‌نویس قرار گرفته است.

حدیث غدیر در نخستین روزهای صدور و در زمان حیات طیبیه حضرت رسول اکرم (ص) در بین مسلمانان منتشر شد چرا که افزون بر اهمیت و ویژگی موضوع، به تصریح بسیاری از مورخان و محدثان ده‌ها هزار نفر از اقطار مختلف آن را شنیده بودند. طبق تحقیق علامه امینی صد و ده نفر از صحابه آن را روایت کرده‌اند، این در حالی است که پس از دوره صحابه از میان تابعین ۸۴ نفر آن را نقل کرده‌اند.

در این پژوهش سعی شده است که گذری کوتاه بر منابع اهل سنت و شیعه شود و بخشی از دلایل امامیه در منابع اهل سنت که گویای وحدت رویه و عقیده خاصه و عامه در منابع و متون دینی و تاریخی و تفسیری است یادآوری شود.

همچنین به این پرداخته شده است که دانشمندان اهل سنت در برابر حدیث غدیر به چند صورت موضع گرفته‌اند و مهم‌ترین آنها شرح داده خواهد شد که شناخت این مواضع در هر موضوع کمک شایانی به گفتمان و اعمال انسجام و وحدت بین فرق مختلف اسلامی در مورد جایگاه غدیر خواهد کرد.

کلیدواژه‌ها: غدیر، پیامبر (ص)، امام علی (ع)، اهل شیعه، اهل سنت.

۱. کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، (sobatinafiseh@gmail.com)

تصویر جشنواره غدیر فاطمیان در منابع دوره اسلامی

فاطمه جان احمدی^۱

سید ناصر موسوی^۲

گرامی‌داشت غدیر به عنوان جشنی رسمی همواره نماد پذیرش بلافصل علی‌بن ابی‌طالب پس از نبی اعظم و مشروعیت مذهبی دولت اسلامی بوده است. از میان دولت‌های شیعی، فاطمیان اسماعیلی در گرامی‌داشت و پاس‌داشت این جشن جهدی وافر مبذول داشتند. از زمان ورود المعزالدین الله به مصر (۳۶۳ هجری) تا سال سقوط فاطمیان (۵۶۷ هجری) همه‌ساله این جشن باشکوه تمام برگزار می‌شد. هرچند به دلایل مختلف تنها چند گزارش کوتاه از برگزاری جشن غدیر در دوره سه خلیفه فاطمی برجای مانده است، جای بسی تعجب است که به‌رغم برگزاری این جشن پرهزینه، منابعی چون سفرنامه ناصرخسرو، اخبار مصر ابن‌میسر هیچ اشاره‌ای بدان نداشته‌اند و این در حالی است مسیحی و ابن‌الطویر مفصل درباره این جشن قلم فرسوده‌اند. مورخان برجسته‌ای چون قلقشندی، ابن‌تغری بردی و مقریزی هم در قرن نهم هجری به تفصیل به آیین غدیر در عصر فاطمیان پرداخته‌اند. دو مورخ نخست تنها به این نکته اشاره کرده‌اند که فاطمیان جشن غدیر را به عنوان عیدی شیعی برپا می‌داشتند و مقریزی هم جزئیات جشنواره عید غدیر فاطمیان را با شرحی مبسوط و قابل‌قبول به نقل از ابن‌زولاق، مسیحی، ابن‌مامون و ابن‌الطویر قیسرانی نقل کرده است و اشارات مفصلی به سیر تحول این مراسم نموده است. حال این سال بجاست که مورخان جغرافی‌نگار و سیاحان مورخ چه تصویری از جشنواره غدیر عصر فاطمیان ارائه داده‌اند. مؤلفه‌های غدیر در منابع جغرافیایی و تاریخی چیست؟ به نظر این مورخان چرا فاطمیان

۱. دانشیار گروه تاریخ دانشگاه الزهراء (Janahmad2004@yahoo.com)

۲. دکتری تاریخ اسلام دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد (snmusavi962@gmail.com)

به عید غدیر توجه بیشینه داشته‌اند؟ پاسخ این سوالات هدف این پژوهش می‌تواند باشد تا از طریق این پژوهش ضمن گشودن مرزهای دانش تاریخی، تصویری تاریخی از رویکرد منابع به آیین غدیر و تطور آن حاصل گردد.

کلیدواژه‌ها: مراسم عید غدیر، فاطمیان، مقریزی، قلقشندی، ابن‌الطویر، مسیحی

مراسم جشنواره غدیر در مصر عصر فاطمی

فاطمه جان احمدی^۱

سید ناصر موسوی^۲

فاطمیان (۲۹۷-۵۶۷ هـ) از همان سال ورود به مصر ۳۶۲ هـ به برگزاری آیین‌های مختلف دینی و قومی توجه جدی مبذول داشتند. در این میان آیین‌های شیعی، به‌ویژه جشنواره غدیر و سوگواره عاشورا، به جهت ارتباط وثیق با هویت دولت شیعی فاطمیان و مشروعیت مورد ادعای این دولت در مقابل عباسیان اهمیت ویژه یافت. مطابق اطلاع منابع، جشنواره عید غدیر همه‌ساله در مصر فاطمی برگزار می‌شد. رقابت با تسنن رسمی عباسیان، تقویت هویت شیعی فاطمیان و مشروعیت دولت اسماعیلیان و نیز تلاش در جهت تغییر رفتار مصریان به عنوان مقدمه تغییر ساختار ارزشی و اعتقادی ایشان، موجب اهمیت بیشینه به برپاداشت غدیریه و استمرار برپایی جشن غدیر گردید. این جشنواره همواره از جهت عظمت، ابهت و گستردگی در طول دو قرن مذکور یکسان نبود و بارها متناسب با سیاست فرهنگی دولت فاطمیان دچار تغییرات و تحولات قابل توجهی شد. این مراسم در ابتدا ساده و گسترده بود لیکن پس از تثبیت دولت فاطمی در مصر تحولات عظیمی را از سرگذراند. چنانکه عمده محققان از این جشن مهم و باشکوه، که در طول یک دهه برپا می‌شد، و کارناوال‌های شادی همراه با نمادهای شیعی گزارش کرده‌اند. راه‌اندازی موكب عظیم امام -خلیفه فاطمی در این دوره ضمن شادی‌بخشی جشن غدیر در اشاعه فرهنگ شیعی بسیار مؤثر بود. به دلیل هزینه‌بر بودن این موكب، در دوره پایانی دولت فاطمیان این جشن محدود به داخل قصر و به صورت ساده و یک روزه برگزار می‌شد. اینکه این جشن چه تأثیری در

۱. دانشیار گروه تاریخ دانشگاه الزهراء (Janahmad2004@yahoo.com)

۲. دکتری تاریخ اسلام دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد (snmusavi962@gmail.com)

نهادینه کردن آموزه‌های شیعه در مصر داشت و یا اینکه جشن غدیر چه تأثیری بر مشروعیت فاطمیان داشت، اصلی‌ترین سؤالات این تحقیق است. روش پژوهش در این بررسی متناسب با مطالعات کتابخانه‌ای توصیفی تحلیلی است.

کلیدواژه‌ها: غدیرخم، فاطمیان، مشروعیت، سیاست فرهنگی، جامعه‌پذیری

آموزه‌های سیاسی و حکومتی غدیر خم

ساره جمالی زواره^۱

سالاله اخلاقی^۲

غدیر تنها یک رخداد تاریخی یا یک گذرگاه جغرافیایی صرف نیست، بلکه یک سرفصل اعتقادی است که درون‌مایه همه طاعت‌هاست و رسالت همه پیامبران در آن مفهوم می‌یابد و همه رشد و تعالی‌ها از آن آغاز می‌شود. در ادیان و شرایع الهی، اصول و سنن ثابتی وجود دارد که فراتر از مرز زمان است و مشمول گذشت ایام نمی‌شود و آن راه‌های ارتباطی است که خداوند بین خود و بندگانش گشوده است. در صدر این اصول و مجموعه حقایق و فرائض الهی اسلام و حتی سایر ادیان الهی مبحث امامت و ولایت خودنمایی می‌کند. امامت در زبان عربی به معنای پیشوایی و رهبری است. در مفردات راغب امام به معنای پیشوا تفسیر شده است. از نظر اعتقادات شیعه، امامت و ولایت - که مترادف و جدایی‌ناپذیر از یکدیگرند - همان استمرار کلیه شئون پیامبر، به استثنای نبوت، یعنی نزول وحی، است. بر این اساس، امامت همان امتداد رسالت بوده جز این که پیامبر (ص) پایه‌گذار شریعت و طرف پیک آسمانی است و دوازده امام مبین، مفسر و مبلغ شریعت و حافظ و نگهبان آن هستند. پایه‌گذاری مفهوم امامت و ولایت از واقعه غدیر خم آغاز شد و سر منشأ تحولاتی سیاسی در تاریخ اسلام گردید. در این مقاله تلاش خواهیم کرد به شیوه تحلیلی - توصیفی به بررسی آموزه‌های سیاسی و حکومتی واقعه غدیر خم بپردازیم. باز کاوی آموزه‌های سیاسی غدیر در قالب طرح مفهوم امامت، ما را به سوی ثقل اندیشه شیعه و مجادلات فرق و مذاهب در زمینه موضوع مورد بحث و دستورالعمل‌های بزرگان دین هدایت می‌کند.

کلیدواژه‌ها: امامت، ولایت، خلافت، حکومت، غدیر خم، عصمت، علم

۱. کارشناس ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی (sarajamali1387@yahoo.com)

۲. کارشناس الهیات

تبیین مفاهیم رهبری در خطبه غدیر

محمدحسین جمشیدی^۱

رهبری، مسئله نوع انسان و ضرورت حیاتی، تمدنی و سیاسی او و بنیانی‌ترین مسئله زندگی جمعی انسان در عرصه سیاست و اجتماع است که هم در نگرش فیلسوفان و اندیشمندان بزرگ و هم به شکل دقیقی در شرایع آسمانی مورد توجه و عنایت قرار گرفته است. مکتب اسلام به عنوان دین کامل و جامع الهی که به تمام ابعاد انسانی توجه کرده است، به مسئله رهبری با همه ابعاد گوناگونش عنایت کرده است. هرچند این موضوع کم و بیش در تمام ادوار دوران بعثت از سوی پیامبر خدا (ص) با بیان مفاهیم و مصادیق مورد عنایت قرار گرفته است، اما آن حضرت به صورتی بارز و آشکار در خطبه غدیر با کاربرد انواع مفاهیم مرتبط با مسئله رهبری موضوع را به شکلی همه‌جانبه مطرح ساخته است. بررسی این مفاهیم خاص در این خطبه که بیانگر شمول و جامعیت مفهومی در ارتباط با مسئله رهبری است موضوع این نوشتار است. بر این مبنا پرسش اصلی نوشتار نیز این است که پیامبر اکرم (ص) در خطبه غدیر از چه مفاهیمی و چگونه برای بیان مسئله رهبری امت اسلامی استفاده کرده است.

کلیدواژه‌ها: رهبری، پیامبر اکرم (ص)، خطبه غدیر، مفاهیم رهبری، نص

۱. عضو هیئت‌علمی دانشگاه تربیت مدرس (jamshidi@modares.ac.ir)

انعکاس نقش منافقین در تاریخ در مقابله با ماجرای غدیر

محمدعلی چلونگر^۱

محمد جزینی^۲

بشری که کنجکاوانه و واقع‌گرایانه در جستجوی حقایق دینش تلاش می‌کند غدیر را به عنوان یکی از اساسی‌ترین بخش‌های اعتقادی و تاریخی خود با نگاهی تیزبین زیرنظر خواهد داشت. امروزه دین‌پژوهان ماجرای غدیر به این حقیقت رسیده‌اند که مطالب بسیاری فراتر از دانسته‌هایشان در این گنج عظیم نهفته است. یکی از روشنگری‌های بسیار ارزشمند حادثه غدیر، آشکار ساختن نقش و عملکرد منافقین است. آنها با حساسیت خاص و توطئه‌های بسیار و با سعی در کتمان نقشه‌های خود دنبال اهداف ناشایسته بودند. این مقاله با روش تحقیقی تحلیلی سعی می‌کند به این سوالات پاسخ دهد: جریان خط نفاق به دنبال چه اهدافی بود؟ منافقان توطئه‌های خود را از کجا شروع کردند؟ کارشکنی‌های منافقین در قبل و بعد از غدیر چگونه بود؟

کلیدواژه‌ها: پیامبر (ص)، علی (ع)، غدیر، منافقین، سقیفه

۱. دانشیار گروه تاریخ دانشگاه اصفهان

۲. دانشجوی شیعه‌شناسی کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان

واکاوی رویداد غدیر از چشم‌انداز بنیادهای دانش سیاست جنایی

جلال‌الدین حسانی^۱

سیاست جنایی شاخه‌ای از علوم جنایی است که به مطالعه پاسخ‌های کنشی و واکنشی در برابر پدیده مجرمانه می‌پردازد. در رویداد تاریخ‌ساز غدیر، نظام قضایی حکومت اسلامی در دوران پس از پیامبر (ص) به اندیشمندی سپرده شد که از چشم‌انداز علوم جنایی، بینش فراگیری درباره بزه‌کاری و آسیب‌های اجتماعی دارا بود. از این نگاه، سردمدار سیاست جنایی جامعه باید با بهره‌گیری از دانشی خدشه‌ناپذیر و نیز داشتن مدیریتی پایدار، کنشگران قضایی را در سرتاسر کشور برگمارد و با آموزه‌های روزآمد حقوقی و جرم‌شناختی خود آنها را بارور سازد. امام علی (ع) پیش از آن مأموریت‌های قضایی را به خوبی انجام داده بود و با دارا بودن تجارب کاربردی و دانش والای حقوقی خود، گزینه‌ای آزموده برای رهبری نظام سیاست جنایی حکومت اسلامی بود. رویه قضایی اسلامی مدیون مولای متقیان (ع) است.

کلیدواژه‌ها: پیامبر (ص)، سیاست جنایی، غدیر، بزه‌کاری، امام علی (ع)

۱. کارشناس ارشد حقوق کیفری و جرم‌شناسی، عضو انجمن ایرانی جرم‌شناسی

(hassanijalal88@yahoo.com)

غدیر و آموزه شایسته‌سالاری

عبدالرحمن حسنی فر^۱

فرهاد زیویار^۲

هر اتفاق تاریخی می‌تواند مبنای استخراج رویکرد و دیدگاهی برای نیاز امروز هر جامعه‌ای باشد. خاصه اینکه اگر این اتفاقات جنبه مذهبی هم داشته باشند چنگ‌انداختن و لزوم بهره‌مندی از آنها ضرورت اعتقادی نیز می‌یابد. در نظام فکری سیاسی و اجتماعی شیعه، واقعه «غدیر» از لحاظ اعتقادی جایگاه خاصی دارد. به واسطه این واقعه است که امامت سیاسی علی بن ابیطالب (ع) مطرح می‌شود و در دیدگاه شیعه اهمیت فراوانی می‌یابد. زیرا حداقل نتیجه مستخرج از آن، تحقق زعامت معنوی در دیدگاه اعتقادی شیعه است. از لحاظ تاریخی و اعتقادی، این نکته قابل طرح است که در عین بروز کارشکنی‌های فراوان در راه زعامت سیاسی امام علی (ع)، زعامت معنوی ایشان پا برجا بوده است؛ اگرچه این زعامت سیاسی با تأخیر به وقوع پیوست ولی از این واقعه می‌توان استنباط‌های مفهومی فراوانی کرد که به نیاز امروز هم می‌تواند ارتباط داشته باشد. این اقدام تلاش در مسیر استخراج آموزه سیاسی و اجتماعی یا مفهوم‌سازی نظری از اتفاقات تاریخی و مذهبی است.

آنچه از وضعیت جامعه عرب قبل از پیامبر (ص) در منابع تاریخی آمده حکایت از وجود دیدگاه قبیله‌ای و سلطه آن بر این جامعه می‌کند. در چنین موقعیتی پیامبر (ص) مبنای برتری را ایمان و تقوا مطرح می‌کند؛ این دیدگاه جدید بر تلاش و شایستگی‌های فردی تأکید دارد؛ آموزه‌های پیامبر در سراسر حیات مدیریت سیاسی و اجتماعی‌شان دلالت بر همین رویکرد دارد که برگرفته از آیات قرآنی است. واقع غدیر نمونه بارز رجوع به فرد کارآمد و شایسته برای مدیریت سیاسی و فرهنگی جامعه است.

۱. استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۲. استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (ziviyar@ihcs.ac.ir)

جوان‌گرایی، توان علمی، شجاعت، آمادگی جسمی و رزمی، تقوا و معنویت، مردم‌داری، ساده‌زیستی، هم‌دردی با ضعیف‌ترین اقشار جامعه، تدبیر و مدیریت و غیره از جمله شروط لازمی است جانشین پیامبر باید واجد آنها باشد.

در زمان انتقال قدرت مباحث قبیله‌ای و عصبیت‌های قومی دوباره سر باز می‌کند و گویا این امر به خاطر پیاده نشدن آموزه‌های واقعه «غدیر» بوده است که نمود آن در اولین کنش جمعی مهم در ماجراهای سقیفه و دعوایی است که به رویکرد دوران قبل از پیامبر(ص) شبیه است تا به آموزه‌های الهی ایشان.

کلیدواژه‌ها: غدیر، مفهوم سازی، علی بن ابیطالب، شایسته‌سالاری، جامعه عربی

بررسی نشانه‌شناختی گفتمان‌های ناشی از چالش‌های مفهومی و مصداقی مضامین خطبه غدیر

اکرم‌السادات حسینی^۱

خطبه غدیر با توجه به بستر تاریخی که در آن ایراد شد و تأثیر و تأثرات زمانی که تا حال حاضر از آن در تاریخ ثبت شده است، از مناظر متفاوتی بررسی شده است. از آنجا که در چالش‌هایی که حول محور خطبه غدیر در جریان است، مفاهیم و مصداقی هستند که چالش‌ها را ایجاد می‌کنند و گفتمان‌های متفاوت را حول این چالش‌ها شکل می‌دهند، بررسی نشانه‌شناختی این چالش‌ها در حل ابهامات و معضلات موجود و فهم بهتر این چالش‌ها کمک مؤثری می‌تواند باشد.

این بررسی از طریق نشانه‌شناسی بستر تاریخی ایراد این خطبه و گفتمان‌های متفاوت شکل‌گرفته حول چالش‌های مفهومی و مصداقی مضامین این خطبه، این نتیجه را حاصل می‌کند که برخی گفتمان‌های حاضر در واقعه حجه‌الوداع که پیام اصلی خطبه را منافی منافع خود یافتند، با استفاده از چالش‌های حول محور مفاهیم و مصداقی مضامین خطبه غدیر سعی در تغییر وضعیت به نفع خویش داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها: خطبه غدیر، نشانه‌شناسی، مفاهیم، مصداقی، گفتمان، حجه‌الوداع

۱. کارشناس ارشد تاریخ اسلام (a.s.hosseini57@gmail.com)

غدیر پژوهی سیستماتیک؛ ضرورت تحلیل فرا رویداد تاریخی

سیدحسین حسینی^۱

پاره‌ای رویدادهای تاریخی هم به دلیل عمق و محتوای جامع آن حادثه (یک) و نیز پیوستگی با انتظارات و نیازهای جامعه (دو) و البته پیچیدگی‌های زمانه (سه)، از لایه‌های ظاهری و صرفاً تاریخی خود فراتر رفته و جوانب سه‌گانه سیاسی - اجتماعی، فکری - فرهنگی و دینی - وحیانی دیگری نیز به خود می‌گیرند و صد البته که رویداد غدیر از این جمله است.

در چنین حالتی محدودشدن نگاه پژوهشگر به یکی از رویکردهای ۲۲ گانه اعم از: تاریخی، سیاسی، جغرافیایی، کلامی، فلسفی، تفسیری، حدیثی، عرفانی، اخلاقی، تربیتی، روان‌شناختی، فقهی، حقوقی، اقتصادی، جامعه‌شناختی، مدیریتی، مفهومی، ادبی، هنری، سندشناسی، زبان‌شناختی و یا حتی تمدنی، هرگز نمی‌تواند تمامی لایه‌های پیدا و پنهان آن واقعه را به‌صورت جامع نشان دهد. می‌توان با رویکردهایی خاص به واقعه غدیر نگریست و آنها را در یکی از این دسته‌ها جای داد اما همین نگاههای انحصاری، آموزه‌های غدیر را از یک فرارویداد ترکیبی به یک رویداد به ظاهر بسیط، فروکاسته و توان جامع‌نگری و امکان‌الگوپردازی متناسب با شرایط پیچیده و خاص مقتضیات امروز جامعه اسلامی و نیز جامعه جهانی معاصر را سلب می‌کند.

چاره آن است که چنین فرارویداد تاریخی را به انگاره تحلیل سیستماتیک سوق دهیم تا در یک نگاه متدیک جامع (روش تحلیلی جامع‌نگر) مراحل پی در پی طی شود: ۱- تحلیل جزء‌نگرانه تمامی ابعاد مسئله ۲- تحلیل کل‌نگرانه و نگرش سیستمی به مسئله ۳- تحلیل نظام سوالات با توجه به اصل مسئله‌محوری ۴- تحلیل روش‌شناسی الگوهای پاسخ به سوالات ۴- تقسیم و اولویت بندی رویکردهای کلی ۵- تنظیم نظام

۱. عضو هیئت علمی گروه فلسفه دین پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سوالات براساس نظام‌بندی رویکردها ۶- عرضه‌ سوالات مشخص در حوزه‌های گوناگون مربوط به حادثه‌ غدیر و پاسخ‌یابی مناسب و ۶- تنظیم الگوی جامع تحقیق برای امکان تحلیل متناسب با شرایط جدید.

این مقاله به دنبال آن است که پس از اثبات واقعه‌ غدیر به عنوان یک فرارویداد تاریخی، رویکردهای علمی رایج به آن را احصاء کرده و ضمن برشمردن کاستی‌های آنها، براساس مراحل شش‌گانه‌ پیش درصدد معرفی و ارائه راهکارهای غدیر پژوهی سیستماتیک برآید.

بدینسان پرسش محوری مقاله این است که براساس «روش تحلیلی جامع‌نگر» چگونه می‌توان ساختار روش‌شناسی پژوهش پیرامون فرارویداد غدیر را سامان داد؟

کلید واژه‌ها: غدیرپژوهی، نگرش سیستمی، فرارویداد، روش‌شناسی.

تحلیل راهبردی شبکه‌های ماهواره‌ای وصال و کلمه پیرامون غدیر

زینب‌السادات حسینی^۱

علی اصغر اصغری ولوجائی^۲

انسان به اقتضای فطرت، خواهان سعادت و کمال است و خداوند جهت هدایت او انبیاء(ع) و ائمه(ع) را فرستاد. امامت از منظر شیعه بسان نبوت یک منصب الهی و استمرار وظایف نبوت است تا هدف نهایی ارسال رسل، یعنی دستیابی به کمالات، برخورداری از حیات طیبه و در نهایت فلاح و رستگاری، به منصف ظهور رسد. اعلام منصب الهی ائمه(ع) به طرق مختلف از جمله واقعه غدیر تحقق پذیرفت. اما علی‌رغم اعلام این امر خطیر، هدف واقعه تحت تأثیر عوامل مخرب و انحاء مختلف تبلیغات انحرافی مورد انکار و تجاهل قرار می‌گیرد. در این زمان، مصداق بارز و تأثیرگذار تبلیغات انحرافی، با توجه به پیشرفت فضاهای مجازی و الکترونیکی که به‌صورت جدی در دو حوزه کتاب و سنت وارد شده‌اند، عرصه سایبری است و در شبانه‌روز نزدیک ۵۰ هزار سایت بدون احتساب وبلاگ‌ها علیه شیعیان فعالیت کرده و تشکیک ایجاد می‌کنند. این مقاله به تحلیل عملکرد دو شبکه ماهواره‌ای وصال فارسی و کلمه با توجه به ارتباط آن با وحدت امت اسلامی می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: امامان (ع)، شیعه، ماهواره، غدیر

۱. استادیار دانشگاه مازندران، دانشکده الهیات و معارف (z.hosseini@umz.ac.ir)

۲. کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث. طلبه حوزه علمیه قم

(aliasghar.asghari67@gmail.com)

ماجرای غدیر در هندوستان

سیده بلقیس فاطمه حسینی
بخش فارسی دانشگاه دهلی

چکیده:

کاروان حاجیان در معیت رسول اکرم به میدان غدیر وارد شد. حاجیان جنبوجوش خاصی داشتند که این سعادت را در راهبری حضرت به اتمام رسانیده‌اند، در راه بودند که پیام الهی رسید: بَلِّغْ مَا أَنْزَلَ الْبَيْكُ مِنْ رَبِّكَ "حضرت رسول‌الله حضرت علی را آراسته در حضور مردم بلند کردند و گفتند: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ. پس به این صورت بر مسند ولایت نشانیده اعلام خلافت و امامت ایشان کردند. تا سه روز جشن غدیر در همان میدان برپا بود. اصحاب مرحبا) بخ (گفتند. پس پیام غدیر در همه جا به وسیله حاجیان به گوش مردم رسید.

آهسته آهسته حکومت اسلامی به منطقه های دور از جزیره عرب گسترش یافت و با وجود هزاران موانع پیام غدیر در آن سرزمین طنین انداخت. مردم با مسایل دینی و سیاسی مواجه شدند. هند هم یکی از کشورهایی بود که قرن‌ها مسلمانان در آن حکومت میکردند. آن‌ها تا زمان بهلول لودی تحت تأثیر خلافت اسلامی بودند. سپس حاکمیت فرهنگ ایرانی غلبه کرد. در بعضی از منطقه های هند والیان محلی خودشان را به عنوان حکومت شیعه نشان دادند، به طور مثال شاهان شرقی و عادلشاهیان، کمی در این زمینه سرپرستی کردند. ولی اصلاً سادات که بر بنای دشواریهای سیاسی هجرت نمودند و هند را مأمّن قرار دادند، سهم بزرگی دارند. صوفیان کرام حب [علی را به نحو دیگر ارائه دادند. علما، امرا، وزرا، هنرمندان، نویسندگان و دانشوران و دانشمندانی که به اینجا تشریف آوردند و دوستداران امام علی و پیروان احکام الهی بودند پیام غدیر را به مردم عرضه نمودند.

در این مقاله کوتاه بحث درباره گسترش پیام غدیر در سرزمین هند و خدمات چهار نفر از شخصیت‌های مهم سادات مورد بررسی قرار گرفته است که یکی از ایشان از عارفان سنی مذهب است و سه تا روحانیون شیعه اند.

کلیدواژه: غدیر رسول الله (صلی‌الله علیه وآله و سلم)، علی، حامد حسین

از غدیر تا صلح جهانی

مینا حصامی^۱

این مقاله سعی دارد به این سؤالات پاسخ دهد: غدیر چه محتوا و ماهیتی دارد؟ صلح جهانی چیست و آیا به آن می‌توان رسید؟ رابطه غدیر و صلح جهانی چیست و چگونه در کنار هم می‌توانند قرار گیرند؟ برای پاسخ به سؤالات از روش متن‌پژوهی و مطالعه منابع موجود در زمینه بحث استفاده شده است. پس از بررسی و استفاده از آیات و روایات و منابع گوناگون این نتیجه حاصل می‌شود که غدیر و صلح جهانی در یک راستا قرار دارند و صلح محقق نخواهد شد مگر انسان‌ها به معنای واقعی انسان شوند. این امر با توجه و پذیرا شدن و اجرای قوانین الهی محقق می‌شود. برای این منظور نیاز به راهنما لازم و واجب می‌شود (فلسفه وجود امام) و باید برای نجات یافتن گوش به فرامین خدا و فرستاده او سپرد که از طرف خدا انتخاب شده است. قرآن در آیه تبلیغ اهمیت معرفی این فرستادگان را بیان می‌کند و به دنبال آن به پیامبر (ص) دستور به معرفی او می‌دهد که تحت واقعه غدیر از آن یاد می‌شود. در ادامه سعی در بیان ویژگی‌های امام عصر و دوران دولت کریمه است که صلح جهانی برقرار می‌شود و مردمان در آن به سلامت می‌توانند زندگی کنند.

کلیدواژه‌ها: غدیر، صلح جهانی، امام.

۱. کارشناس ارشد نهج البلاغه

علامه امینی، وحدت اسلامی و الغدیر

حسین حلبیان^۱

الغدیر با زحمات فراوان علامه امینی و تلاش‌های پیگیر و مسافرت‌های علمی ایشان به اقصی نقاط کشورهای اسلامی و غیر اسلامی تهیه شده است، آن هم در زمانی که امکانات تحقیقی بسیار کم و مسافرت‌ها بسیار سخت و اثری از رایانه و اینترنت و فاکس و تلکس و انواع نرم‌افزارهای جامع تحقیقی نبود. باید توجه داشته باشیم که اگر تهمت‌ها و دروغ‌ها و انحرافات و خیانت‌ها را ریشه‌یابی و ریشه‌کن کنیم و غبارها را از چهره درخشان تشیع پاک کنیم زمینه‌های وحدت حقیقی فراهم می‌آید. مقاله حاضر در سه محور اساسی الغدیر، مؤلف این اثر قیم و تأثیر آن در وحدت حقیقی جامعه اسلامی بر محور ولایت علوی به بحث و بررسی پرداخته است.

کلیدواژه‌ها: الغدیر، علامه امینی، وحدت اسلامی، ولایت علوی.

خطبه غدیر

۱. استاد سطوح عالی، حوزه علمیه قم

مجید حمید ثالث

مینا امن الهی

خطبه غدیر با اینکه شامل مسائل عقیدتی، اخلاقی، احکام و حتی دستورالعمل‌های اجتماعی است اما قسمت اصلی آن مربوط به بحث ولایت و سرپرستی و به تبع آن حکومت‌داری و مسائل سیاسی مربوط به آن است. پروردگار عالمیان، اعلام ولایت و سرپرستی حضرت علی را به منزله کامل شدن دین اسلام دانسته و حتی سرپیچی و انحراف از این فرمان را مساوی افتادن در آتش دوزخ می‌شمارد. به این ترتیب، با تبیین ماهیت ولایت و سرپرستی مردم، در واقع مسیر حکومت و به تبع آن آینده جهان اسلام مشخص می‌شود.

در این مقاله بعد از بررسی مسائل مربوط به حکومت‌داری در خطبه غدیر، انواع نظریه‌های حکومتی برخاسته از این خطبه را بررسی کرده و سپس با شمردن مزیت‌های نظریه ولایت‌فقیه، به عنوان نظریه برتر و کامل برخاسته و استخراج شده از خطبه غدیر، نتایج انحراف از مفاهیم خطبه غدیر را در عرصه حکومت‌داری مورد بررسی قرار می‌دهیم.

کلیدواژه‌ها: غدیرخم، حکومت، ولایت‌فقیه، نظریه، حضرت علی (ع)، امام خمینی

تبیین آموزه‌های اخلاقی در آینه آخرین حج (حجۃ الوداع)

غلامحسین خدیری^۱

آموزه‌های اخلاقی اگر معادل کل حقیقت اسلام گرفته نشود، بدون تردید قسمت اعظم جوهره اسلام واقعی را تشکیل می‌دهد که در جای جای این آخرین دین الهی کاملاً ساری و جاری است. به تکرار، آموزه‌های پیامبر رحمت الهی در آخرین سفر زیارت خانه خدایش، با رویکردهای تاریخی، کلامی، ادبی، حدیثی و تفسیری نگریسته شده است اما در این میان، به نظر می‌رسد از رویکرد اخلاقی در این اثر ماندگار تاکنون غفلت شده است که این خامه به دنبال توجه به این نکته اساسی است.

بدون تردید، عنایت به آموزه‌های اخلاقی را از ابتدای این حرکت هدفمند (حجۃ الوداع) و بیانات سرشار از معارف اخلاقی اثر که در منطقه‌ای موسوم به غدیر خم ایراد شده است، می‌توان رصد کرد. آغازین خطبه غدیره با ذکر حمد و سپاس خداوندی است که مزین به صفات کمال جمالیه است و این خود تعلیم آموزه سپاسگزاری بنده نسبت به خالقش قبل از هر چیز دیگری است. آموزه مفاهیم رفیعی همچون احساس تذلل و خضوع در برابر خدای مهربان، کاملاً روشن است. در فرازهای پرمعنا دیگر این خطابه همانا، آموزه ربوبیت حضرت حق در مقابل عبودیت و بندگی رسول وی است (أقر له علی نفسی بالعبودیه و أشهد له بالربوبیه) تا آنجا که در مکتب این آموزه‌های اخلاقی به درس ابلاغ مهم‌ترین عنصر و رکن اخلاق، یعنی اعلام ولایت و سرپرستی انسان کامل است. شجاعت در اظهار حق و تحمل مصائب ناشی از آن، تسلیم در برابر قضاء الهی، سرسپردگی و انقیاد تام به امام همام عادل عالم، تمسک به تقوا و علم به عنوان محوری‌ترین آموزه اخلاقی از دیگر جنبه‌های پیام مهم این خطابه نورانی است و سرانجام آموزش غیرمستقیم تمامی این معارف گهربار در قالب ابراز صفات برجسته امیرالمؤمنین (ع) از دیگر جلوه‌های ویژه این اثر جاودانی در تاریخ حیات بشر است.

۱. استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

کلیدواژه‌ها: آموزه‌های اخلاقی، انسان کامل، خطابه غدیریّه، تقوا، علم،
امیرالمؤمنین (ع)

تاریخ‌نگاری غدیر در آیین حجۃ الوداع

هادی خسروی زاده^۱

سال دهم هجری و مراسم حجۃ الوداع نقطه عطفی در تاریخ اسلام است و از همان زمان همواره محققان و مورخان به تحقیق و پژوهش در باره آن پرداخته‌اند. اما در این میان و تا زمان‌های اخیر مورخان اهل سنت در کتب تاریخی خود توجه چندانی به مسئله غدیر در مراسم حجۃ الوداع نکرده‌بودند، هر چند که این امر توسط محققان شیعی مذهب به طور کامل بررسی شده و پیرامون آن کتاب‌های مفصلی نوشته شده است. بررسی کتب تاریخی و سیر تاریخ‌نگاری غدیر به صورت مجزا امری است که باید به نحو شایسته‌ای بررسی کنیم، و از این رهگذر به موانع موجود بر سر راه این موضوع پی‌برده و اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جوامع اسلامی و نحوه برخورد با این واقعه را به تصویر بکشیم.

کلیدواژه‌ها: غدیر، تاریخ‌نگاری، مورخان، حجۃ الوداع، مسلمین

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تاریخ ایران اسلامی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

قزوین (hadi_kh_65@yahoo.com)

مفهوم «ولایت» در حدیث غدیر از دیدگاه اهل سنت

فتانه در تاج^۱

مریم محمودی^۲

با توجه به اهمیت بحث ولایت در این مقاله بر آن هستیم تا با بهره‌گیری از روایات اهل سنت نشان دهیم که کلمه «مولا» در حدیث غدیر به همان معناست که در آیه شریفه «النبی اولی بالمؤمنین من انفسهم» (احزاب/ ۶) آمده است. مسئله جانشینی پیامبر (ص) از همان آغاز اسلام مطرح بود و لذا در پی نزول آیه انذار، پیامبر(ص) موضوع خلافت و جانشینی خود را مطرح کردند و سپس در طول دوران نبوت به این مسئله اشاره کردند. در این میان حدیث غدیر که در اواخر عمر حضرت(ص) مطرح شد، موقعیت و مقام برجسته‌ای دارد، زیرا در اجتماع عمومی مسلمین و با مقدمات خاص مطرح شده و از حیث سند نیز بسیار محکم است، ۱۱۹ نفر صحابی حاضر در غدیر این حدیث را بی‌واسطه از پیامبر (ص) نقل کرده‌اند، لذا با استناد به نقل‌های مذکور از اهل

۱. دانشجوی دکتری فلسفه و کلام و عضو هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان

(f.dortaj@mail.uk.ac.ir)

۲. دانشجوی کارشناسی حقوق و روان‌شناسی دانشگاه شهید باهنر کرمان

(maryammahmoudi33@yahoo.com)

سنت «ولی» به همان معنای «اولی بالمومنین من انفسهم» خواهد بود و علی(ع) در مرتبه بعد از پیامبر (ص) ولی مؤمنان و جانشین پیامبر (ص) است، در غیر این صورت: اولاً: تفاوتی میان حضرت علی (ع) و غیر او در این جهت نیست؛ ثانیاً: ولایت عام علی (ع) در زمان پیامبر (ص) هم ثابت است؛ ثالثاً: ولایت عام نیاز به تجمع مردم و خطبه ندارد. نتیجه اینکه: کلمه «مولی» در حدیث غدیر نوع خاصی از ولایت است که برای اظهار آن نیاز به تصریح و تنصیح پیامبر (ص) خواهد بود که در این تحقیق به صورت مبسوط به آن پرداخته خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: ولایت و سرپرستی، حدیث غدیر، اهل سنت، مولی، خلافت

بازتاب و تحلیل جریان غدیرخم در تواریخ عمومی قرون هفتم و هشتم هجری

نیره دلیر^۱

پژوهش حاضر درصدد است تا چگونگی و نحوه نگارش جریان غدیر را در آثاری که در طبقه‌بندی منابع جزو تاریخ‌های عمومی قرار می‌گیرند تبیین نماید. از این رو، تواریخ عمومی قرون هفتم و هشتم هجری که مصادف با حمله مغول‌ها و حکومت آنها در ایران است انتخاب شده و چگونگی نگارش این حادثه در تاریخ‌نگاری این دوره بررسی می‌شود. اهمیت خاص این دوره پیش از تشکیل حکومت شیعی صفوی از جمله دلایل بررسی منابع تاریخ عمومی این عصر است که پس از سال‌ها جریان‌سازی مذهبی و کلامی متعدد در جهان اسلام حکومتی بر شرق آن مسلط می‌شود که در وهله نخست در هیچ‌کدام از دسته‌بندی‌های موجود قرار نمی‌گیرد. در نتیجه، شرایط خاصی در فضای سیاسی مذهبی آن ایجاد می‌شود که پیشتر سابقه نداشته است. این شرایط نمود خود را در منابع تاریخی این دوره برجای گذاشته است. اشاره یا عدم اشاره به جریان غدیر در وقایع‌نگاری حوادث صدر اسلام در این تواریخ، نحوه نگارش و تحلیل روایت آنها از این حادثه مهم، از جمله اهداف این پژوهش است. در تاریخ‌نگاری دوره مغول حضور گسترده‌تری از روایت جریان غدیر شاهد هستیم که در مقایسه با منابع تاریخ‌نگاری قرون سوم و چهارم از تواتر و تفصیل بیشتری برخوردار است.

کلیدواژه‌ها: غدیرخم، تاریخ‌های عمومی، دوره مغول و تیموری، حضرت علی (ع).

۱. گروه تاریخ پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نقش غدیر در وحدت امت اسلامی

محمد دهقانی^۱

خداوند جانشینی پیامبر (ص) را مطرح فرمود تا جامعه اسلامی همواره با داشتن رهبر و امام از مسیر اصلی منحرف نشود. در مسئله غدیر هدف وحدت و هدایت مردم و صیانت از اسلام است؛ چنانکه از قول حضرت فاطمه (س) آمده که امامت ما باعث وحدت امت مسلمان خواهد شد. حضرت علی (ع)، منصوب پیامبر بود اما هنگامی که مشاهده کرد مطالبه این حق ممکن است به اسلام لطمه بزند و اختلاف ایجاد کند، نه تنها ادعایی را مطرح نکرد بلکه با غاصبان حکومت همکاری کرد چرا که اسلام به وحدت نیاز داشت. علی (ع) بعد از غصب خلافت جهت جلوگیری از ایجاد تفرقه در بین مسلمانها وحدت را مهم‌تر از خلافت احساس می‌کرد و به فرموده خود «خار در گلو و استخوان در چشم» از خلافت دست می‌شویید. دنیای اسلام باید به تاسی از امیرمؤمنان، از تفرقه بپرهیزد و اتحاد اسلامی را سرلوحه اهداف خود قرار دهد.

کلیدواژه‌ها: غدیر، امام علی (ع)، وحدت، امت اسلامی، تفرقه

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مطالعات تاریخ تشیع (mdehqan23@yahoo.com)

بررسی و تبیین واقعه غدیرخیم در منابع تاریخی اهل سنت؛ حوزه عراق و شامات

سید محمدرحیم ربانی‌زاده^۱

پژوهش حاضر درصدد است به تحلیل روایت واقعه غدیرخیم با اتکا به اطلاعات موجود در منابع تاریخی مورخان اهل سنت، در حوزه عراق و شامات تا پایان قرن هفتم بپردازد. مقاله به طرح این پرسش اساسی می‌پردازد که تاریخ‌نگاران اهل سنت حادثه غدیر و تشریفات برگزاری و یا عدم برگزاری این مراسم را چگونه در آثار خود منعکس کرده‌اند. هم‌چنین، نحوه بازتاب حادثه غدیر در منابع تاریخی قرون دوم و سوم و چهارم هجری در مقایسه با منابع تاریخی پنجم و ششم و هفتم در حوزه عراق و شامات چگونه بوده است؟

در پاسخ به این پرسش‌ها منابع این دوره به سه دسته تقسیم شده‌اند: نخست آن دسته از منابعی که ذکری از حادثه غدیر نیاورده‌اند. دوم منابعی که به صورت مختصر این واقعه را نقل نموده‌اند. سوم منابع قرون پنجم و ششم و هفتم که به تفصیل آن را مورد کنکاش قرار داده‌اند. مدعای این پژوهش آن است که به رغم نقل محدود و گذرای این واقعه در تاریخ‌نگاری قرن سوم و چهارم در قرون بعدی به تفصیل بیشتری به این حادثه پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: غدیرخیم، تاریخ‌های عمومی، حضرت علی (ع)، عراق و شامات.

۱. استادیار پژوهشکده تاریخ پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نگاهی به الغدير فی الكتاب و السنه و الادب

طاهر رحمانی^۱

سخن از علامه امینی (ره) و اثر پر مغز و جاودانه‌اش، کتاب *الغدير* و به تصویر کشیدن عظمت‌های این اثر و پدیدآورنده آن، کاری است بس مشکل و شایسته است تا کتاب‌ها و مجموعه‌های فراوان و بی‌بدیلی در این زمینه تهیه و تدوین گردد. این عالم بزرگ، متفکر و پژوهشگری است عمیق، همه‌سונگر و جامع‌الاطراف که همه خوبی‌ها و زیبایی‌ها و بایدهای یک نویسنده برجسته و ممتاز را در خود فراهم آورده است. علامه امینی در حوزه تحقیقات و پژوهش‌های دینی جزء نوادر و نوابغ مسلم محسوب می‌گردد. با این همه، قدر و منزلت این اثر بزرگ و آن دانشمند کم نظیر، هنوز بر بسیاری از طبقات اجتماع ما، حتی طبقات تحصیل کرده و مراکز دینی پوشیده است. همه می‌دانند که *الغدير* اثر بزرگی است که به‌وسیله یکی از عالمان طراز اول اسلام و تشیع پدید آمده است. و اما اینکه این کتاب، پیام‌آور چه رسالتی است و حول محور چه موضوعاتی بحث می‌کند و چه معارفی، با چه سبک و ویژگی‌هایی در این کتاب طرح گشته است، بر بسیاری از مردم، بلکه بر بسیاری از طبقات تحصیل کرده و خواص نیز پوشیده مانده است.

از جمله ویژگی‌های *الغدير* آن است که حاصل سلسله تحقیقات گسترده و درازمدت است. مؤلف، مطالب خود را از یک منبع یا از یک دانشمند نقل نمی‌کند، بلکه نظرات فراوان دیگری را به‌عنوان شاهد و مؤید، در تأیید مطلب مورد نظر، ذکر می‌کند، و همواره سعی می‌کند از منابع مهم و معروف اهل سنت بهره‌گرفته و به آنها استناد کند. نویسنده محترم *الغدير*، در جایی نوشته‌اند برای پدید آوردن *الغدير* از ۱۵ هزار عنوان

۱. کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه تهران (Rahmani360@gmail.com)

کتاب بهره گرفته‌اند و ساختمان مستحکم و زیبای *الغدیر* را بر بیش از پانزده هزار پایه و اساس، استوار نموده‌اند و بدین ترتیب، کتاب خود را در برابر لغزش‌ها و تحولات زمان مصونیت بخشیده‌اند. این آمار مربوط است به زمان انتشار جلد‌های سوم و چهارم کتاب و مرحوم امینی از آن زمان به بعد نیز تا پایان عمر، همه وقت خویش را صرف تکمیل این اثر بزرگ کرد. به همین دلیل، آگاهان و کارشناسان عقیده دارند علامه امینی برای پدید آوردن *الغدیر* در طی مدت بیش از چهل سال، حداقل از ۲۰ هزار عنوان کتاب استفاده نموده است.

شایسته‌سالاری در واقعه غدیر

سیده اکرم رخشنده نیا^۱

شایستگی در لغت به معنای «داشتن توانایی، مهارت، دانش، لیاقت و صلاحیت است و شایسته‌سالاری در اصطلاح عبارت است از انتخاب مدیران شایسته براساس توان‌مندی‌های معنوی، علمی، اجرایی و تجربه کاری؛ از دیدگاه اسلام ایمان، تقوا، عدالت، راستگویی و بصیرت از مهم‌ترین مصداق‌های شایستگی و شایسته‌سالاری به شمار می‌آید. از سوی دیگر، مسئله امامت و انتخاب امام، مهم‌ترین وظیفه رسول گرامی اسلام در اواخر حیات ایشان و به مفهوم اکمال و اتمام دین در قرآن کریم معرفی شده است. حال با توجه به جامعه آن روز و وجود احزاب متعدد و احتمالاً مخالف در این انتخاب می‌بایست شایسته‌سالاری مورد توجه قرار می‌گرفت و فردی انتخاب می‌شد که همگان بر شایستگی، ایمان، تقوا و کارایی او اتفاق نظر داشته باشند.

بنابراین، در این مقاله با توجه به انتخاب حضرت علی (ع) در مقام ولی و جانشین رسول خدا (ص) از سوی خود ایشان برآنیم که ضمن تبیین مفهوم شایسته‌سالاری در قرآن و روایات به مهم‌ترین ویژگی‌ها و برتری‌های آن حضرت از منظر قرآن و روایات پیامبر (ص) و برخی اهل سنت معاصر اشاره کنیم، که از جمله این آیات می‌توان به آیه تطهیر، آیه ولایت، آیه مباحله و... اشاره نمود.

کلیدواژه‌ها: شایستگی، شایسته‌سالاری، قرآن، غدیرخم، حضرت علی (ع).

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه گیلان (rakhshandeh1982@yahoo.com)

جایگاه غدیر در منظومه فکری و اعتقادی اسلام

ریحانه زارع بیدکی^۱

فاطمه محمد پور امین‌آبادی^۲

هدف پژوهش حاضر بررسی جایگاه غدیر در منظومه فکری و اعتقادی اسلام است و روش پژوهش در این تحقیق بررسی پیشینه‌های موجود در متون اسلامی و قرآنی با استقصای کلمات و تحلیل آنها با استفاده از روش تحلیل محتوا است. در این نوشتار جایگاه و منزلت غدیر در منظومه فکری و اعتقادی در متون دینی اسلام بررسی شده است. غدیر مجموعه وقایعی سرنوشت‌ساز است که خطبه غدیر شاخص‌ترین و زنده‌ترین سند آن است. این خطبه، قانون‌نامه زیربنایی و آبروی ابدی اسلام است که چکیده آن جمله «من کنت مولاة فعلى مولاة» و نتیجه آن ولایت امیرالمؤمنین (ع) است. غدیر از اساسی‌ترین برنامه‌های پیامبر خدا (ص) برای دوام و شکوه اسلام و قرآن بود. آنچه در غدیر خم در سال حجه الوداع اتفاق افتاد، سر فصل تازه‌ای در تاریخ اسلام شد و مسئله نصب امام و آیه ابلاغ و اکمال دین، قلمرو جدیدی در اندیشه مسلمانان و افکار پیروان محمد (ص) گشود که پس از چندین قرن هم هنوز آثار اعتقادی و فکری آن در بین جوامع بشری موج می‌زند.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، راهنمایی و مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی اردکان

(gamalenarges@yahoo.com)

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، راهنمایی و مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی اردکان

(negahe.asemany@yahoo.com)

بینامتنی قرآنی در خطبه الغدیر

حسن سفارشی بیدگلی^۱

محمد غفوری فر^۲

در دهه‌های اخیر شاهد گسترش گرایش‌های مختلفی از نقد ادبی در غرب هستیم به طوری که ساختار نقد قدیم را متحول کرده و منجر به پیدایش نظریات مختلفی در این زمینه گردیده است. یکی از این نظریات مطرح شده نظریه بینامتنیت است که «ژولیا کریستوا» در سال ۱۹۹۶ در ضمن مباحث نقدی خویش مطرح نمود. این نظریه بر ضرورت وجود روابط میان متون مختلف تاکید دارد و وجود این رابطه‌ها را سبب معنادار بودن یک متن می‌داند و اصولاً یک متن جدید را زاییده متون قدیم یا معاصر آن به شمار می‌آورد. نگارندگان این جستار درصددند تا با استفاده از این علم، به بررسی روابط بینامتنی خطبه الغدیر با قرآن کریم بپردازند. این مقاله تلاش می‌کند تا زیبایی‌های تأثیرپذیری خطبه الغدیر از متن قرآن را کنکاش و بررسی کند.

کلیدواژه‌ها: قرآن، خطبه الغدیر، بینامتنیت

۱. دانشجوی دکترای زبان و ادبیات عرب، دانشگاه فردوسی مشهد

۲. دانشجوی دکترای زبان و ادبیات عرب، دانشگاه حکیم سبزواری

غدیر خم؛ بنای نظریه حکومت مطلوب در اسلام

احسان شاکری خوئی^۱

نظریه‌پردازی در باب دولت و حکومت، از جمله مباحث مهم و دامنه‌داری است که در دانش سیاست و از دیرباز مورد توجه بوده است. مکاتب و اندیشمندان مختلف، الگوها و مدل‌های گوناگونی از انواع و اقسام حکومت‌ها را مطرح می‌نمایند. در مکتب اسلام و در اندیشه‌های سیاسی اسلام، حادثه و رخداد عظیم غدیر، تبلور و بنای نظریه حکومت مطلوب در اسلام بود که به‌وسیله پیامبر گرامی اسلام معرفی و تبیین شد. در عصر حضرت رسول (ص) به دلیل جذب و حضور شخصی و ناشی از نبوت ایشان، نظریه‌پردازی و معضل حکومت مطلوب چندان خود را نمایان نمی‌کرد. اما بعد از حضور ایشان، ضرورت ارائه مدل حکومتی مطلوب و در تداوم نبوت، بسیار احساس می‌شد. اهمیت غدیر خم در تبیین و شالوده‌ریزی چنین ضرورتی بود.

مدل امامت به عنوان حکومت مطلوب، نظریه ارائه‌شده در غدیر بود، مدلی که در آن دو شاخصه اصلی وجود داشت. نخست، چه کسی باید حکومت کند؟ (شایستگی حاکم) و دوم، چگونه و بر اساس چه معیارها و موازینی باید حکومت نمود؟ (کیفیت و چگونگی حکومت). مدل امامت تبیین جزئی دو شاخصه مورد اشاره است. در این مدل و پارادایم، فاضلان و حکیمان شایسته حکومت‌اند و معیارهایی نظیر حاکمیت معنویت، دین و اخلاق، رفاه و آسایش مادی مردم، ارتقاء نیازهای انسان از سطح نیازهای مادی و حیوانی به سوی فضیلت و ارزش‌های الهی- انسانی و ارتقای سطح آگاهی‌ها و بینش مردم و به تعبیر حضرت علی (ع) «استصلاح اهلها» از جمله معیارها و شاخصه‌های

۱. دانشجوی دکترای علوم سیاسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

حکومت است. در مقاله پیش رو مدل مطلوب حکومت در اسلام (امامت) با امان نظر به دو شاخصه و میزان یادشده مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: حکومت مطلوب، غدیر خم، امامت، فضیلت و معنویت، چگونگی حکومت

استخراج چارچوب مؤلفه‌های مفهومی توحید

در خطبه غدیریه

اقدس شایسته^۱

مریم ابراهیم‌پور^۲

زهرا نصیری

پیامی که از جانب رسول خدا (ص) برای اکمال دین بیان گشته است حاوی نکات بنیادی در زمینه‌های دینی، تربیتی و اخلاقی است. استخراج نکات مطرح در خطبه غدیریه به روشن نمودن زوایای اصلی آن کمک شایان توجهی خواهد نمود. لذا هدف از پژوهش حاضر استخراج مؤلفه‌های مفهومی توحید در خطبه غدیریه است. بدین منظور از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. در این راستا مصادیق مفهومی مرتبط با توحید استخراج گردید. سپس بر اساس چارچوب مصادیق استخراج‌شده، شش مؤلفه اصلی، مشخص شد و در نهایت با دسته‌بندی مصادیق و مؤلفه‌های به دست آمده سه محور اصلی مشخص گشت.

کلیدواژه‌ها: خطبه غدیر، توحید، امام علی، تحلیل محتوا.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی دانشگاه شاهد

(a.shayesteh2@gmail.com)

۲. کارشناس ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی دانشگاه شاهد (a.shayesteh2@gmail.com)

جایگاه غدیر در منظومه فکری و اعتقادی اسلام

مینا شمخی^۱

جلیل بیت مشعلی^۲

بی‌شک زیربنای اسلام ناب محمدی و تشیع علوی دو واقعه پرشور تاریخی است: غدیر و عاشورا. ولی آنچه از اهمیت فوق‌العاده‌تری برخوردار است حادثه غدیر است. هیچ موضوعی به اندازه غدیر در تاریخ اسلام باعث ایجاد موج نشده است. موجی که غدیر ایجاد کرد در پهنای اقیانوس تاریخ اسلام و تشیع به حرکت درآمد. این حرکت را هیچ نیرویی نتوانست از اثر بیندازد و این موج تا انتهای هستی ادامه خواهد یافت. از این رو، غدیر شگفت‌انگیزترین و پرشکوه‌ترین فراز تاریخ اسلام است.

در واقع، خطبه غدیر یکی از معتبرترین و پرمحتواترین منابع اسلامی است که مبانی اصیل اعتقادی را به صورت یک دوره فشرده مطرح می‌نماید؛ اصول خدانشناسی و توحید، نبوت، امامت و حتی مباحث معاد و زندگی اخروی. در واقع، این خطبه خود درس‌نامه کاملی از همه اعتقادات اسلامی است که به صورت مستدل و موثق از زبان پیامبر اسلام (ص) برای همیشه تاریخ بیان گردیده است. این پژوهش کوششی برای بررسی و تبیین جایگاه عظیم این حادثه بزرگ تاریخی در منظومه فکری و اعتقادی مسلمانان است.

کلیدواژه‌ها: غدیر خم، جایگاه امامت، اسلام، اصول اعتقادی و فکری

۱. استادیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه شهید چمران اهواز

(m_shamkhi@yahoo.com)

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث دانشگاه شهید چمران اهواز

(beitmashal.jalil@yahoo.com)

بازتاب واقعه تاریخی غدیر در آثار تصویرگری در نسخ خطی اسلامی

آیسان شیوا^۱

تصویرسازی وقایع تاریخی و آموزنده زندگی پیامبر اعظم و ائمه اطهار از دیرباز مورد توجه نگارگران جهان اسلام بوده و شاهکارهای هنری بی‌بدیلی در این زمینه وجود دارد. از جمله موضوعات مورد توجه این هنرمندان، تصویر کردن آخرین سفر حج حضرت محمد (ص) و ماجرای غدیرخم در سال دهم هجرت است. به نظر می‌رسد این امر نشانه توجه و تاکید خاص هنرمندان شیعه به خلافت حضرت علی (ع) و تصدیق آن از سوی حکام حامی و میزان احترام و علاقه آنها بوده است. این آثار در ضمیمه نسخ خطی مختلف و دوره‌های زمانی متفاوت در حاشیه یا همراه متن اصلی کتاب آفریده شده و در این زمینه به شاهکارهای بی‌بدیلی از جمله خاوران‌نامه ابن‌حسام خوسفی (نسخه شیراز)، آثارالباقیه بیرونی (دوره ایلخانی)، روضه الصفای میرخواند (قرن ۱۶ م) و... می‌توان اشاره کرد.

بررسی تاریخچه پیدایش این تصاویر، طبقه‌بندی مضامین و عناصر تصویری، میزان کاربرد قواعد خاص در ترسیم سیمای اولیای الهی، مقایسه عوامل موثر در سیر تحول تصاویر، و در کل چگونگی انعکاس ماجرای غدیر در منابع مصور از جمله اهداف این پژوهش بوده است. دامنه مطالعاتی این پژوهش، تصاویر مرتبط با حضرت علی (ع) در طی قرون ۱۲-۸ هجری قمری در جهان اسلام (به ویژه دو مرکز هنری ایران و ترکیه) و روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی است. شیوه دستیابی به اطلاعات و گردآوری داده‌ها و تصاویر بر اساس مطالعه منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی بوده و شیوه نمونه‌گیری به صورت نمونه‌گیری غیر احتمالی در دسترس است.

۱. مربی گروه هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی اهر (a-shiva@iau-ahar.ac.ir)

کلیدواژه‌ها: حضرت علی (ع)، واقعه غدیرخم، نگارگری اسلامی، نسخ خطی اسلامی،
عناصر تصویری

آموزه‌های حکومتی غدیر در تحقق معیارهای شایسته‌سالاری اسلامی

وجیهه صالحی^۱

این نوشتار با هدف بررسی «آموزه‌های حکومتی غدیر در تحقق معیارهای شایسته‌سالاری اسلامی» و به روش توصیفی از نوع کتابخانه‌ای، به بیان معیارهای مطرح‌شده در قرآن کریم و روایات پیامبر اکرم و ائمه اطهار (ع) درباره شایسته‌سالاری می‌پردازد؛ معیارهایی مانند ایمان، تقوا، علم، عدالت، راستگویی، حسن خلق که همگی برای به دست گرفتن زمام امور مسلمین لازم بوده و تحقق آن در شخص امام علی (ع) در روز غدیر از سوی پیامبر اکرم (ص) به مسلمانان حاضر و غایب، اعلام گردید. برخی یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که اگر اسلام از تمام جهات نسبت به ادیان دیگر شایسته است، قطعاً در باب حکومت و اداره جامعه نیز نسبت به سایر نظام برترین است. اسلام در مورد حکومت معیارهایی دارد که بر اساس آنها می‌توان افراد شایسته را از ناشایسته بازشناخت و همه معیارهای شایسته‌سالاری اسلامی، قولا و عملا در روز غدیر از سوی پیامبر اعظم (ص) برای حضرت علی (ع)، اثبات شد که دقت در متن خطبه غدیر و عملکرد پیامبر و حاضران به خوبی بیانگر این موضوع است.

کلیدواژه‌ها: غدیر، شایسته‌سالاری، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، امام علی علیه السلام

۱. پژوهشگر و دبیر آموزش و پرورش اصفهان (jiheh12000@yahoo.com)

تأثیر عید غدیر در اشعار فارسی تا قرن ۷

زهرا صالحی ساداتی^۱

عید غدیرخم که مهم‌ترین عید شیعیان است در اشعار سخنوران ایرانی از قدیم‌الایام مورد توجه بوده است. در میان شاعران فارسی‌زبان تا قرن هفت هجری، ناصر خسرو که شاعری شیعی بوده است بیشترین توجه را به غدیر خم و وقایع مربوط بدین روز عظیم دارد. شاعران دیگر نیز کمابیش به وقایع این روز اشاره کرده‌اند؛ از جمله این شاعران امیر معزی، شاعر دربار سلجوقی است که بیشتر به جنبه جشن بودن این روز و آداب و رسوم مربوط بدان در میان مردم و درباریان اشاره کرده است. منوچهری دامغانی، شاعر عهد غزنویان هم در خلال اشعار خود به توصیف این روز بزرگ پرداخته است و در مدح صاحب این روز، مولا علی بن ابی‌طالب، ابیاتی سروده است.

نکته قابل توجه در این اشعار هر چند اندک، آن است که گویندگان آن - جز ناصر خسرو - معتقد به مذهب تسنن و وابسته به دربارهای غیر شیعی بوده‌اند.

این مقاله سعی دارد با بررسی اشعار مربوط به غدیر خم، ابعاد تأثیر این واقعه عظیم در اشعار شاعران فارسی‌زبان را تا قبل از حمله مغول مشخص سازد و همچنین دلایل ذکر عید غدیر در اشعار شاعران سنی مذهب در آن زمان را کاوش و بررسی کند.

کلیدواژه‌ها: غدیرخم، علی بن ابی‌طالب، جشن، آداب و رسوم، شاعران ایرانی

۱. هیئت علمی دانشگاه پیام نور بروجن (z.salehi3760@yahoo.com)

تحلیل گفتمان خطبه غدیر

روح الله صیادی نژاد^۱

مریم نیک فخر^۲

تحلیل گفتمان، روشی نوین در عرصه مطالعه متون، رسانه‌ها و فرهنگ‌ها است که امروزه دیدگاه‌ها و قالب‌های متعددی را در بر گرفته و در صدد بازگو کردن و نشان دادن عوامل موثر در شکل‌گیری معنای متن است. تلاش این روش تحلیل، آشکار کردن مؤلفه‌هایی است که به‌طور طبیعی استفاده شده و درک بهتر رابطه آنها در متن است. این نوشتار بر آن است تا کلام پیامبر (ص) را در غدیر بر اساس شیوه تحلیل گفتمانی، بررسی کند.

در این راستا ابتدا با نگاهی گذرا به مفهوم گفتمان پرداخته و با توجه به این که بافت یکی از عناصر مهم در این روش بوده و متن زبانی و فهم عمیق آن به شناخت عوامل بافتی نیازمند است، خطبه از دو جنبه بافت موقعیتی و بافت متنی مورد تحلیل قرار گرفته است. بایسته آن است که یادآور شویم در بافت متنی به بنا و ساختار خطبه و تعدادی از مهم‌ترین مؤلفه‌های گفتمان‌مدار و ویژگی‌های ساختاری آن توجه شده است. برداشت این است که ترتیب گفتمانی خطبه، موضوع اصلی آن و هدفی که ایراد خطبه در برداشته، بیان امر ولایت است که در ساخت متن تأثیر بارزی دارد.

کلیدواژه‌ها: تحلیل گفتمان، بافت، پیامبر اکرم (ص)، خطبه غدیر، ولایت

۱. استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه کاشان

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد عربی دانشگاه کاشان (M_fakhri30@yahoo.com)

تمدن اسلامی و غدیر

صدیقه طیبی^۱

قرآن کریم دوره تاریخی پیش از اسلام را جاهلیت نامیده است که ویژگی‌های این دوره تاریخی ناظر بر شیوه رفتار و نوع پندار عرب، و نه اندازه علم و دانش آنان، است. مردم چنین جوامعی را به بی‌دانشی یا بی‌خردی متصف کرد. قرآن با دو زبان با انسان سخن می‌گوید: زبان دل و زبان خرد. انسان با دو بال باور و خرد است که می‌تواند اوج بگیرد و به کمال رسیده زندگی خود را سامان داده و جامعه خویش را به بهترین وجه بسازد و بیاراید و تمدن انسانی را بنیان نهد.

برجسته‌ترین شاخص‌های تمدن اسلامی به شرح زیر است: اصالت الله و کرامت انسان در مقابله با اومانیسیم، طبیعت‌محوری و اصالت دنیا؛ علم‌گرایی در تضاد با جهل؛ عدالت‌گستری در برابر ظلم‌ستیزی؛ ولایت‌مداری در مقابله با حاکمیت طاغوت؛ آزادی عقلائی و شرعی در تضاد با هواپرستی؛ پایداری و آمادگی در برابر سستی، انفعال، غفلت و تبیلی؛ و سرانجام اصلاح‌گری در تضاد با فساد.

این هفت شاخص، هدایتگر ما در تمدن ایده‌آل نبوی (ص) است و به همراه تمسک به ثقلین که مصداق واقعی آن در غدیر خم صورت پذیرفت، سبب اوج تجلی تمدن اسلامی در عرصه زندگی بشریت گردید.

کلیدواژه‌ها: تمدن و فرهنگ، ویژگی‌های تمدن اسلامی، غدیر و تبیین تمدن اسلامی.

۱. کارشناس ارشد الهیات و دبیر دبیرستان‌های استان مازندران، ساری

بررسی و تحلیل واقعه غدیر در آثار مستبصرین

علی اکبر عباسی^۱

توجه به غدیر در آثار نویسندگان شیعی و سنی قرن‌های مختلف به صورت‌های گوناگونی مطرح شده است، از آوردن تمام ماجراهای غدیر در قبل و بعد از واقعه تا اکتفا به جملاتی کوتاه و پراکنده از زبان رسول مکرم اسلام (ص). گروهی از پژوهشگران تحصیلکرده‌هایی هستند که با مطالعه و بصیرت مذهب تشیع را اختیار کرده و به آن گرویده‌اند. بسیاری از این افراد دلایل و چگونگی تغییر مذهب خویش (عمدتاً از تسنن به تشیع) را نوشته‌اند. از جمله این افراد از دکتر محمد تیجانی تونسسی، صالح الوردانی مصری، دکتر اسعد وحیدالقاسم فلسطینی، شیخ معتصم سیداحمد سودانی و مقاتل بن عطیه بکری می‌توان نام برد.

در این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی سعی شده است انعکاس غدیر در کتاب‌ها و آثار قلمی این افراد مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. هیچ‌کدام از این نویسندگان با استناد به منابع شیعی بحث غدیر را مطرح نکرده‌اند و به جای پرداختن به متن خطبه غدیر و تحلیل آن، به بررسی و تجزیه و تحلیل حوادث قبل و به خصوص بعد از آن پرداخته‌اند. مستبصرین سعی کرده‌اند با استناد به منابع مهم سنی مذهب و آوردن شواهدی از آن منابع اهمیت دادن حضرت رسول به غدیر را متذکر شوند. همچنین در این نوع از آثار هشدار حضرت رسول (ص) درباره بی‌توجهی به غدیر و انتخاب علی (ع) به جانشینی مطرح شده است. دلایل جشن بودن آن نیز با استناد به منابع فریقین تبیین شده است.

کلیدواژه‌ها: علی (ع)، غدیر، منابع، مستبصرین، اهل سنت، شیعه

۱. استادیار گروه تاریخ دانشگاه اصفهان

تبیین دال‌ها و نشانه‌ای گفتمانی غدیر از منظر فقه امامیه و معنادگی آن در آثار اندیشمندان و مورخان اهل سنت

کرامت عبدلی^۱

از مهم‌ترین مبانی و مفاهیم غدیر می‌توان به امامت، ولایت سیاسی و مذهبی حضرت علی (ع) و فرزندان ایشان، عدالت، عصمت، قاعده نصب و قاعده لطف و... اشاره کرد که مورد قبول تشیع و فقها و اندیشمندان آن است. اما این واقعه و مبانی و مفاهیم آن در منابع و آراء اندیشمندان و مورخان اهل سنت به‌گونه‌ای دیگر و در قالب دال‌هایی از قبیل خلافت، شورا، استیلا، امنیت و رد عصمت و نصب معنادگی شده است. برای همین نیز مهم‌ترین پرسش‌های مطرح‌شده در این مقاله عبارت‌اند از اینکه واقعه غدیر و مفاهیم و آموزه‌های سیاسی و مذهبی آن از دیدگاه علما و اندیشمندان تشیع کدام‌اند؟ همچنین این واقعه و مفاهیم و آموزه‌های آن در آثار و آراء اندیشمندان و مورخان تسنن چگونه معنادگی و منعکس شده است؟

کلیدواژه‌ها: غدیر، فقه امامیه، اندیشمندان، مورخان، اهل سنت

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اندیشه سیاسی، دانشگاه مفید (kaka.abdoli@yahoo.com)

تبیین تأثیرات آموزه‌های غدیر در مفصل‌بندی دال‌های گفتمانی انقلاب اسلامی

کرامت عبدلی^۱

طاهره بیژنی^۲

غدیر که یادآور خاطره حجه الوداع و ختم رسالت پیامبر اکرم (ص) است، برای تشیع از مهم‌ترین مناسبت‌های مذهبی و آغاز شکل‌گیری دوران امامت ائمه اطهار (ع) بعد از وفات رسول اکرم (ص) قلمداد شده‌است که هیچ‌گاه زمین از حضور امام معصوم خالی نخواهد ماند. در این مقاله مهم‌ترین پرسش مطرح‌شده عبارت است از اینکه غدیر و آموزه‌های آن چه تأثیری در پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری حکومت اسلامی در ایران داشته است؟ در پاسخ معتقدیم انقلاب اسلامی با تمسک به آموزه‌های دینی، سیاسی و اجتماعی غدیر و به‌کارگیری مفاهیمی از قبیل امامت، ولایت‌فقیه، عدالت، برادری و برابری، وحدت اسلامی و ... دال‌های گفتمانی خویش را مفصل‌بندی و با معنادهی حکومت اسلامی و نیابت امام غایب نظام جمهوری اسلامی را در ایران پایه‌گذاری کرده است.

کلیدواژه‌ها: غدیر، دال‌های گفتمانی، انقلاب اسلامی، حکومت اسلامی و ولایت‌فقیه

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اندیشه سیاسی، دانشگاه مفید (kaka.abdoli@yahoo.com)

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد تاریخ جهان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد داراب

بررسی جایگاه غدیر در منظومه فکری و اعتقادی اسلام

میکائیل علی پور^۱

نادر غلامی^۲

بنفشه آقاجانی ریکنده^۳

حمیده حسنجانی^۴

غدیر در اعتقادات اسلامی پایگاهی ریشه دار و بنیادی دارد. محتوای غدیر یعنی اسلام، عمل به اسلام، بقای اسلام، و پایداری اسلام در داخل قلمرو اسلامی، و نشر و تبلیغ صحیح آن به صورت نظری و عملی در خارج تا دورترین نقاط جهان. دلایل و اسناد قوی در مسئله در حدی است که نشان دهنده سندی قاطع برای امامت و ولایت اهل بیت (ع) است و همین دلیل محکم به تنهایی برای اثبات بسیاری از پایه های اعتقادی کافی است. برنامه غدیر به دلیل عظمت و بزرگی آن حاوی آثار اعتقادی ارجمندی است و نشان می دهد اهدافی بسیار ممتازی را دنبال می کرده است. آثار فکری و اعتقادی غدیر دارای ابعاد کوتاه مدت و بلندمدت است. در تحقیق پیش رو به بررسی آثار کوتاه مدت و بلندمدت غدیر در جهان اسلام و جایگاه آن از لحاظ فکری و اعتقادی در زوایا و ابعاد گوناگون آن پرداخته شده است. روش تحقیق توصیفی است و

۱. کارشناس ارشد علوم تربیتی، دبیر آموزش و پرورش (me.alipoor@yahoo.com)

۲. دبیر آموزش و پرورش کارشناس ارشد تاریخ و تمدن ملل اسلامی و پژوهشگر علوم انسانی (sana_hm89@yahoo.com)

۳. کارشناس علوم تربیتی

۴. دبیر آموزش و پرورش کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی (kb_78n@yahoo.com)

اطلاعات و مطالب مورد نیاز از طریق روش کتابخانه‌ای و اسنادی و میدانی گردآوری شده است.

کلیدواژه‌ها: اسلام، جایگاه غدیر، آثار کوتاه مدت، آثار بلندمدت، تأثیرات اعتقادی و فکری.

انعکاس ماجرای « غدیرخیم » در نگارگری ایران

مرضیه علیپور^۱

چکیده

« اکمال دین » که عموماً با عنوان ماجرای « غدیرخیم » شناخته می شود موضوع تعدادی از نگاره های مذهبی ایران را به خود اختصاص داده است. از مهمترین منابعی که احتمال دارد در ترسیم این موضوع موثر بوده باشد روایات اهل تسنن و تشیع - از آن جمله « خطبه غدیر » - است که در تفسیر آیه ۶۷ سوره مائده آمده است. از آنجایی که قرآن کریم در شکل گیری فرهنگ اسلامی ایران نقش اصلی و عمده ای داشته است ، با نظر اجمالی به جایگاه این کتاب مقدس در میان هنرهای اسلامی به نحوی به ارتباط این هنرها با ویژگی های فرهنگی می توان پی برد. تاثیر مضامین قرآنی بر نگارگری به عنوان یکی از هنرهای اصیل ایرانی در تمام ادوار هنر اسلامی و به ویژه در زمان حکومت های شیعی که به حمایت از نگاره هایی با این موضوعات می پرداختند دیده می شود. به دلیل اهمیت ماجرای « غدیرخیم » در تاریخ اسلام و وجود نگاره هایی با این موضوع، این امکان فراهم می شود که با تطبیق برخی از این نمونه ها، چگونگی ارتباط و تعامل نقش مایه های تصویری و ویژگی های هنری مکاتب گوناگون نگارگری با این موضوع و نحوه انعکاس آن مورد مطالعه قرارگیرد. این پژوهش بر اساس اطلاعات جمع آوری شده کتابخانه ای و با روش توصیفی - تطبیقی تعدادی از نگاره های غدیرخیم را همزمان با مطالعه عناصر بصری در مکاتب و اعصار گوناگون بررسی می نماید. براین اساس ویژگی های هنری هر دوره، موضوع اولیه را تحت الشعاع قرار داده است و ضرورت بکارگیری از نقش مایه ها، رنگ ها و ترکیب بندی های خاصی را اعمال کرده است.

سوالات پژوهش

^۱ . دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش هنر ، پردیس باغ ملی ، دانشگاه هنر تهران

- عناصر بصری و مضمونی به چه میزان متأثر از موضوع غدیر خم هستند؟
- تاثیر ویژگی های زیبایی شناسانه سبک های گوناگون در پرداخت این موضوع در ادوار مختلف تاچه حدی است؟

کلید واژه ها

«غدیرخم»، امام علی (ع)، مضامین قرآنی، هنر شیعی، نگارگری

غدیر و چالش های اقتصادی

دکتر سید سجاد علم الهدی^۱

شکی نیست واقعه غدیر، از مهم ترین وقایع صدر اسلام بوده است. اهمیت این واقعه به چهارجهت باز می گردد:

اول- موضوع واقعه (ولایت، امامت و حکومت)

دوم- شأن نزول چند آیه قرآن و شکل گیری متواترتری حدیث نبوی

سوم- ابعاد تاریخی (کثرت افراد حاضر- موقعیت مکانی و زمانی- انجام بیعت و ...)

چهارم- آثار عظیم و گسترده اعتقادی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ...

علیرغم این اهمیت با توجه به جهات مختلف ذکر شده، این حرکت عظیم در مرحله اجرا با موانع جدی روبرو گردید. دانشمندان امامیه، در تبیین موانع، نوعاً بر موانع سیاسی تأکید داشته و کم تر از چالش های اقتصادی سخن به میان آورده اند، اما به نظر می رسد ابلاغ دستور الهی جهت اعلام ولایت علی بن ابیطالب (ع) در روز هجدهم ذیحجه سال دهم هجری، علاوه بر موانع سیاسی با چالش های اقتصادی بزرگی روبرو بوده است. شاید به همین دلیل است که در آیه ۶۷ سوره مائده، خداوند به پیامبر اطمینان می دهد که وی را از شر آشرا مردم حفظ می کند. در این تحقیق، ضمن تأیید ماهیت سیاسی بسیاری از موانع، تلاش می شود با بررسی شرایط و زمینه های اقتصادی، برخی از چالش های اقتصادی موجود در آن زمان که می توان از آن ها به عنوان موانعی مستقل درپیش روی حرکت غدیر نام برد، مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرند.

این چالش ها در چهارگروه قابل بررسی هستند:

۱- روابط اقتصادی و اجتماعی حاکم بر جزیره العرب در هنگام ظهور اسلام

-نظام قبیله ای زیر بنای نظام اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

^۱. استادیار و عضو هیأت علمی پژوهشکده اقتصاد و مدیریت، پژوهشگاه علوم انسانی

-غلبه اقتصاد مبادله ای و خدماتی بر اقتصاد تولیدی

-فاصله شدید طبقاتی

-تمرکز ثروت در رأس هرم قبائل

-پیوندهای خاص تجاری بین قبایل

۲-رفتار اقتصادی امیر المؤمنین(ع)

-منش اقتصادی علی بن ابیطالب(ع) در حوزه رفتار شخصی(ساده زیستی، انجام

کارهای کار سخت تولیدی، انضباط خاص در بین بستگان و ...)

-تفکر اقتصادی علی بن ابیطالب(ع) (در مورد ثروت، حق فقرا، لزوم پراخت

زکات، عدالت اقتصادی و ...)

-عدم همنشینی و ارتباطات ویژه با اغنیا و صاحب نفوذهای اقتصادی

-ارتباط گسترده عاطفی و اقتصادی با فقرا و کارگران

۳-بهبود ناگهانی و غیر منتظره شرایط اقتصادی

-کثرت غنائم جنگی

-تصرف و تملک زمین های حاصل خیز

-جمع آوری زکات و سایر درآمدهای عمومی

۴-تغییر گروه های مرجع جامعه اسلامی و به تبع آن تغییر در تفکر حاکم بر جامعه

-الحاق گسترده منافقان، دنیا پرستان و فرصت طلبان به جامعه اسلامی

-فاصله گرفتن جامعه اسلامی از انزوا و آغاز گسترده مبادلات تجاری با قبائل و

جوامع گوناگون

- پایان شرایط خوف و وحشت و دوران ضرورت ها و آغاز دوران رونق اقتصادی

-کم رنگ شدن فضای اخوت اسلامی و تعاون اقتصادی

فرضیه های تحقیق ۱- چالش های اقتصادی از موانع مستقل حرکت غدیر بوده است.

۲- ریشه و عامل بسیاری از موانع سیاسی در چالش های اقتصادی

قابل بررسی است.

جریان‌شناسی سیاسی در سقیفه بنی ساعده و غدیر خم

ابوالحسن عمرانی^۱

یکی از موضوعات بسیار مهم و پرچالش و تأثیرگذار در اندیشه سیاسی اسلام مباحث مربوط به جانشینی پیامبر (ص) است. با توجه به اهمیت موضوع، پژوهش حاضر به جریان‌شناسی سیاسی در سقیفه بنی‌ساعده پرداخته و درصدد پاسخگویی به این پرسش است که آیا در ماجرای سقیفه به واقعۀ غدیر اشاره شده است. پس از تبیین اجمالی این واقعۀ تأثیرگذار در تاریخ اسلام به منظور نزدیک شدن به هدف پژوهش، فرض‌های عدم استناد به غدیر در سقیفه، مطرح و تجزیه و تحلیل می‌شود و در خاتمه به نقش حضرت زهرا (س) پس از سقیفه پرداخته می‌شود.

کلیدواژه‌ها: جریان‌شناسی، غدیر، سقیفه، دموکراسی

۱. پژوهشگر مطالعات اجتماعی (omrany.hasan@yahoo.com)

از آموزه‌های غدیر: حکومت اسلامی و پاسخ به شبه‌آفرینان بر اساس احادیث موثق

نعیم عموری^۱

از جمله آموزه‌ها و پیام‌های مهم واقعه‌ی تاریخی غدیرخیم، تشکیل حکومت اسلامی و وصایت و ولایت علی بن ابی طالب (ع) است. آن واقعه که در حجة الوداع رخ داد شامل آموزه‌های گوناگونی بوده و بازگوکننده احادیث زیادی است. پیامبر (ص) حکومت اسلامی تشکیل دادند و قبل از رحلت توسط وحی مکلف به تنصیب امام امت اسلامی شدند. در این مقاله به آموزه حکومتی غدیر و نصب علی (ع) می‌پردازم و شبهات مطرح‌شده در خصوص «ولایت» و حکومت در واقعه غدیرخیم را کاوش کرده و پیام سیاسی غدیر را که تشکیل حکومت است، ارزیابی می‌کنم. روش مقاله توصیفی-تحلیلی است.

کلیدواژه‌ها: غدیر، حکومت اسلامی، علی (ع)، شبهات.

۱. استادیار و عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه شهید چمران اهواز
(naim_amouri@yahoo.com)

بررسی و نقد دیدگاه‌های رابرت گلیو پیرامون جانشینی امام علی (ع) و رخداد غدیر

سعادت غضنفری

رابرت گلیو از شیعه پژوهان انگلیسی زبان کثیرالتالیفی است که برخلاف بسیاری از مستشرقان و شیعه پژوهان هم عصرش سعی بر آن داشته است تا رویکردی عالمانه و پدیدارشناسانه در پژوهش‌های خویش بکاربندد. شاید بتوان گفت مهم‌ترین علل تمایز رویکرد پژوهشی او و بیان نظراتی همسو با باورهای شیعه بهره‌گیری‌اش از منابع شیعی باشد. با این حال در جدیدترین پژوهش خویش در طبع سوم دائره‌المعارف اسلام لیدن با عنوان «علی بن ابی‌طالب» به‌رغم پیگیری رویکرد پیشین و بررسی‌های محققانه و گسترده، در بحث از جانشینی علی (ع) و مهم‌تر از همه پیرامون رخداد تاریخی غدیر تحلیل ناظر به تمام ابعاد موضوع نداشته و گاه استدلال‌ها و استنتاج‌های تعجب‌برانگیزی دارد. ضروری است که بدانیم مدعیان رویکرد عالمانه پژوهشی در برخورد با رخداد تاریخی غدیر با این همه مستندات موثق چه دیدگاهی داشته و علل آن چیست؟

کلیدواژه‌ها: رابرت گلیو، جانشینی علی (ع)، رخداد غدیر، دائره‌المعارف اسلام

تبیین نگرش‌های اخلاقی پیام غدیر

نادر غلامی^۱

حمیده حسنجانی^۲

پرهام غلامی

غدیر، سرفصلی اعتقادی است که درون‌مایه همه طاعت‌ها از آن سرچشمه می‌گیرد، رسالت همه پیامبران در آنجا مفهوم می‌یابد، و همه رشدها و تعالی‌ها و سعادت‌ها و کمالات از آنجا آغاز می‌شود. غدیر، عید ولایت است. پیام اخلاقی غدیر، این است که دین را آزاد بفهمید، آزاد باور کنید و آزاد عمل کنید تا به کرامت برسید که حرکت به‌سوی خداوند و نزدیکی به خداوند متعال و حصول به سعادت و کمال و تهذیب نفس و رسیدن به زندگی متعالی، بدون ولایت امکان‌پذیر نیست. مسیر کمال، مانند هر مسیر دیگری، نیاز به سالک دارد. لازم است رهرو این راه خود شرایط کامل یک سالک را داشته، مسیر را پیموده و از خطرات راه آگاهی کامل داشته باشد. نگرش‌های گوناگونی از غدیر در ابعاد مختلف ادبی، تاریخی، کلامی، حدیثی، تفسیری، عرفانی، اجتماعی و فلسفی بیان شده است. اما تبیین نگرش‌های اخلاقی آن مورد بی‌مهری قرار گرفته است. نگارندگان در این مقاله خطبه غدیر را از زاویه‌ای اخلاقی و انسانی مورد تحلیل قرار داده‌اند تا از این طریق بتوان از اقیانوس بی‌کران غدیر جرعه‌ای نوشیده و عدالت، تقوا، کمال، حاکمیت، پاکی و معصومیت و ولایت‌مداری را از آن صید کنند.

کلیدواژه‌ها: غدیر، قرآن، ولایت، عبودیت، انسان کامل.

۱. نویسنده مسئول: دبیر آموزش و پرورش، کارشناس ارشد تاریخ و تمدن ملل اسلامی و

مدرس دانشگاه پیام نور (sana_hm89@yahoo.com).

۳. دبیر آموزش و پرورش کارشناس فقه و مبانی حقوق اسلامی (kb_78n@yahoo.com).

خطبه غدیر و مهدویت

حسینعلی فاتحی^۱

مطابق روایات صحیح، ارزش کردار انسان‌ها با شناخت ولایتی که در روز غدیر اعلام شد سنجیده می‌شود. به عبارت دیگر، با شناخت هرچه بیشتر صاحب غدیر، اعمال ما از کاهی به کوهی تبدیل می‌گردد. تمام خوبی‌ها و کمال‌ها از چشمه‌سار غدیر جاری است و در اثر پیروی از صاحب غدیر، تمام کمال‌ها و خیرات و سعادت دنیا و آخرت پدیدار می‌گردد. خون سرخ و پیام رسای عاشورا حلقه اتصال غدیر و مهدویت است. اسلام بر سه فرهنگ عاشورا، غدیر و انتظار استوار است. انقلاب اسلامی نیز که حاصل تلاش امام و ملت ماست، بر اساس این سه فرهنگ غنی شکل گرفته است. فرهنگ غدیر، ریشه است و فرهنگ عاشورا، تنه و فرهنگ انتظار، میوه و ثمره است و این سه فرهنگ شباهت‌هایی عمیقی با هم دارند. سه عنصر غدیر، عاشورا و مهدویت موجب اقتدار و عزتمندی شیعه در جهان است. غدیر برنامه‌ای برای رسمیت بخشیدن به کل ولایت از حضرت علی (ع) تا امام مهدی (عج) است. در غدیر تمام ولایت از آغاز تا پایان نهفته است. فتح قلعه‌های بیدادگری و ویرانی قلعه‌های ظلم، نصرت دین خدا و علامت‌گذاری عالمان از جمله علائمی است که پیامبر در خصوص آخرالزمان در خطبه غدیر عنوان کرده است. برخلاف نظام‌های غربی و سرمایه‌داری که دین را افیون معرفی می‌کنند هدف غدیر ایجاد روابط مبتنی بر معنویت و عدالت است. آنچه از این مقدمات حاصل می‌شود این است که کمال و نهایت غدیر به تحقق ظهور حضرت ولی‌عصر و تصدی حکومت آن حضرت می‌انجامد. غدیر مقدمه کتاب انتظار است که متن آن را تو ای آخرین بازمانده نسل رسول، برای چشم‌هایی که خود را بسته‌اند خواهی خواند. غدیر، یک رخداد تاریخی صرف یا تنها یک گذرگاه جغرافیایی نیست، بلکه سرفصلی اعتقادی است که درون‌مایه همه طاعت‌ها از آن منشأ می‌گیرد، رسالت همه پیامبران در آن مفهوم می‌یابد، و همه رشدها و تعالی‌ها از آن جا آغاز می‌شود. از این رو، شناخت غدیر،

۱. رئیس گروه تحلیل محتوای آموزشی و پرورشی اداره کل آموزش و پرورش استان یاسوج

از ضروری‌ترین و بنیادی‌ترین شناخت‌های اعتقادی است. اینک که توسن سخن می‌رود تا آرام گیرد و از تاختن بازایستد، با مبعوث غدیر هم آواز می‌شویم، و موعود غدیر را خطاب نموده و می‌گوییم: متی تنتظر!، و دل خوش می‌داریم که او در ادامه سخن ما را با این کلام امید بخشیده که: ابشر بنصر قریب من رب رحیم؛ این کلام از آن علی (ع) است که در دهه چهارم هجرت نبوی، روی در خطاب به آن عزیز کرده، و از سر شگفتی و اشتیاق می‌پرسد: تا کی در انتظار؟ امامت هر امام، غدیری دیگر است. با این تفاوت که آغازگر غدیر اول پیامبر بود و سرپرست یازده غدیر دیگر، امامان معصوم. غدیر ربیع‌الاول هم غدیر انتظار است. او می‌آید، درحالی‌که در دستش قرآن است. همان‌گونه که روز غدیر در دست پیامبر قرآن ناطق بود. علی (ع) ۲۵ سال از پشت ابر به مردم نور می‌دهد. غیبت علی (ع) به خاطر جهل مردم است. برای این است که علی (ع) را نمی‌شناسند. مهدی (عج) نیز غیبت می‌کند، اما غیبت مهدی (عج) بسیار طولانی‌تر از علی (ع) است. با این تفاوت که غیبت مهدی (عج) به خاطر جهل مردم و نشناختن مهدی (عج) نیست. غیبت او برای این است که لیاقت حضور مهدی (عج) را ندارند. آنها مهدی (عج) را نمی‌شناسند، اما نمی‌توانند حق او را ادا کنند و آماده نیستند. غیبت او به خاطر همه مردم جهان است. آن روز را عیدالله الاکبر می‌نامند، یعنی روزی که خدا آن را عید قرار داده است. روزی که امام زمان (عج) نیز معرفی می‌شود، مانند عید غدیر است. عیدی که پاسخ به همه شک و تردیدهایی می‌دهد که درباره ناجی جهان است.

نقد رساله مناظر المحاضر للمناظر الحاضر

جواد فتحی^۱
بهمن علامی

رکن‌الدین احمد بن محمد بن احمد بیابانکی مشهور به شیخ علاءالدوله سمنانی از عرفای مشهور قرن هفتم و هشتم هجری است که تألیفات متعددی از خود بجای نهاده است. رساله مناظر المحاضر للمناظر الحاضر، از تألیفات شیخ است که بخش عمده‌ای از آن را به شرح آیه «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ» اختصاص داده است و با استناد به احادیث از رسول اکرم (ص) و صحابه و خود امام علی (ع) وقایع را شرح و تفسیر کرده و در ادامه رساله به نوعی به ارشاد خواننده پرداخته است. پژوهش حاضر از سویی در پی بررسی گرایش مذهبی شیخ و از سویی دیگر در پی نقد این رساله است.

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد تاریخ و تمدن ملل اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران (Jfathi88@gmail.com)

درنگی تاریخی در تبارشناسی برگزار کنندگان مراسم غدیر عهد بویه

احمد فلاح‌زاده^۱

دولت بنی‌بویه (ح ۳۲۲-۴۴۷ ق) از دول به نام شیعی مذهب، به رغم چند گونه‌گی سخن در گرایش شیعی آن، نخستین دولت بزرگ شیعی به شمار می‌رود که برگزاری مراسم غدیر را به صورت علنی در تاریخ خود به ثبت رسانیده است. امری که اندی بعد، به وسیله شیعیان فاطمی الگوبرداری شد. برگزاری عید غدیر در میان سال‌های میانه قرن چهارم تا پایان این دولت به مدت بیش از نود سال، و آشنایی چند نسل در بغداد خلیفه‌نشین، با چنین مراسمی، تقریباً برای همیشه، برگزاری مراسم غدیر را در مرکز خلافت عباسی تضمین کرد. گرچه مدت‌ها به دلیل چیرگی فرمانروایان غیر شیعی، مراسم غدیر در خفا برگزار شد، اما همچنان چراغ کم سوشده این جشن، ولو در پستوی پنهان خانه‌ها می‌درخشید. بدین‌سان در سده‌های بعدی با فرارسیدن دولت‌های بزرگ شیعی، میراث غدیرانه بویان به یک‌جا در اختیار ایشان قرار گرفت. اما قلمروی اصلی این مقاله، پرداخت به جریان‌های سیاسی، اجتماعی و دینی برگزارکننده عید غدیر است. به گمان نگارنده، گروه‌های خاصی در برپایی این عید به ایفای نقش می‌پرداختند. گروه‌های سیاسی مانند فرمانروایان بویی و هم‌کیشان دیلمی ایشان که عمدتاً در پست‌های نظامی به کار گرفته می‌شدند، وزرا و صاحب شرطه‌ها از این دست به شمار می‌روند. اما در میان گروه‌های اجتماعی، وجود عیاران در بغداد، همچنین صوفیان و نیز مدیحه‌سرایان، داعیه حضور جریان‌های اجتماعی در مراسم غدیر است که درنگی شایسته را می‌طلبد. در این بین، گروه‌هایی مانند امامیه، معتزله و زیدیه و نیز غلات منشعب از شیعه، در بخش ذائقه‌های دینی، خود دقیقه‌ای در خور را می‌طلبند. این

۱. دانشجوی دکتری تاریخ اسلام دانشگاه مذاهب اسلامی

نگاشته می‌کوشد تا پیوندهای جریان‌های مختلف مورد بررسی را در قالب برگزاری جشن غدیر کنکاش کند و از رهگذر آن، جایگاه فکری غدیر در میانه قرن چهارم در جامعه بغداد یا همان کرسی‌نشین خلافت عباسیان را رصد کند.

نسبت غدیر با رسالت انبیا

مریم قبادی^۱

در فرهنگ قرآنی، انبیاء بندگان برگزیده‌ای هستند که با بهره‌گیری از مواهب فطرت، عقل و قلب سلیم فراز آمده‌اند. ربّ حکیم از ایشان برای ابلاغ پیام توحید (واعبدواالله و...) به مردم زمانه خویش میثاق گرفت (...أخذنا من النبیین میثاقهم و منک ...) و آنان با پذیرش این پیمان، با آهنگی یکنواخت به ایفای رسالت خویش برخاستند. واکنش مخالفان، استکبار، استهزاء، تهدید و ... بود که گویا از ابتدای تاریخ این اتفاق در حال تکرار است. و سرانجام این ماجرا، تحقق اراده الهی در اعتلای کلمه توحید و نجات انبیاءش از یک سو و هلاکت و نابودی حق ستیزان از دیگر سو است. این سخن، با تحلیل پیمان الهی با پیامبران از آغاز تا پایان خط رسالت و تمرکز بر برخی ویژگی‌های رسالت ختمی مرتبت، می‌کوشد ربط و نسبت خط رسالت انبیاء را با پیام غدیر تبیین نماید.

بنا بر مشیت خداوند - مبنی بر خالی نبودن زمین از حجت - در هر برهه از زمان پیامبری به رسالت مبعوث می‌شد. رسالت انبیاء، علاوه بر استمرار، تشابهات و تناسبات زیادی داشته است. از جمله، تعالیم تمام انبیاء دنباله تعالیم پیامبران پیشین و کمال بخش آن بود (مصدقاً لما ...) و هر یک به گونه‌ای مأمور اعلام و معرفی پیامبر پس از خود بودند، هرچند به تناسب زمان و شرایطی که در آن بر انگیخته می‌شده‌اند آموزه‌هایشان در روش (نه در اصول) تفاوت‌هایی داشت. در این راستا، رسالت نبی

۱. عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اکرم(ص) نیز در کلیات با رسالت دیگر انبیاء اشتراکاتی دارد اما به اقتضای خاتمیتش، تفاوت‌هایی با آنها یافته است. از جمله این تشابهات، که البته کمال بخش رسالتش هم به شمار می‌آید، (اليوم أكملت لكم...) اعلام ولایت علی بن ابی طالب (ع) در سرزمین غدیر بود. آنجا که پیامبر رحمت برای ترسیم ادامه راه به فرمان الهی، با صدایی رسا، این پیام الهی را به مردم زمان خود رسانید: «من كنتُ مولاهُ فهذا عليُّ مولاهُ» و از حاضران خواست تا این پیام ربوبی را که دقیقاً در راستای مشیت یادشده «ضرورت خالی نماندن زمین از حجت» و نیز «لزوم تداوم هدایت تا آخرالزمان» بود، به غائبان برسانند.

الغدیر و علامه امینی؛ نمونه‌ای از پژوهش و پژوهشگر امین

فرج‌الله علی‌قنبری^۱

روش‌ها و الگوهای تحقیق (Approaches and methods) یکی از شاخه‌های مهم مطالعاتی در رشته علوم انسانی و اجتماعی است و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در غرب آن را به عنوان یکی از موضوعات امتحان جامع خود انتخاب می‌کنند. امروزه در ایران نیز به روش‌ها و الگوهای تحقیق توجه بیشتری شده و سرفصل‌ها و درس‌هایی به این موضوع اختصاص داده شده است. اما متون درسی و سرفصل‌های مربوطه غالباً اقتباس و یا ترجمه‌ای از کتب غربی است. در حالی که مسلمانان در تحقیقات خود شیوه‌های مختلفی را ابداع کرده و معیارهای اخلاقی و علمی مهمی را پایه‌گذاری کرده‌اند. اما در این حوزه مطالعاتی، اشاره‌ای به این نویسندگان و میراث علمی آنها در تمدن اسلامی نشده است. یکی از آثار ارزشمند و شاهکار علمی که در شیوه و روش تحقیق در علوم انسانی و اجتماعی مورد بررسی و مطالعه می‌تواند قرار گیرد کتاب گرانقدر *الغدیر* نوشته علامه امینی است.

مطالعه کتابخانه‌ای به‌عنوان روش جمع‌آوری اطلاعات که، صرف وقت زیاد و با مسافرت‌های طولانی و طاقت‌فرسا به اقصی نقاط جهان برای یافتن متون مرتبط، آزاداندیشی در انتخاب منابع بدون توجه به گرایش‌های فکری نویسندگان آنها، نسخه‌برداری از منابع نادر و کمیاب، صداقت در ثبت اطلاعات از ویژگی‌های این پژوهشگر است که به غنای اطلاعات وی افزوده است.

۱. عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، پژوهشکده علوم سیاسی

انتخاب موضوع که جایگاه ویژه‌ای در اسلام داشته و در تاریخ و تمدن اسلام تأثیر بسزایی دارد از اولویت و تیزبینی و دوراندیشی علامه امینی حکایت می‌کند. گستره و دوره مورد مطالعه که تاریخ تمدن اسلامی را دربرمی‌گیرد بیانگر سخت‌کوشی و جامع‌نگری نویسنده است که جملگی حکایت از پژوهشگری متبحر و آشنا به فن تحقیق و مقید به رعایت کلیه مبانی اخلاقی در پژوهش می‌کند، بنحوی که باعث شگفتی و اعجاب اندیشمندان فرق و مذاهب مختلف شده‌است. ما بایستی کتاب *التدبیر* را به عنوان نمونه بارزی از یک کار پژوهشی براساس موازین علمی جدید و علامه امینی را در مقام پژوهشگری امین در تاریخ تمدن اسلامی معرفی کنیم.

مفهوم غدیر در شعر شریف رضی و عمرو عاص

مصطفی کمال جو^۱

رضا ساعد جلیل^۲

یکی از مفاهیم و حقایق تاریخی و مذهبی که از صدر اسلام تاکنون محل بحث و مناقشه بوده است مفهوم «غدیر» است. رسول اکرم (ص) در مسیر بازگشت از آخرین حج خود در منطقه غدیر خم خطبه‌ای ایراد کردند، ایشان در قسمتی از خطبه خود فرمودند: «من کنتُ مولاَه فَهذا علیُّ مولاَه». در معنی «مولى» بین مسلمانان شیعه و سنی مناقشه‌ای است که هر گروه استدلال خود را بیان کرده‌اند. در این مقاله تلاش شده است بر اساس مکتب شیعه کلمه «مولى» به معنی امیر و خلیفه تبیین شود؛ و برای این مهم به شعر عمرو عاص که یکی از سرسخت‌ترین مخالفان و دشمنان علی (ع) است و شعری از شریف رضی، مؤلف نهج‌البلاغه که از نوادگان علی (ع) در دوره عباسی است استشهداد شده است. هر دو شخصیت به وضوح به خلافت و جانشینی مولا علی (ع) اذعان کرده‌اند.

کلیدواژه‌ها: غدیر، مولى، علی، عمرو عاص، شریف رضی

۱. استادیار دانشگاه مازندران (kamaljoo@yahoo.com)

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی (rezaaed58@yahoo.com)

واقعۀ غدیر آزمون بصیرت‌سنجی خواص

محمدابراهیم مال‌میر^۱

شیرین قادری^۲

در طول تاریخ اسلام وقایع مختلفی رخ داده است که هر یک در نوع خود از اهمیت والا و بالایی برخوردار بوده‌اند و اهداف و چشم‌اندازها و علل و عوامل مختلف و متفاوتی داشته‌اند.

واقعۀ غدیر یکی از وقایع مهم تاریخ اسلام است که اهداف کوتاه مدت و دراز آهنگی داشته و دارد که عوامل مختلفی در عصر رسول خدا (ص) و علی (ع) و در دوران‌های مختلف باعث شده‌اند که این واقعۀ مهم به اهداف آنی و آتی خود نرسد.

واقعۀ غدیر در عالم واقع آزمونی بود برای بصیرت‌سنجی خواص که تا چه میزان از بصیرت بایسته و از زمینه‌های اخلاق فردی و اجتماعی شایسته برخوردارند که اگر چنین بود حتماً این واقعۀ تاریخی که نقطۀ عطف تکامل دین مبین اسلام بود به اهداف خود می‌رسید، ولی متأسفانه چنین نشد و این اتفاق بزرگ به واسطۀ عدم بصیرت خواص موافق و ظهور و بروز بسیاری از خصایص شوم اخلاقی در بین آنها در آغازین سال‌های خود به اهداف بایسته نائل نشد.

این مقاله بر آن است تا ضمن بیان معانی بصیرت و مضامین و مضافات آن در لغت و اصطلاح و نیز معرفی مراتب خواص امت و معیارهای شناخت بصیرت و بی‌بصیرتی، به بیان نقش واقعۀ غدیر در بصیرت‌سنجی خواص در دوران مختلف تاریخ اسلام بپردازد تا

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه رازی کرمانشاه (dr.maalmir@gmail.com)

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه رازی (shirin.ghaderi52@yahoo.com)

از این رهگذر معیاری بدست آید برای اشتباه خواص اهل بصیرت در عصر حاضر جهت
تحقق اهداف بلندمدت واقعه بزرگ غدیر.

کلیدواژه‌ها: واقعه غدیر، اهداف، بصیرت، آزمون و سنجش، خواص امت

غدیرخم و ولایت‌پذیری مردم

منیژه محمدی^۱

آموزه‌های واقعهٔ آسمانی و پراهمیت غدیرخم از جهات گوناگون و ابعاد مختلف قابل بررسی و تأمل است. اما به نظر می‌رسد آنچه مقدم بر همهٔ آموزه‌ها و ابعاد باید مورد توجه قرار بگیرد آن است که واقعهٔ غدیرخم، قبل از آنکه محلی برای اعلام جانشینی وصایای حضرت علی (ع) باشد، محلی برای تجلی ولایت اعظم رسول خدا (ص) و امتداد آن از طریق حضرت علی (ع) بوده است؛ مهم‌ترین سند این سخن همان کلام‌محوری حضرت محمد (ص) در واقعه غدیر است که فرمودند: «من کنت مولاه فهذا علی مولاه». به عبارتی دیگر، مهم‌ترین آموزهٔ واقعه غدیرخم اطاعت‌پذیری مردم نسبت به ولایت پیامبر (ص) با پذیرش ولایت حضرت علی (ع) بوده است. لذا این مقاله درصدد است با بررسی ابعاد و آموزه‌های واقعهٔ غدیرخم یکی از مهم‌ترین این آموزه‌ها، یعنی ولایت‌پذیری را بررسی کند.

کلیدواژه‌ها: غدیرخم، ولایت‌پذیری

۱. دبیر آموزش و پرورش ناحیه یک استان اصفهان (m00243247@gmail.com)

تاریخ‌گذاری نزول آیه «اکمال» از رهگذر معناشناسی واژه «دین»

جواد محمدی^۱

پژوهش حاضر برآن است تا با محور و اساس قرار دادن معناشناسی واژه «دین» کنکاش جدیدی را در مورد تاریخ‌گذاری آیه «اکمال» سامان دهد. ضرورت چنین تحقیقی آن است که راهیابی به مدلول آیات قرآن کریم بدون توجه به معناشناسی دقیق و اصولی مفردات امری است غیر ممکن. این ضرورت در حوزه آیاتی که صبغه تاریخی نیز دارند دوچندان است، چرا که فهم مفهوم صحیح کلمات قرآنی در پذیرش یا عدم پذیرش روشمند روایات شأن نزول نقش بسیار مهمی دارد. معناشناسی واژه «دین»، با استعمال سه باره در آیه اکمال، به طور جدی در این تحقیق مورد توجه قرار گرفته است. بررسی این واژه در آیات متحدالموضوع مفهوم جامعی به دست می‌دهد که اعم از مفاهیم اعتقادی، اخلاقی و فقهی و حقوقی بوده و ارتباط تنگاتنگی نیز با مفهوم واژه «اسلام» دارد. در نظر داشتن چنین معنایی از کلمه «دین» و عرضه روایات شأن نزول و دیدگاه‌های تفسیری برآن، ما را به این نتیجه می‌رساند که این آیه تنها با واقعه مهمی چون غدیر خم قابل تطبیق است.

کلیدواژه‌ها: آیه اکمال، غدیر خم، دین، تاریخ‌گذاری، معناشناسی

۱. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه بوعلی سینا

آموزه‌های غدیر

یوسف محمدی^۱

امین محمدی قناتگستانی^۲

علی محمدی سلیمانی^۳

یکی از رُخدادهای مبارک و تعیین‌کننده در تاریخ اسلام که پشتوانه نظری و عملی خاتمیّت و تأمین‌کننده جاودانگی دین خاتم یعنی اسلام است، رخداد عظیم «غدیر خم» است. نوشتار پیش رو با عنوان «بازخوانی پیام غدیر به نسل حاضر» بر اساس این پرسش که «غدیر، چه پیامی به نسل حاضر دارد» شکل‌گرفته و کوششی نظری در راستای تبیین کارکرد تاریخی غدیر به عنوان گرانیگاه رسالت خاتم‌الانبیاء (ص) و نقش جمهوری اسلامی ایران در تحقق آموزه‌های غدیر است.

نگارنده با بررسی موضوعاتی مانند نسبت میان دین و سیاست، جایگاه راهبردی وحدت در آموزه‌های اسلامی، نقش تعیین‌کننده عدالت در اثبات کارآمدی دین، تأثیر بازتولید تمدن اسلامی در جهانی‌سازی اسلام و نقش منحصر بفرود ولایت‌فقیه در تداوم بعثت پیامبران، پنج پیام را که هر کدام هشدارهایی را نیز در ضمن خود دارد، به عنوان

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه، گروه ولایت ایرانشهر (dr_khanjani@yahoo.com)

۲. کارشناس نرم‌افزار دانشگاه جامع علمی کاربردی شعبه جهاد دانشگاهی کرمان (amin.mohammadi836@gmail.com)

۳. کارشناس ارشد مدیریت دولتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان (alims1366@gmail.com)

رہیافت‌های این پژوهش استنباط و مطرح نموده است. در هر یک از پیام‌ها به نقش، رسالت و مسئولیت نظام جمهوری اسلامی ایران به عنوان مبلغ آموزه‌های غدیر در دنیای معاصر نیز اشاره شده است.

کلیدواژه‌ها: غدیر، اسلام، پیامبر (ص)، علی (ع)، آموزه‌های غدیر

دلالت حدیث غدیر بر امامت امیر المومنین (ع)

معین معروفی

متن فراز اصلی حدیث غدیر (من کنت مولاه...) به تنهایی و بدون در نظر گرفتن شواهد تاریخی بر امامت بلافضل امیرالمؤمنین (ع) دلالت می‌کند. بررسی لغوی کلمه مولی بر اساس مبانی لغوی مختلف (اشتراک معنوی، اشتراک لفظی، حقیقت و مجاز) نشان می‌دهد این کلمه در این حدیث بر هیچ معنایی به جز امامت امیرالمومنین پس از پیامبر(ص) نمی‌تواند دلالت داشته باشد. طبق مبنای اشتراک معنوی، معنای مشترک در میان تمامی مشتقات ماده (و ل ی)، همان مطلوب ماست. با رویکرد حقیقت و مجاز نیز معنای حقیقی مدعای ما را ثابت می‌کند. و بر اساس مبنای اشتراک لفظی به جز معانی اثبات‌کننده امامت، معانی دیگر نمی‌تواند مراد متکلم باشد. صرف‌نظر از این مباحث لغوی، با تحلیل بلاغی- منطقی نیز درمی‌یابیم که مؤدای این عبارت قطعاً امامت بلافضل علی (ع) است. با توجه به اینکه مخالفان سعی در مخدوش نمودن قرائن تاریخی دارند این روش استدلال به جهت غیرقابل تردید بودن متن، از استحکام بیشتری برخوردار است.

کلیدواژه‌ها: امامت امیر المومنین (ع)، حدیث غدیر، معنای مولی، اشتراک معنوی، اشتراک لفظی، حقیقت و مجاز، شرط و جزاء

نشانه‌شناسی در منظر فرهنگی غدیر

اصغر مولائی^۱

نشانه‌شناسی در منظر فرهنگی غدیر به بازشناسی، تحلیل و ارتقای آگاهی از ابعاد متنوع پیچیده تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، طبیعی و ... این منظر می‌تواند بپردازد. توجه به فرهنگ غدیر از منظر نشانه‌شناسی و فرهنگی مهم است، زیرا شناخت نشانه‌ها و نمادها در حوزه فرهنگ غدیر آن را تعمیق و احیاء می‌تواند کند و زمینه لازم را برای برنامه‌ریزی‌های توسعه مبتنی بر فرهنگ غدیر آماده نماید. از این رو هدف این پژوهش، بازشناسی و تبیین رابطه نشانه‌شناسی و منظر فرهنگی غدیر است. نشانه‌های مربوط به فرهنگ غدیر، پیام امامت و نمادهای آن در شرایط مختلف، صحنه اجتماع مردمی غدیر، تداوم زمانی غدیر، نشانه‌های ادبی، نشانه‌های فرهنگی و اجتماعی و سایر نشانه‌ها و نمادها در این حوزه را شامل می‌شود. با به‌کارگیری نشانه‌ها و نمادهایی مربوط به فرهنگ غدیر در جامعه امروزی به توسعه مبتنی بر امامت می‌توان تاکید نمود. این امر از طریق بازشناسی عناصر و نشانه‌های مربوطه در فرهنگ غدیر و به‌کارگیری آنها در زندگی اجتماعی و فردی امروزی امکان‌پذیر است.

کلیدواژه‌ها: نشانه‌شناسی، منظر فرهنگی غدیر، امامت، نشانه‌های ادبی، نماد.

۱. دانشجوی دکتری شهرسازی اسلامی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز

جستاری در غدیریه ابن‌منیر طرابلسی موسوم به تتریه

عطیه میرزایی^۱

مرضیه آباد^۲

غدیریه‌ها اشعاری هستند که علاوه بر ارزش ادبی و هنری، که برخاسته از ایمان خالص شاعران است، در دنیای ادب، جایگاه والایی دارند و از لحاظ تاریخی اسنادی معتبر به شمار می‌آیند.

ابن‌منیر طرابلسی، شاعر شامی قرن ششم هجری، به عنوان شاعری شیعی در روزگاری می‌زیست که تعصب مذهب سنی غالب بود و همین مسئله منجر به انزوای شیعیان شده بود. اما وی با وجود آزارهایی که در راه دفاع از آرمان و عقیده‌اش متحمل شد رسالت شعریش را به خوبی به انجام رساند و غدیریه‌ای جاودانی از خود برجای گذاشت که به «تتریه» موسوم است. این چکامه به‌ظاهر در بازپس‌گرفتن غلامش تتر از نقیب شیعیان آن روزگار، شریف موسوی، بوده است. ابن‌منیر این غلام را با هدایایی برای عرض ارادت به نزد او فرستاده بود و نقیب غلام را از جمله هدایا برشمرد و نزد خود نگه داشته بود؛ از این رو شاعر چکامه‌ای سرود و نقیب را تهدید کرد تا غلامش را باز پس گیرد؛ اما با بررسی این چامه در می‌یابیم که وی قضیه تتر را دستاویزی برای بیان عقاید مذهبی سیاسی خود قرار داده است.

۱. کارشناس ارشد زبان و ادبیات عربی

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

این چکامه ۱۰۴ بیتی با اسلوبی هزلی سروده شده که در مقایسه با سایر غدیریه‌ها جایگاه ویژه‌ای دارد. این چکامه با مقدمه غزل‌گونه‌ای آغاز می‌شود و سپس در دفاع از عقاید شیعی شاعر روشی جدید در پیش می‌گیرد و داستان غدیر را کنایه‌وار وارونه تعریف می‌کند.

کلیدواژه‌ها: ابن منیر طرابلسی، شعرغدیریه، تتریه، تشیع، عقاید مذهبی - سیاسی

چگونگی انعکاس ماجرای غدیر در تاریخ

طیبه نادعلی^۱

ادبیات از دیرباز محور بیان اندیشه، افکار و وقایع سیاسی و اجتماعی دوران خود بوده است و به طور قطع آن را بیش از هر علمی آستن وقایع تاریخی می‌توان دانست، به طوری که هیچ اتفاق تاریخی در هیچ کجای جهان و در هیچ برهه‌ای از تاریخ نیست که نمود آن در ادبیات آن قوم تبلور نیافته باشد. ادبیات حد و مرز زبان، زمان و مکان را درمی‌نوردد و با موهبت خدادادی به نام دل و عشق به این سه می‌نگرد و گاه وظیفه‌ای را که علوم دیگر همچون تاریخ از بیان مکرر آن عاجزند تنها با یک قصیده و یا حتی با یک بیت ادا می‌کند، به گونه‌ای که گاهی حتی این تاریخ طولانی و بیان‌نشده آن قدر شیرین می‌شود که سردر مجالس با آن مزین می‌شود. آری این رسالت ادبیات است!

این واقعه عظیم در همان ابتدا علاوه بر حسان از سوی شاعران خطیب عرب چون امیرالمومنین علی (ع)، قیس بن سعد انصاری، عمرو بن عاص، محمد حمیری، ابومستهل کمیت، سیدحمیری و... به نظم کشیده شده است، هرچند که امروز همان دستانی که تیشه به دست گرفتند و خانه خداوند را با خاک یکسان کردند بر سر دیوان این شعرای نامی عرب نیز چنین بلایی آوردند ولی حقیقت هیچ‌گاه از بین نخواهد رفت!!!

علاوه بر شاعران عرب شعرای فارسی‌زبان هم غدیریه بس شگرف و تاریخ‌سازی سروده‌اند که نخستین آنها غدیریه مشهور کسایی است: مدحت کن و بستای کسی را که پیمبر بستود و ثنا کرد و بدو داد همه کار ...

علاوه بر کسایی، کسانی چون فردوسی، منوچهری دامغانی، ابوسعید ابوالخیر، ناصر خسرو، سنایی، ادیب صابر ترمذی و... شعر خود را به زیور غدیر آراسته‌اند.

۱. کارشناس ارشد ادبیات تطبیقی فارسی و عربی

این مقاله در جستجوی بررسی تطبیقی غدیریه‌ها در دو زبان فارسی و عربی است و از فراخنای شعر و ادب که بارزترین هنر انسانی است به ماجرای غدیر در تاریخ می‌نگرد.

غدیر در آینه شعر بولس سلامه

سمیه نوروزی^۱
حدیث باقری
مسعود باوان پوری

غدیر، واقعه روشن و انکارناپذیر در تاریخ اسلام است که ضمیر هر واقع‌بینی را روشن می‌کند و نکته‌های معرفت و بصیرت را به هر منصفی می‌آموزد. شعرای بسیاری در طول تاریخ ادبیات بشر، غدیر را دست‌مایه اشعار خود قرار داده‌اند و آثار نغز بسیاری در این زمینه آفریده‌اند که حاکی از بیان داستان غدیر و ولایت و محبت به علی (ع) است.

بررسی غدیره‌های بولس سلامه، شاعر مسیحی مذهب لبنانی نشان می‌دهد که امام علی (ع) و مسئله غدیر در اندیشه شعری وی جایگاه منحصر به فردی دارد. ملحمه (عید الغدیر) بولس سلامه از زیباترین سروده‌های حماسی است که گویای این مطلب است.

این مقاله بر آن است که واقعه غدیر در اندیشه شعری سلامه را با روش توصیفی - تحلیلی بررسی نماید.

کلید واژه‌ها: امام علی (ع)، غدیر، بولس سلامه، شعر، مسیحی

۱. کاشناس ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم

بررسی واقعه غدیر و وحدت مورد نیاز امت اسلام

علی نوری^۱

حدیث غدیر از سوی ۱۱۰ تن از بزرگان صحابه، ۸۴ تن از تابعین، که در بین آنها شخصیت‌های برجسته جهان اسلام نیز موجودند، نقل شده است؛ همچنین وجود این حدیث در منابع معتبر اهل سنت به تواتر و بررسی آیه تبلیغ با روایات وارد شده درباره آن، آیه اکمال دین و آیه عذاب واقع، و این حقیقت که امت اسلام دنبال واقعیت هستند، نشان می‌دهد که بررسی واقعه غدیر با وحدت امت اسلامی نه تنها تنافی ندارد بلکه می‌تواند فتح‌بایی برای مذاکرات علمی عمیق و دقیق قرار گیرد. ما در این مقاله به نقاط مورد اتفاق و اتحاد در حدیث غدیر اشاره کرده و وحدت‌آفرینی غدیر را بحث می‌کنیم.

کلیدواژه‌ها: غدیر، وحدت، امت اسلام، تواتر حدیث، صحابه

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه گنبدکاووس (alinori57@yahoo.com)

نقش واقعه غدیر در بازسازی تمدن اسلامی

الهام نیری^۱

تمدن‌ها یا در گذر زمانی بسیار طولانی و یا گاهی به‌ندرت در یک دوره مشخص با شکل خاص شکل می‌گیرند. واقعه غدیر سنگ بنای یک تمدن نو از نوع دوم را در تاریخ اسلام رقم زد. واقعه غدیر با ویژگی‌های ایدئولوژیکی؛ امنیت فرهنگی در سایه مدیریت فرهنگی قوی، تفکیک‌ناپذیری دین از سیاست را با مدیریت واحد دینی و... تمدنی خاص را توانست رقم زند. در این راستا این پژوهش بر آن است تا به سؤالاتی چند پاسخ گوید از قبیل: واقعه غدیر چه نقشی در شکل‌گیری تمدن اسلامی داشته است؟ مؤلفه‌های تمدنی واقعه غدیر چه بوده است؟ شیعیان با الگوگیری از غدیر چه نقشی را در جهانی‌سازی تمدن برای بشریت می‌توانند ایفا کنند؟

کلیدواژه‌ها: غدیر، تمدن، اسلامی، بشریت، شیعیان، فرهنگ.

۱. کارشناسی ارشد تاریخ انقلاب اسلامی، پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی
(nayeri76@yahoo.com)

بازتاب ماجرای غدیر در ادب فارسی

عبداله ولی پور^۱

رقیه همتمی^۲

آثار منظوم فارسی، سرشار از شرح شیفتگی‌ها و دل‌باختگی‌های دوستداران اهل بیت عصمت و طهارت به ائمه اطهار (ع) است. یکی از نمودهای بارز این شیفتگی، اشارات مختلف و رنگارنگ به ماجرای غدیر خم است. در زبان فارسی، علاوه بر این که عالمان بزرگی همچون علامه امینی با نوشتن کتاب «گران‌سنگِ غدیر»، حقانیت ماجرای غدیر خم را برای همگان تبیین و ثابت می‌کنند، شاعران هنرمند نیز به خاطر عشق و علاقه به مولای متقیان و حقانیت ماجرای غدیر، گاهی در منظومه و چکامه‌ای مجزا و گاهی در اثنای منظومه‌ها بنا به مناسبت‌هایی، به شکل هنرمندانه به این ماجرا اشاره کرده و ذهن مخاطبان را به این موضوع معطوف می‌دارند. مؤلفان در این جستار قصد دارند تا به اختصار این نگرش را در دوآیین شعرا واکاویده و اشعاری را که در آن شاعران با نوشیدن جرعه‌ای از خم غدیر، جان تشنه خود را از این شراب طهور علوی سیراب کرده‌اند، بررسی نمایند.

کلیدواژه‌ها: غدیر خم، امام علی (ع)، ادب فارسی، شاعران پارسی‌گوی

۱. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام نور (vabdollah@yahoo.com)

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام نور (ro.hemmati@yahoo.com)

غدیر و مهدویت

جمیله هادیزاده^۱

مهدی یزدانی^۲

اسماعیل صالحی^۳

غدیر و مهدویت نظریه و اندیشه‌ای نیست که در طول زمان برای تسکین دردها و ایده‌های برای دلداری مظلومان در اذهان پدید آمده باشد، بلکه هویت شیعه است که با توجه به آیات و روایات می‌توان به ضرورت آن پی برد. غدیر روز یأس و ناامیدی کافران و رفع خطر از خارج دنیای اسلام و انحصار خطر به داخل حوزه اسلامی است. غدیر روز اکمال دین و اتمام نعمت و همان روح اسلام است و مهدویت نیز در راستای مسئله امامت و در امتداد نبوت و خاتمیت است. از این رو، در مرحله‌ای حساس از تاریخ آغاز شده و تا امروز ادامه یافته است و تا آخرین لحظه حیات دنیوی بشر باقی خواهد بود. غدیر و مهدویت در طول تاریخ یک اصل مهم به شمار آمده و هر دو یک هدف را دنبال کرده‌اند. پس اگر غدیر به‌خوبی تبیین شود، حرکت‌های اصلاحی متأثر از اندیشه مهدویت در سراسر جهان جان می‌گیرد و بستری مناسب برای انقلاب بزرگ امام مهدی (ع) به وجود می‌آید. در راستای این مهم، پژوهش حاضر که به صورت توصیفی

۱. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، مدرس آموزشکده فنی دختران توحید آمل

(g.hadizadeh@yahoo.com)

۲. کارشناس مسئول آموزشکده فنی آیت اله حسن زاده آمل

۳. مدیر شرکت آب و فاضلاب روستایی آمل

تحلیلی و به روش اسنادی و کتابخانه‌ای انجام گردیده، ابتدا واقعه غدیر را ترسیم کرده و به مدارک و روایان آن پرداخته، پس از آن متن خطبه غدیر و سخنرانی تاریخی پیامبر (ص)، نقش حساس و رابطه منطقی غدیر، مهدویت و حکومت عدل جهانی امام عصر (عج)، تبیین شده است و مطالبی در خور توجه و به دور از هر گونه تعصب ارائه گردیده است.

کلیدواژه‌ها: پیامبر اسلام (ص)، خطبه غدیر، امامت، مهدویت

نسبت خطبه غدیر با آیات منتسب به آن واقعه

فریدون یزدانی^۱

رخداد آسمانی غدیر و خطابه تاریخی حضرت پیامبر (ص) در آن هنگامه، از نقطه شروع (مدینه) تا برکه غدیرخم، یک ماه به طول انجامید و در طول این مدت توسط دویست آیه قرآن پشتیبانی گردید. نورانیت کلام پیامبر، در گستره تاریخ، منبعث از این واقعیت است که مزین به بیش از صد آیه شاهد است. این برنامه الهی که برای اولین بار در بعثت پیامبران عظام رقم می‌خورد در دو آیه بسیار مهم متجلی می‌گردد. یکی آیه شصت و هفتم سوره مبارکه مائده: «یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیک من ربک...» که معرف رخداد غدیر است و دیگری آیه سوم همان سوره: «الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی...» که نتیجه آیه ضمانت فوق‌الذکر است.

در این خصوص قابل تأمل است که هیچ واقعه‌ای در طول زمان خلقت به اندازه غدیر صغیه الهی ندارد، زیرا آیاتی برای آماده سازی فکری مردم برای درک و پذیرش موضوع ولایت همراه آن است و آیاتی پرده از پندارهای شوم منافقین برمی‌دارد. سراسر خطبه پیامبر مزین به فرمایش خداوند است، رایحه دل‌انگیز چند صد سوره به صورت تام در متن فرمایش پیامبر (ص) در فضای برکه و گذر تاریخ به مشام اهل راز می‌رسد و وضوح غیرقابل انکار نشانه‌های سخن خدای سبحان یا به صورت ضمنی یا به صراحت واقعه غدیر را با فطرت انسان‌ها عجین نموده است.

این مقاله در پی آن است تا با استناد به آیات نورانی قرآن کریم پیوندی واقع‌گرایانه از خطابه پیامبر و آیات قرآن کریم را اثبات نماید.

کلیدواژه‌ها: آیات قرآن، غدیرخم، خطابه پیامبر، تاریخ، ولایت

۱. دانشگاه آزاد ملایر (f.yazdani@yahoo.com)

ملخص ورقة مؤتمر الغدير بعنوان: تجسير المسافة بين السقيفة والغدير

عداد/ د. عبدالرحيم عمر محي الدين^١

مقدمة:

لا شك أن حديث (الغدير) قد ثبتت صحته عند مصادر ورواة المدرستين ورواه العشرات من الصحابة والتابعين وتضمنته كتب الصحاح بصورة تشبه الاجماع. لكن المواقف السياسية والأحداث التاريخية الساخنة تلقى دائماً بظلالها وتفسيراتها وتأويلاتها للنصوص بصورة تجعل النصوص في منطقة شد وجذب واستقطاب حاد، فهناك من يظلل النص بلون أحمر مثل لون الدم وآخر يظله بلون أسود حالك السواد حتى أنك لا تتبين معالم النص. قليلون هم الذين ينظروا الى النص بصورة مستقلة تستصحب معها مصلحة الأمة وفق تحديات العصر الحاضر التي تهدد الأمة الإسلامية بطرفيها. خاصة أن الأمر هو حدث تاريخي قد ذهبت أطرافه جميعها الى الله وهم بين يديه وهو أحكم الحاكمين. فلو أجمع أنصار المدرستين بدون استثناء بصحة حديث الغدير وبأحقيته أمير المؤمنين الإمام علي بن أبي طالب عليه السلام في خلافة الرسول (ص) بعد وفاته، فإن ذلك لم يعد متيسراً تنفيذه الآن خاصة أنه قد مضى على رحيل خلفاء الرسول جميعاً أكثر من ألف وأربعمائة عام، مما يعني أن هنالك معارك كلامية في غير معترك الكل يؤمن بصحة حديث الغدير وبموالاة أمير المؤمنين على عليه السلام، لكن العزاء هو إذا كان أمير المؤمنين على عليه السلام قد حرّم حقه في إمامة المسلمين بعد رحيل الرسول (ص)، فقد آلت إليه الامامة واستمر أميراً وإماماً للمؤمنين منذ ٣٥هـ الى عام ٤٠هـ ثم جاء من بعده ابنه الإمام الحسن عليه السلام.

إذن لماذا يدور الجدل بين أبناء القبلة والأمة التي جعلها الله خير أمة أخرجت للناس؟ لماذا تتناحر وتتفرق وتتناظر عبر الفضائيات والصحافة والشبكة العنكبوتية بصورة لا تخدم غير أعداء الإسلام؟

^١ . مدير مركز دراسات الوحدة الإسلامية – السودان الخرطوم، عضو مجمع التقريب بين المذاهب الإسلامية، رئيس تحرير مجلة (أمة الإسلام)

نحن نؤمن بصحة حديث الغدير وبموالاة الإمام على عليه السلام ولا تهمننا تأويلات ابن تيمية
أو ابن حزم أو أحمد أمين أو أبوزهرة أو احسان ظهير، لكننا نرى ضرورة تجسير الفجوة بين
سنة السقيفة وشيعة الغدير.

الغدير نهاية و بداية

رزاق عبد الأمير مهدي الطيّار^١

تغريد عبد فالحى كظوم^٢

تمثل واقعة الغدير نهاية مرحلة الرسالة وبداية مرحلة جديدة و هي الوصاية والخلافة. فالرسول قد أتمّ مهامه، وأنجز تبليغ رسالة ربه، وإعلانه عن وصيه وخليفته من بعده، وأخذ البيعة له من المسلمين في هذا المؤتمر العام تنجز آخر مهام رسالته ، و تعلن السماء عن كمال الدين .

وهكذا تبدأ مرحلة جديدة و هي مرحلة الخلافة، و بيعة الغدير نقطة الإنطلاق الثانية في دين الله لتكتمل ما بدأه النبي الأكرم (ص).

يحاول هذا البحث بيان أهمية واقعة «غدير خم» من حيث كونها تجسيداً للخلافة الإلهية وإعلاناً لخليفة الله تعالى في أرضه وتتويجاً له. وقد انقسم البحث على ثلاثة محاور: الأول منها مخصص للحديث عن مرحلة الإعداد الإلهي للخليفة والثاني للحديث عن التتويج الإلهي للخليفة، و المحور الثالث يناقش مسؤولية الأمة بعد البيعة في رعاية الخلافة. منطلق البحث وفرضيته الرئيسة هو أنّ بيعة الغدير نهاية مرحلة وبداية أخرى.

الكلمات المفتاحية: الخلافة، النبي محمد ، علي بن أبي طالب، الغدير، خم، الظروف السياسية لحادثة الغدير

١. الأستاذ المساعد جامعة الكوفة، كلية التربية الأساسية

٢. المدرس المساعد، جامعة الكوفة، كلية التربية الأساسية

خلفيات، ملابسات وتداعيات

مسعود فكرى

لا شك ان لحادث الغدير اصداء متواصلة تفرع مسامع الباحثين عن الحقيقة. فان التأثير الايجابى لهذه الظاهرة المهمة و الحادث العظيم قد شغل بال الكثير ممن حاول دراسته من شتى الجوانب و مختلف المناظير. وبما ان الاسلام و منذ ظهوره حاول ان يرسم الخطوط العريضة لبناء المجتمع البشرى و ادارته و تقديم نموذج مثالى لتكوين الامة الاسلامية وما قام به الرسول الاعظم (ص) طيلة حياته المباركة و خاصة الفترة التى قضاها بالمدينة المنورة حيث حاول ترسيخ اسس هذا الصرح الشامخ خير دليل على ان للاسلام رؤية هادفة للجانب السياسى على مستوى القوى و الطاقات الداخلية و العلاقات الخارجية. فيبدأ التخطيط السياسى لتوحيد السلطات الداخلية و توجيهها نحو الادارة السليمة لشؤون المجتمع و ينتهى الى المناعة العسكرية و العلاقات التى نسميها اليوم «الدبلوماسية». واذا كان من مهام الرسول الاعظم (ص) تكوين مجتمع اسلامى بهذه المواصفات فما هى الاطروحة المعروضة من قبله (ص) وما علاقة حادث الغدير بهذه الاطروحة وماهى الخلفيات السياسية و الاجتماعية بذلك المجتمع آنذاك؟ وماهى الملابسات والظروف السائدة لبيئة ظهور هذا الحدث و ماهى التداعيات السياسية التى تركها الحادث عبر التاريخ؟ فهذه جملة من الاسئلة الهامة التى تحاول هذه المقالة ان تكشف عن اجوبتها و تقدم رواية منهجية لدراسة الجانب السياسى لحادث الغدير. وما يجدر بالذكر ان المقالة تحاول ان تختلف عن مثيلاتها بوصفين اساسيين. اولاً: التركيز على بلورة الوضع السياسى فى المجتمع الاسلامى آنذاك والتأثير الايجابى للحدث اضافة الى العوائق التى حالت دون ازدهار هذا الحدث بكامل مواصفاته من حيث ادارة المجتمع على

ارض الواقع. وثانيا: المنهجية المختلفة لتحليل معطيات البحث حيث نحاول ان
نجمع بين هذه العناصر و تحليلها فى اطارمدروس.
الكلمات المفتاحية: الظروف السياسية، الغدير، المجتمع الاسلامى، خلفيات،
ملايسات، تداعيات

موقف من فقيه بارز حنفى تجاه شبهة فى حديث الغدير

رضا فرشچيان^١

أجاب الفقيه الحنفى، ابى جعفر الطحاوى (٨٥٣ - ٩٣٣ م) عن الشبهة التى أثارها بعض منكرى حديث الغدير، بناء على هذه الشبهة لم تقع واقعة الغدير وبالتالي لم يصدر حديث الغدير فى مولويته على (ع)، هذه الدعوى تستند الى حضور على فى اليمن فى السنة الأخيرة من حياة النبى، الطحاوى يحاول اثبات تلك الواقعة فى كتابه القيم بيان مشكل الآثار، فى هذا الصدد يورد جملة من روايات الغدير و من خلالها يبحث عن جواب كافٍ لمن يُنكر صدور هذا الحديث بشبهة أن واقعة الغدير لو فرض وقوعها، لكانت فى طريق النبى (ص) من مدينته الى مكة و على لم يكن معه فى تلك السفرة لأنه كان فى اليمن لأداء ما أحول اليه من قبل رسول الله (ص)، و عليهما لم تقع الواقعة و لم يقل رسول الله (ص) قولاً لعل.

نرى ابا جعفر الطحاوى فى بيان مشكل الآثار يأتى بحُجج هذا المتسائل، منها روايات تدل بنسبة ما على مراده، و يبحث بدقة تامة عن طرق هذه الروايات و مدى دلالتها و يُثبت بأن واقعة الغدير وقعت فى رجوع النبى (ص) من حجته الى المدينة و الروايات المسندة الصحيحة تدل بأن عليا (ع) وإن لم يكن مع صاحب الرسالة (ص) فى طريقه الى الحج و لكنه ألحق به عند رجوعه.

الكلمات الرئيسية: على (ع)، حديث الغدير، ابو جعفر الطحاوى، بيان مشكل الآثار،

غدیر سمبل تداوم رهبری در اسلام

سیده خورشید فاطمه حسینی^۱

۱. رهبریت در اسلام از دیدگاه قرآن مسئله‌ای مهم و دارای ریشه عمیق است، قبل از آغاز انسان خداوند متعال در بین نیازهای بشری هیچ چیزی را مطرح نکرد. فقط موضوع رهبری بود که در ندای «جاعل فی الارض خلیفه» عنوان شد.
۲. این هم در بزم ملائکه تصریح شد که انتخاب رهبریت در اختیار رب العزت است و هیچ ربطی به مخلوق ندارد.
۳. گفت‌وگوهایی که قرآن بین حضرت احدیت و ملائکه مطرح می‌کند هشدار می‌دهد که ملائکه با اینکه معصوم بودند باز صلاحیت تشخیص رهبر را نداشتند. رهبر باید از عمق نیازهای بشری آگاه و جوابگو به همه مسائل باشد.
۴. فقط ذی‌صلاح بودن در انتخاب رهبر تاثیر ندارد و صدای انی اعلم مالا تعلمون همه ادعاهای ملائکه را خط زد. رهبری فعلی ربانی است که باید از طرف خداوند محقق شود. لذا می‌فرماید «ان علینا للهدی». ولی به علت عدم استعداد بشر، خالق نمی‌تواند مستقیماً کار هدایت را عهده بگیرد، افرادی را منتخب می‌کند که ارتباط مستقیم با صفات حضرت حق و آگاهی و اطلاع کامل از نیاز بشری داشته باشند.

۱. استاد دانشگاه علی گره اترپردیش، هندوستان

واقعة الغدير

طارق زين العابدين الشريف عايس^١

فى السنة الثالثة والعشرين للهجرة من عمر الرسالة والدعوة اعلن النبى الأكرم (ص) خبر اداء فريضة الحج فدعا كافة المسلمين لرفقته واداء الحج معه، فخرج معه كما روى أهل السير ما يقارب المائة الف أو قد يزيدون عنها من المسلمين، فأدوا جميعاً الحج مع رسول الله (ص) ثم انقلبوا عائدين إلى أوطانهم، وفى مكان يعرف بالغدير، نزل الوحي على رسول الله (ص) بقوله تعالى: « يا أيها الرسول بلغ ما أنزل إليك من ربك وأن لم تفعل فما بلغت رسالته والله يعصمك من الناس إن الله لا يهدى القوم الكافرين». فأوقف رسول الله (ص) الناس كافة فى ذلك المكان لتبليغ ما أنزله الله عليه فبعد أن جمعهم قال لهم: « من كنت مولاه فهذا على مولاه » فأعلن بذلك استخلاف على (ع) من بعده على المؤمنين وكافة المسلمين وتفصيل ذلك فى كتب الأخبار والسير وبعد البلاغ المبين أنزل الله تعالى على رسول الله (ص) قوله: « اليوم أكملت لكم دينكم واتممت عليكم نعمتى ورضيت لكم الإسلام ديناً » وعلى هذا تفرق الناس بعد أن سمعوا رسول الله (ص) ورأوه بأمر أعينهم يرفع بيد على بن أبى طالب (ع) يوليه عليهم ويستخلفه فيهم فهذه هى حادثة أو واقعة الغدير بلا تفصيل. المفردات المفتاحية: واقعة الغدير، فريضة الحج، رسول الله (ص)، على بن أبى طالب (ع).

واقعه غدیر

١. السودان - الخرطوم المركز الثقافى الإيرانى

رامین داداش اف^۱

حادثه غدیر خم و آیه ابلاغ و اکمال دین و خطبه غدیریه پیامبر (ص) در آن روز و جمله معروف «من كنتُ مولاهُ فعليّ مولاهُ» از روشن‌ترین، متقن‌ترین و مستندترین دلایل امامت و خلافت بلافضل امیرالمؤمنین (ع) است. آن صحنه و آن پیام و نصب راه هزاران نفر شاهد بودند و صدها نفر روایت کرده‌اند؛ اصحاب پیامبر (ص)، تابعین، ائمه شیعه، خود حضرت علی (ع) و حضرت زهرا (س) و علمای شیعه و مفسران متقدم و متأخر قرآن کریم با استناد به آیات متعدد مربوط به حادثه غدیر خم از جمله با تفسیر و تشریح آیه شریفه تبلیغ «يا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ...» و آیه شریفه اکمال دین «الیوم اکملت لکم دینکم...» به آن واقعه بسیار مهم استناد و احتجاج کرده‌اند، به طوری که دیگر هیچ تردیدی در حقیقت علی (ع) و اثبات تشیع و درستی راه و مرام پیروان اهل بیت نمانده است. اگر چه در قرآن کریم به صراحت از غدیر خم سخنی به میان نیامده است اما به شهادت روایات بی‌شماری که بر شأن نزول آیات قرآنی دلالت دارد آیات ذکرشده در این مقاله و چندین آیات دیگر ناظر به واقعه حساس و تاریخ‌سازی است که در غدیر شکل گرفت.

اگرچه کسانی که مصداق آیه شریفه «ختم الله علی قلوبهم» بودند و با ایجاد سقیفه بنی ساعده و نقض بیعت با آن امام همام، تخطی از کلام نورانی پیامبر اسلام (ص) نمودند و لیکن غدیر اصل اساسی آیین ماست، چون ولایت ما از غدیر سرچشمه می‌گیرد و ولایت، روح اسلام ناب محمدی است.

کلیدواژه‌ها: غدیر خم، ابلاغ رسالت، اکمال دین، یوم، سقیفه، مولی

۱. محقق، مولف، روحانی و استاد دانشگاه، باکو، آذربایجان (haciramin@gmail.com)

موقف الشيعة في كتب أهل السنة والجماعة

الموضوع المهم في هذا العصر هو ضرورة الوحدة الإسلامية. قد كان المسلمون منذ عهد رسول الله أمة واحدة، مأمورين بالاعتصام بحبل الله؛ فكان أول خلاف في أمة الرسول (ص) الاختلاف في الإمامة. فيجدر بنا البحث عن سبب هذا الاختلاف. يهدف البحث الحالي إلى البحث والتعمق في النصوص الدالة على خلافة أمير المؤمنين عليه السلام من كتب أهل السنة وبيان أقوال السلف الصالح منهم وتحريم مواضع الاتفاق ورفع الاختلاف منها وإيضاح طريق الوصول إلى الوحدة الإسلامية. هيكلية البحث تعتمد على المنهج الوصفي - التحليلي. خرجت الدراسة الحالية بمجموعة من النتائج منها أن ظهور مصطلح "الشيعة" يرجع إلى عهد الرسول الأكرم (صلى الله عليه وآله). والنبى (ص) هو أول من وضع أساس الشيعة وأكد قبل وفاته في يوم غدیر خم. بالرغم من ادعاء البعض بالعجز عن معرفة الإمام المعصوم، تبين الأحاديث المتواترة التي ذكرها جمع كثير من المفسرين و المحدثين و المؤرخين من أهل السنة و الجماعة حقيقة الأمر بأكملها. والمستفاد منها و من القرآن الكريم أن مفردة "مولى" بمعنى الرئيس و صاحب الأمر. لقد تكررت في القرآن مفردة "المولى" ١٨ مرة و مشتقاتها ٩٢ مرة وكلها تؤكد على هذا المعنى. بالتالي تذكر الأحاديث أن عدد الأئمة هو اثنا عشر، ولكن اليوم تنقسم الشيعة في هذا الأمر إلى ثلاثة أجنحة رئيسية و هي الزيدية، الإمامية الإثني عشرية، و الإسماعيلية الباطنية.

الكلمات المفتاحية: ظهور مصطلح الشيعة، أهل السنة و الجماعة، مفردة المولى. أهمية الغدير.